

Brüssel, 2. juuli 2025
(OR. en)

11146/25

JAI 992
FREMP 183
POLGEN 69
JUSTCIV 125
CONSOM 125
DROIPEN 75
EJUSTICE 39

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	1. juuli 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2025) 375 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA KESKPANGALE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2025) 375 final.

Lisatud: COM(2025) 375 final

Brüssel, 1.7.2025
COM(2025) 375 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
KESKPANGALE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING
REGIOONIDE KOMITEELE**

2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel

1. SISSEJUHATUS

Tulemuslikud kohtusüsteemid on olulised, et kohaldada liidu õigust ja tagada, et seda täidetaks, ning kaitsta õigusriigi põhimõtet ja muid ELi aluseks olevaid liikmesriikide ühiseid väärtusi. Liidu õiguse kohaldamisel toimivad liikmesriikide kohtud ELi kohtutena. Esmajoones on just liikmesriikide kohtud need, kes tagavad liidu õigusega ette nähtud õiguste ja kohustuste tulemusliku kaitse (Euroopa Liidu lepingu artikkel 19).

Peale selle on tulemuslikud kohtusüsteemid olulised ka vastastikuse usalduse jaoks ning investeerimiskliima ja pikaajalise kasvu jätkusuutlikkuse parandamiseks. Seepärast on liikmesriikide kohtusüsteemide tõhususe, kvaliteedi ja sõltumatuse parandamine ELi majanduspoliitika koordineerimise iga-aastase tsükli – Euroopa poolaasta – üheks prioriteediks. ELi 2025. aasta konkurentsivõime kompassis⁽¹⁾ ning sellele lisatud 2025. aasta ühtse turu ja konkurentsivõime aruandes⁽²⁾ tuletatakse meelde, et austus õigusriigi põhimõtte vastu on ühtse turu toimimise jaoks keske tähtsusega, sest see võimaldab stabiilset tegevuskeskkonda, mis annab ELile ja selle liikmesriikidele ülemaailmse konkurentsieelise. Õigusriigi põhimõtte tagab ettevõtluskeskkonna, kus õigusakte kohaldatakse tulemuslikult ja ühetaoliselt, ettevõtted saavad teises liikmesriigis tegutseda kohalike ettevõtetega võrdsetel alustel ning eelarvevahendeid kasutatakse läbipaistvalt ja objektiivselt. Hästi toimivad ja täiesti sõltumatud kohtusüsteemid võivad avaldada positiivset mõju investeringutele ning on keske tähtsusega investeringute kaitse jaoks. Neid seostatakse suurema tootlikkuse ja konkurentsivõimega. Need on olulised ka selleks, et tagada lepingute ja haldusotsuste tulemuslik piiriülene täitmine ning vaidluste lahendamine, mis on tähtis ühtse turu toimimise seisukohast⁽³⁾.

Eeltoodu taustal esitatakse ELi õigusemõistmise tulemustabelis iga-aastane ülevaade näitajatest, mille põhjal mõõdetakse tulemuslike kohtusüsteemide olulisi parameetreid:

- tõhusus,
- kvaliteet ja
- sõltumatus.

Uued ja ajakohastatud joonised hõlmavad andmeid, mis käsitlevad kuriteoohvrite, naistevastase vägivalla / perevägivalla ohvrite, diskrimineerimisohus isikute ja eakate juurdepääsu õigusemõistmisele ning õigusemõistmise digipööret⁽⁴⁾. 2025. aasta tulemustabelis kirjeldatakse ka muid näitajaid, võttes arvesse ühtse turu mõõtme lisamist õigusriigi olukorda käsitlevasse aruandesse, nagu teatati president von der Leyeni 2024.–2029. aasta poliitilistes suunistes. Tulemustabeli käesolevas väljaandes esitatakse uues jaotises „Muud ühtse turu seisukohast olulised näitajad“ ühtse turu toimimise jaoks olulised näitajad, mille puhul on kesksel kohal tulemuslikud kohtusüsteemid ja õigusriigi põhimõtte austamine. Käesoleva väljaandega tugevdatakse ettevõtluse ja ühtse turu mõõdet, esitades uued näitajad riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite, kõrgeimate kontrolliasutuste ja liikmesriikide konkurentsiasutuste kohta.

¹ ELi konkurentsivõime taastamise ja kestliku jõukuse tagamise 2025. aasta kompass (COM(2025) 30 final).

² COM(2025) 26 final.

³ Vt komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Ühtse turu tõkete tuvastamine ja kõrvaldamine“ (COM(2020) 93) ja sellele lisatud dokument SWD(2020) 54.

⁴ Vt komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Õigusemõistmise digipööre Euroopa Liidus. Võimalusterohked töövahendid“ (COM(2020) 710) ja sellele lisatud dokument SWD(2020) 540.

2020. aastal võttis komisjon kasutusele tervikliku iga-aastase õigusriigi tsükli, mille raames põhjalikumalt jälgida õigusriigi olukorda liikmesriikides. Õigusriigi tsükkel on ennetav vahend, mis edendab dialoogi ja ühist teadlikkust õigusriigi küsimustest. Tsükli keskmes on iga-aastane õigusriigi olukorda käsitlev aruanne, milles esitatakse kokkuvõtte nii positiivsetest kui ka negatiivsetest olulistest muudatustest kõigis liikmesriikides ja ELis tervikuna. Selles aruandes, mille viimane väljaanne avaldati 24. juulil 2024, tuginetakse mitmesugustele allikatele, muu hulgas ELi õigusemõistmise tulemustabelile⁵). 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelit on samuti edasi arendatud nii, et selles võetakse arvesse 2024. aasta õigusriigi olukorda käsitleva aruande koostamise käigus täheldatud vajadust täiendavate võrdlusandmete järele, et toetada tulevaste õigusriigi olukorda käsitlevate aruannete koostamist.

Mis on ELi õigusemõistmise tulemustabel?

ELi õigusemõistmise tulemustabel on võrdlev teabevahend, mis koostatakse igal aastal. Selle eesmärk on aidata liikmesriikidel parandada oma kohtusüsteemi tulemuslikkust, esitades kõikide liikmesriikide kohtusüsteemide i) tõhususe, ii) kvaliteedi ja iii) sõltumatuse hindamiseks vajalike näitajate kohta objektiivseid, usaldusväärseid ja võrreldavaid andmeid. Selles ei esitata üldist ühtset paremusjärjestust, vaid antakse ülevaade liikmesriikide kohtusüsteemide toimimisest, tuginedes näitajatele, mis pakuvad kõigile liikmesriikidele ühist huvi ja on neile olulised.

Tulemustabelis ei propageerita ühtegi konkreetset kohtusüsteemi, vaid käsitletakse kõiki liikmesriike võrdsetel alustel.

Liikmesriigi kohtusüsteemi mudelist või selle aluseks olevast õigustraditsioonist olenemata on tulemusliku kohtusüsteemi olulised parameetrid tõhusus, kvaliteet ja sõltumatus. Nende kolme parameetriga seotud andmeid tuleks vaadelda koos, sest kõik kolm parameetrit on sageli omavahel seotud (algatus ühe parameetri parandamiseks võib mõjutada ka teisi parameetreid).

Tulemustabelis esitatakse näitajad, mis on peamiselt seotud tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjadega ning andmete olemasolu korral teatavate kriminaalasjadega (st rahapesu ja altkäemaksuga seotud asjad esimese astme kohtutes). Selle eesmärk on aidata liikmesriikidel luua tõhus ja investeerimissõbralik keskkond, mis toimib nii ettevõtjate kui ka üldsuse huvides. Tulemustabel on võrdlusvahend, mida arendatakse dialoogis liikmesriikide ja Euroopa Parlamendiga⁶). Selle eesmärk on hinnata tulemusliku kohtusüsteemi olulisi parameetreid ning esitada vastavad iga-aastased andmed.

Millist metoodikat on ELi õigusemõistmise tulemustabelis kasutatud?

Tulemustabeli koostamiseks on kasutatud mitmesuguseid teabeallikaid. Suure osa kvantitatiivsetest andmetest on esitanud Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon (CEPEJ), kellega komisjon on sõlminud kokkuleppe iga-aastase eriuuringu tegemiseks. Need andmed hõlmavad aastaid 2014–2023 ning liikmesriigid on need esitanud kooskõlas CEPEJ metoodikaga. Konteksti tutvustamiseks on uuringus esitatud ka üksikasjalikud märkused ja riigipõhised teabelehed. Neid tuleks lugeda koos arvandmetega⁷).

CEPEJ kogutud andmetest menetluste kestuse kohta on näha otsusele jõudmiseks kuluv aeg, mis on kohtumenetluste hinnanguline kestus (arvutatud poolleilolevate ja lahendatud kohtuasjade suhtena aastas). Andmetest, mis kajastavad kohtute ja haldusasutuste tõhusust liidu õiguse kohaldamisel

⁵ https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_et.

⁶ Nt Euroopa Parlamendi 29. mai 2018. aasta resolutsioon 2017. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli kohta (P8_TA(2018)0216).

⁷ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et.

konkreetses valdkondades, tuleb välja menetluste keskmine kestus arvestatuna kohtumenetluste tegeliku kestuse alusel. Olgu märgitud, et kohtumenetluste kestus võib liikmesriigi eri piirkondades märkimisväärselt erineda; menetlused võivad olla eriti pikad linnakeskustes, kuhu koondunud äritegevus võib tähendada kohtute jaoks suuremat töökoormust.

Muud andmeallikad, mis hõlmavad ajavahemikku 2014–2024, on järgmised:

- liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühm⁽⁸⁾;
- Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustik (ENCJ)⁽⁹⁾;
- ELi kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustik (NPSJC)⁽¹⁰⁾;
- ELi Riiginõukogude ja Kõrgemate Halduskohtute Ühendus (ACA-Europe)⁽¹¹⁾;
- Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu (CCBE)⁽¹²⁾;
- Euroopa konkurentsivõrgustik (ECN)⁽¹³⁾;
- riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite võrgustik⁽¹⁴⁾;
- sidekomitee (COCOM)⁽¹⁵⁾;
- intellektuaalomandiga seotud õigusrikkumiste Euroopa vaatluskeskus⁽¹⁶⁾;
- tarbijakaitsealase koostöö võrgustik (CPC)⁽¹⁷⁾;
- rahapesu ja terrorismi rahastamist käsitlev eksperdirühm (EGMLTF)⁽¹⁸⁾;

⁸ ELi õigusemõistmise tulemustabeli koostamiseks ja selleks, et edendada kohtusüsteemide tulemuslikkuse parimate tavade vahetamist, palus komisjon liikmesriikidel määrata kaks kontaktisikut (ühe kohtunike seast ja teise justiitsministeeriumist). Selliselt kokkupanud mitteametlik rühm kohtub korrapäraselt.

⁹ Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustik ühendab liikmesriikide ametiasutusi, mis on täidesaatvast ja seadusandlikust võimust sõltumatud ning mille ülesanne on toetada kohtuid sõltumatu õigusemõistmise tagamisel: <https://www.encj.eu/>.

¹⁰ ELi kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustik võimaldab Euroopa institutsioonidel küsida kõrgeimatelt kohtutelt arvamust ning lähendab neid, soodustades arutelu ja mõttevahetust: <http://network-presidents.eu/>.

¹¹ ELi Riiginõukogude ja Kõrgemate Halduskohtute Ühendusse kuuluvad Euroopa Liidu Kohus ja kõikide ELi liikmesriikide riiginõukogud või kõrgeimad halduskohtud: <https://www.aca-europe.eu/index.php/en/>.

¹² Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu esindab Euroopa advokatuuride ja õigusliitude ühiseid huve Euroopa ja muudes rahvusvahelistes institutsioonides. Nõukogu tegutseb korrapäraselt kontaktpunktina oma liikmete ning Euroopa institutsioonide, rahvusvaheliste organisatsioonide ja muude mis tahes maailma paigas tegutsevate õigusorganisatsioonide vahel: <https://www.ccbe.eu/>.

¹³ Euroopa konkurentsivõrgustik loodi keskkonnana, kus liikmesriikide konkurentsiasutused saavad pidada arutelusid ja teha koostööd ELi toimimise lepingu artiklite 101 ja 102 kohaldamise korral. Euroopa konkurentsivõrgustik on nõukogu määruses (EÜ) nr 1/2003 osutatud tiheda koostöö raamistik. Selle võrgustiku kaudu teevad komisjon ja kõikide ELi liikmesriikide konkurentsiasutused omavahel koostööd: http://ec.europa.eu/competition/ecn/index_en.html.

¹⁴ Riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite võrgustik loodi selleks, et tugevdada liikmesriikide riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite vahelist koostööd ELis. Rühma ülesanne on nõustada Euroopa Komisjoni küsimustes, mis on seotud õiguskaitsevahendite direktiivide rakendamisega ja liikmesriikide õiguskaitsevahendite süsteemide toimimisega. Õiguskaitsevahendite direktiivide tulemuslikkuse hindamise (COM(2017) 28, 24. jaanuar 2017) põhjal innustab komisjon esimese astme läbivaatamisorganeid koostööd tegema, et parandada teabe ja parimate tavade vahetamist.

¹⁵ Sidekomiteesse kuuluvad ELi liikmesriikide esindajad. Komitee põhiülesanne on avaldada arvamust nende komisjoni kavandatavate meetmete kohta, mida komisjon soovib kehtestada seoses digitaalse turuga: <https://ec.europa.eu/transparency/comitology-register/screen/committees/C15401/consult?lang=et>.

¹⁶ Intellektuaalomandiga seotud õigusrikkumiste Euroopa vaatluskeskus on ekspertide ja valdkonda tundvate sidusrühmade võrgustik. Sellesse kuuluvad avaliku ja erasektori esindajad, kes teevad töörühmades aktiivselt koostööd: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/home>.

¹⁷ Tarbijakaitsealase koostöö võrgustikku kuuluvad ametiasutused, kes vastutavad ELi ja EMP riikides ELi tarbijakaitsealaste õigusaktide täitmise tagamise eest: https://commission.europa.eu/live-work-travel-eu/consumer-rights-and-complaints/enforcement-consumer-protection/consumer-protection-cooperation-network_en.

¹⁸ Rahapesu ja terrorismi rahastamist käsitlev eksperdirühm tuleb korrapäraselt kokku, et vahetada arvamusi ning aidata komisjonil kujundada poliitikat ja koostada uusi rahapesu ja terrorismi rahastamise vastaseid õigusakte:

- Eurostat⁽¹⁹⁾;
- riiklikud korrupsioonivastase võitluse kontaktisikud⁽²⁰⁾;
- Euroopa Liidu liikmesriikide kõrgeimate kohtute juures tegutsevate prokuröride või nendega samaväärsete institutsioonide võrgustik (NADALi võrgustik)⁽²¹⁾ ning
- kõrgeimate kontrolliasutuste kontaktkomitee⁽²²⁾.

Aastate jooksul on tulemustabeli meetodikat tihedas koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga edasi arendatud ja täiustatud, kasutades selleks eelkõige küsimustikku (mida ajakohastatakse igal aastal) ja kogudes andmeid kohtusüsteemide toimimise teatavate aspektide kohta.

Andmete, eriti kohtusüsteemide tõhususe näitajate kättesaadavus üha paraneb, kuna paljud liikmesriigid on investeerinud suutlikkuse teha kohtusüsteemi kohta paremat statistikat. Jätkuvad probleemid andmete kogumisel või esitamisel on tingitud ebapiisavast statistilisest suutlikkusest või asjaolust, et andmete kogumisel liikmesriigis kasutatavad kategooriad ei vasta täpselt tulemustabelis kasutatavatele kategooriatele. Vaid mõnel üksikul juhul on andmelünk põhjustatud sellest, et liikmesriikide ametiasutused ei jaga andmeid. Komisjon ärgitab liikmesriike ka edaspidi andmelünka veelgi vähendama.

Kuidas võetakse ELi õigusemõistmise tulemustabelit arvesse Euroopa poolaasta kontekstis ning kuidas see on seotud taaste- ja vastupidavusrahaastuga?

Tulemustabelis on esitatud andmed liikmesriikide kohtusüsteemide tõhususe, kvaliteedi ja sõltumatus hindamiseks. Sellega püütakse aidata liikmesriikidel parandada oma kohtusüsteemi tulemuslikkust. Võrreldes liikmesriikide kohtusüsteeme käsitlevat teavet, aitab tulemustabel välja selgitada parimad tavad ja vajakajäämised ning jälgida probleeme ja edusamme. Euroopa poolaasta raames korraldatakse liikmesriikide asjaomaste ametiasutuste ja sidusrühmadega peetava kahepoolse dialoogi kaudu riigipõhine hindamine. Kui kindlaks tehtud vajakajäämised on makromajanduslikult olulised, võib komisjon Euroopa poolaasta raames tehtud analüüsi põhjal teha nõukogule ettepaneku võtta vastu riigipõhised soovitused konkreetse liikmesriigi kohtusüsteemi parandamiseks⁽²³⁾.

Taaste- ja vastupidavusrahaastust on laenude ja tagastamatute rahaliste toetustena tehtud kättesaadavaks üle 650 miljardi euro, millest iga liikmesriik peab eraldama vähemalt 20 % digipöördeks ja vähemalt 37 % meetmeteks, mis aitavad saavutada kliimaeesmärke. Need eesmärgid on seni liikmesriikide kavandatud reformide ja investeeringutega, mis moodustavad hinnanguliselt 26 % digivaldkonna kulutustest ja ligikaudu 42 % kliimakulutustest, ületatud. Taaste- ja vastupidavusrahaastu annab võimaluse rakendada liikmesriikide kohtusüsteemidega seotud riigipõhiseid soovitusi ning kiirendada riikide jõupingutusi oma kohtusüsteemi digipöörde lõpuleviimiseks. Sellest tulemuspõhisest rahastust liikmesriikidele tehtavad maksed sõltuvad eesmärkide ja sihtide saavutamisest. Kavandati umbes 7 100

<https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=et&do=groupDetail.groupDetail&groupID=2914>.

¹⁹ Eurostat on ELi statistikaamet: <https://ec.europa.eu/eurostat/>.

²⁰ Komisjon haldab mitteametlikku korrupsioonivastase võitlusega tegelevate kontaktisikute rühma. Vt ka https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/anti-corruption/eu-network-against-corruption_en.

²¹ <https://attorneygeneral.mt/activities/nadal-network-conference/>.

²² Kontaktkomitee ühendab liikmesriikide kõrgeimate kontrolliasutuste ja Euroopa Kontrollikoja juhte ning toimib foorumina, kus arutada ja tõhustada koostööd kontrolli ja sellega seotud tegevuse valdkonnas, <https://www.eca.europa.eu/sites/CC/en/pages/about.aspx>.

²³ Euroopa poolaasta raames esitas nõukogu komisjoni ettepaneku põhjal kohtusüsteemi puudutavad riigipõhised soovitused 2019. aastal seitsmele liikmesriigile (Horvaatia, Itaalia, Küpros, Ungari, Malta, Portugal ja Slovakkia) ning 2020. aastal kaheksale liikmesriigile (Horvaatia, Itaalia, Küpros, Ungari, Malta, Poola, Portugal ja Slovakkia). 2021. aastal taaste- ja vastupidavusrahaastu pooleliolevate protsesside tõttu riigipõhiseid soovitusi ei esitatud. 2022. aastal esitati kohtute sõltumatusega seotud riigipõhised soovitused kahele liikmesriigile (Poola ja Ungari). 2024. aastal esitati ühele liikmesriigile (Slovakkia) riigipõhine soovitus kohtusüsteemi ja korrupsioonivastase süsteemi tulemuslikkuse, sõltumatuse ja usaldusväarsuse kohta.

vahe-eesmärki ja sihti, millest umbes kaks kolmandikku on seotud investeeringute ja üks kolmandik reformidega. Taaste- ja vastupidavusraha määruse kohaselt pidi komisjon enne nende eesmärkide vastuvõtmist hindama, kas liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavad võivad aidata tulemuslikult lahendada kõik või suure osa probleemidest, millele on osutatud asjakohastes riigipõhistes soovitustes, või probleemid, millele on osutatud muudes komisjoni dokumentides, mis on vastu võetud Euroopa poolaasta raames⁽²⁴⁾. Pärast eelmakseid ja liikmesriikide maksetaotlusi ning komisjoni positiivset hinnangut vastavate vahe-eesmärkide ja sihtide rahuldava saavutamise kohta⁽²⁵⁾ on 2025. aasta mai seisuga taaste- ja vastupidavusraha toetuste ja laenudena liikmesriikidele välja makstud kokku 308,04 miljardit eurot. Komisjon peab 71 % vahe-eesmärkide ja sihtide saavutamist samal ajavahemikul veel hindama.

Miks on tulemuslikud kohtusüsteemid investeerimist soodustava ettevõtluskeskkonna jaoks olulised?

Õigusriigi põhimõtet kaitsvatel tulemuslikel kohtusüsteemidel on majandusele soodne mõju. Õigusriigi põhimõtte järgimine tagab ettevõtluskeskkonna, kus õigusakte kohaldatakse tulemuslikult ja ühetaoliselt ning ettevõtted saavad teises liikmesriigis tegutseda kohalike ettevõtetega võrdsel alustel. Õigusriigi põhimõtte on keskse tähtsusega ühtse turu toimimise ja stabiilse tegevuskeskkonna jaoks, mis annab ELile ja selle liikmesriikidele ülemaailmse konkurentsieelise⁽²⁶⁾. Tulemuslikud kohtusüsteemid on ühtlasi eriti olulised Euroopa poolaasta ning taaste- ja vastupidavusraha kontekstis. Kui kohtusüsteemid tagavad õiguskaitse, annavad võlausaldajad suurema tõenäosusega laenu, tehingukulud vähenevad ning ettevõtjad teevad tõenäolisemalt investeeringuid, neil on suurem kindlustunne ja nad hoiduvad omakasupüüdlisest käitumisest. Tulemuslik kohtusüsteem on püsiva majanduskasvu jaoks elutähtis. See võib aidata parandada ettevõtluskliimat, edendada innovatsiooni, meelitada ligi välismaiseid otseinvesteeringuid, tagada maksutulu ja toetada majanduskasvu. Riikide hästi toimivate kohtusüsteemide kasu majandusele kinnitavad mitmesugused uuringud,⁽²⁷⁾ muu hulgas Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF),⁽²⁸⁾ Euroopa Keskpannga (EKP),⁽²⁹⁾ Euroopa kohtute haldamise nõukodade

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määruse (EL) 2021/241 (millega luuakse taaste- ja vastupidavusraha) artikli 19 lõike 3 punkt b ja artikli 24 lõiked 3 ja 5 (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17).

²⁵ ELi õigusemõistmise tulemustabel on üks Euroopa poolaasta teabeallikatest. See teave ei mõjuta komisjoni hinnanguid taaste- ja vastupidavusraha kohaste vahe-eesmärkide ja sihtide rahuldava saavutamise kohta.

²⁶ ELi konkurentsivõime kompass (COM(2025) 30 final, lk 19), 2025. aasta ühtse turu ja konkurentsivõime aruanne (COM(2025) 26 final, lk 3).

²⁷ „Justice and finance: Does judicial efficiency contribute to financial system efficiency?“, 2024, Muhammad Atif Khan, Muhammad Asif Khan, Mohammed Arshad Khan, Shahid Hussain, Veronika Fenyves; kättesaadav aadressil <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214845023001709>; Chemin, M., 2020.

„Judicial efficiency and firm productivity: Evidence from a world database of judicial reforms“, The Review of Economics and Statistics, 102(1): lk 49–64; kättesaadav aadressil <https://direct.mit.edu/rest/article/102/1/49/58536/Judicial-Efficiency-and-Firm-Productivity-Evidence>;

Kapopoulos, P., Rizos, A., 2024. „Judicial efficiency and economic growth: Evidence based on European Union data“, Scottish Journal of Political Economy, 71(1): lk 101–131; kättesaadav aadressil <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/sjpe.12357?msocid=1a8244b340af65701f02511641c36474>.

²⁸ „Europe: Europe Hitting its Stride“, Regional Economic Outlook, november 2017, IMF, lk xviii, lk 40 ja 70; kättesaadav aadressil <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/REO/EUR/2017/November/euro-booked-print.ashx?la=en>.

²⁹ „Structural policies in the euro area“, EKP üldtoimetis nr 210, EKP, juuni 2018; kättesaadav aadressil <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf?3db9355b1d1599799aa0e475e5624651>.

võrgustiku,⁽³⁰⁾ Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD),⁽³¹⁾ Maailma Majandusfoorumi⁽³²⁾ ja Maailmapanga⁽³³⁾ omad.

Ühes uuringus leiti, et kohtumenetluse kestuse (mida mõõdetakse kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluva ajana⁽³⁴⁾) lühendamine on tugevas korrelatsioonis ettevõtjate kasvu tempoga⁽³⁵⁾. Lisaks leiti selles uuringus, et kohtusüsteemi sõltumatuna tajuvate ettevõtjate suurem osakaal on korrelatsioonis ettevõtjate suurema käibe ja tootlikkuse suurema kasvuga⁽³⁶⁾.

Mõnes muus uuringus on rõhutatud liikmesriikide tulemuslike kohtusüsteemide olulisust ettevõtjate investeerimisotsuste tegemise ja intellektuaalomandiõigustega seotud konfliktide lahendamise suutlikkuse jaoks. Näiteks ühes uuringus vastas 93 % suurettevõtjatest, et nad hindavad süstemaatilist ja pidevalt õigusriigi olukorda (sh kohtute sõltumatust) riikides, kuhu nad investeerivad⁽³⁷⁾. Teises uuringus vastas enam kui pool väikestest ja keskmise suurusega ettevõtjatest (VKEd), et peamised põhjused, miks nad loobusid intellektuaalomandiõiguste rikkumisega seotud menetluse algatamisest kohtus, olid vastavalt suured kulud ja kohtumenetluse pikk kestus⁽³⁸⁾. Ka komisjoni teatises „Ühtse turu tõkete tuvastamine ja kõrvaldamine“⁽³⁹⁾ ning ühtse turu normide täitmise tagamise tegevuskavas⁽⁴⁰⁾ rõhutatakse tulemuslike kohtusüsteemide tähtsust ühtse turu toimimiseks, eelkõige ettevõtjate jaoks.

Kuidas abistab komisjon heade kohtureformide rakendamisel tehnilise toega?

Liikmesriigid saavad kasutada komisjoni tehnilist tuge, mida reformide ja investeringute rakkerühm (SG REFORM) pakub tehnilise toe instrumendi⁽⁴¹⁾ raames. Tehnilise toe instrumendi eesmärk on

³⁰ „Economic value of the judiciary – A pilot study for five countries on volume, value and duration of large commercial cases“, Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustik ja Montaigne Centre for the Rule of Law and Administration of Justice (Utrechti Ülikool), juuni 2021; kättesaadav aadressil <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-Reports/Economic%20value%20of%20the%20judiciary%20-%20pilot%20study.pdf>.

³¹ Vt näiteks „What makes civil justice effective?“, OECD majandusosakonna poliitilised märkused, nr 18, juuni 2013, ja „The Economics of Civil Justice: New Cross-Country Data and Empirics“, OECD majandusosakonna töödokumendid, nr 1060, august 2013.

³² „The Global Competitiveness Report 2019“, Maailma Majandusfoorum, oktoober 2019; kättesaadav aadressil <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019>.

³³ „World Development Report 2017: Governance and the Law“, 3. peatükk „The role of law“, Maailmapank, lk 83, 140; kättesaadav aadressil <http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>.

³⁴ Kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluva aja näitaja on aasta lõpu seisuga lahendamata kohtuasjade arvu ja lahendatud kohtuasjade arvu jagatis, mis on korrutatud 365ga (päevade arv). Tegemist on CEPEJ väljatöötatud standardnäitajaga: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp.

³⁵ Vincenzo Bove ja Leandro Elia, „The judicial system and economic development across EU Member States“, Teadusuuringute Ühiskeskuse tehniline aruanne, EUR 28440 EN, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2017; kättesaadav aadressil http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC104594/jrc104594_2017_the_judicial_system_and_economic_development_across_eu_member_states.pdf.

³⁶ Samas.

³⁷ „Risk and Return – Foreign Direct Investment and the Rule of Law“, The Economist Intelligence Unit, 2015, lk 22; kättesaadav aadressil http://www.biicl.org/documents/625_d4_fdi_main_report.pdf.

³⁸ „Intellectual Property (IP) SME Scoreboard 2016“, Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Amet (EUIPO), kättesaadav aadressil https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/sme_scoreboard_study_2016/Executive-summary_en.pdf.

³⁹ COM(2020) 93 ja SWD(2020) 54.

⁴⁰ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Pikaajaline tegevuskava ühtse turu normide paremaks rakendamiseks ja täitmise tagamiseks“ (COM(2020) 94), vt eelkõige meetmed 4, 6 ja 18.

⁴¹ <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/tsi>.

Tehnilise toe instrumendi määrus võeti vastu 2021. aasta märtsis. Määruse artikli 5 kohaselt on eesmärk toetada järgmist: „institutsiooniline reform ning avaliku halduse ja e-valitsuse tõhus ja teenusekeskne toimimine, normide ja menetluste lihtsustamine, auditeerimine, liidu vahendite kasutamise suutlikkuse

pakkuda taotluse esitanud liikmesriikidele tehnilist tuge, et tugevdada nende institutsioonilist ja haldussuutlikkust reformide kavandamisel ja rakendamisel. Aastatel 2021–2025 on tehnilise toe instrumendi kaudu toetatud 20 liikmesriiki kohtureformide rakendamisel, rahastades 36 projekti, mis hõlmasid 43 reformi. Tehnilise toe instrumendi kaudu on toetatud projekte, mille eesmärk on parandada õigusemõistmise kvaliteeti ja tulemuslikkust, näiteks kasutades tehnoloogiat kohtuasjade töövoogude paremaks haldamiseks ja andmepõhise lähenemisviisi rakendamiseks juhtumite ja ressursside jaotamisel, hõlbustades haavatavate rühmade juurdepääsu õigusemõistmisele ning suurendades prokuratuuride suutlikkust kõrgetasemeliste ja piiriüleste korruptsioonijuhtumite tulemuslikuks lahendamiseks. Tehnilise toe instrumendi 2025. aasta konkursikutse andis liikmesriikidele platvormi, et taotleda toetust digitaliseerimisreformide jaoks, nagu tehnoloogia kasutamine masshagidega seotud probleemide lahendamiseks ja rutiinsete ülesannete automatiseerimiseks, et vähendada käsitsitööd ja vigu, võimaldades kohtunikel ja haldustöötajatel keskenduda nõudlikumatele ülesannetele. Tehnilise toe instrument täiendab muid rahastamisvahendeid, nimelt taaste- ja vastupidavusrahastut, kuna sellest võidakse toetada liikmesriike nende taaste- ja vastupidavuskavade rakendamisel. Taaste- ja vastupidavuskavad sisaldavad õigusemõistmise tulemuslikkuse suurendamisega seotud meetmeid, nagu digitaliseerimine, kohtuasjade kuhjumise vähendamine, kohtute ja kohtuasjade haldamise parandamine ning kohtute võrgustiku reformimine.

Kuidas toetab õigusprogramm kohtusüsteemide tulemuslikkust?

Õigusprogramm, mille kogueelarve aastateks 2021–2027 on ligikaudu 305 miljonit eurot, toetab sellise Euroopa õigusruumi edasiarendamist, mis põhineb õigusriigi põhimõttel, sealhulgas kohtusüsteemi sõltumatusel, kvaliteedil ja tõhususel, ning vastastikusel tunnustamisel ja usaldusel ning õiguslasel koostööl. 2024. aastal eraldati projektide ja muu tegevuse rahastamiseks programmi kolme erieesmärgi raames ligikaudu 41,2 miljonit eurot:

- 11,1 miljonit eurot eraldati selleks, et edendada õigusalasest koostööd tsiviil- ja kriminaalasjades, aidata kaasa ELi õigusaktide tulemuslikule ja sidusale kohaldamisele ja täitmise tagamisele ning toetada liikmesriike ECRIS-TCN-süsteemiga liitumisel;
- 15,9 miljonit eurot eraldati õigusala töötajate koolitamiseks ELi tsiviil- ja kriminaalõiguse, põhiõigustealaste õigusaktide, liikmesriikide õigussüsteemide ja õigusriigi põhimõtte kohaldamise valdkonnas;
- 14,2 miljonit eurot eraldati selleks, et muuta õiguskaitse kättesaadavamaks (sealhulgas e-õiguskeskkond), kaitsta ohvrite õigusi ning kuriteos kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigusi ning toetada digitaalsete vahendite arendamist ja kasutamist ning e-õiguskeskkonna portaali hooldust ja laiendamist (koos programmiga „Digitaalne Euroopa“).

Miks jälgib komisjon liikmesriikide kohtusüsteemide digitaliseerimist?

Kohtusüsteemi digitaliseerimine on oluline kohtusüsteemi tulemuslikkuse suurendamiseks ning väga tõhus vahend, et lihtsustada juurdepääsu õigusemõistmisele ning parandada õigusemõistmise kvaliteeti. Digitaalsed vahendid tõhustavad ka õigusalasest koostööd. Pärast COVID-19 pandeemiat kiirendasid liikmesriigid selle valdkonna ajakohastamiseks elluviidavaid reforme. Õigusemõistmise valdkonnas kasutatakse üha enam ka tehisintellekti⁴².

ELi õigusemõistmise tulemustabel on alates 2013. aastast sisaldanud võrdlevat teavet õigusemõistmise digitaliseerimise kohta liikmesriikides, näiteks veebis kohtuotsustele juurdepääsu või veebipõhise nõuete esitamise ja nende seisu jälgimise kohta.

suurendamine, halduskoostöö edendamine, **õigusriigi põhimõtete tulemuslik järgimine, kohtusüsteemi reformimine**, konkurentsi- ja monopolidevastaste asutuste suutlikkuse suurendamine, finantsjärelevalve tugevdamine ning kelmuste-/pettuste-, korruptsiooni- ja rahapesuvastase võitluse tugevdamine“ (rõhuasetus lisatud).

⁴² Tehisintellekt võib aidata kaasa kohtusüsteemi tõhustamisele, võimaldades kohtunikel ja õigusala töötajatel keskenduda oma sisulisele tööle. Näiteks on tehisintellekti kasutatud juhtumite jälgimiseks, dokumentide esitamiseks või korduvate ülesannete täitmiseks, samuti õigusaktide ja kohtupraktika uurimiseks.

Määrus (EL) 2023/2844, mis käsitleb digipööret tsiviil-, kaubandus- ja kriminaalasjades tehtava piiriülese õiguslase koostöö vallas,⁽⁴³⁾ võimaldab füüsilistel ja juriidilistel isikutel suhelda pädevate õigusasutustega piiriüleste menetluste raames elektrooniliselt ning tasuda ka kohtulõive elektrooniliselt. Määrusega luuakse ühtlasi õiguslik alus videokonverentside pidamiseks piiriülestes tsiviil-, kaubandus- ja kriminaalasjades. Samuti luuakse digitaalne suhtluskanal, mida kasutatakse andmevahetuseks pädevate õigusasutuste vahel. Sellega seoses jälgitakse õigusemõistmise tulemustabeliga liikmesriikide edusamme määruse rakendamisel ja videokonverentside kasutamisel.

2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli andmeid võetakse arvesse ka tulevases digitehnoloogia kasutamise strateegias, et muuta ELi tsiviil- ja kriminaalõigussüsteemid tõhusamaks, vastupidavamaks ja turvalisemaks⁴⁴.

⁴³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2023. aasta määrus (EL) 2023/2844, mis käsitleb digipööret õiguslase koostöö ning piiriüleste tsiviil-, kaubandus- ja kriminaalasjadega seotud õiguskaitse kättesaadavuse vallas ning millega muudetakse teatavaid õiguslase koostööd käsitlevaid õigusakte (PE/50/2023/REV/1, ELT L, 2023/2844, 27.12.2023).

⁴⁴ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14517-Digital-Justice-strategy-for-2025-2030_et.

2. 2025. AASTA ELI ÕIGUSEMÕISTMISE TULEMUSTABELI PÕHIJÄRELDUSED

Tulemusliku kohtusüsteemi põhiparameetrid on tõhusus, kvaliteet ja sõltumatus. Tulemustabelis on esitatud näitajad kõigi nende parameetrite kohta.

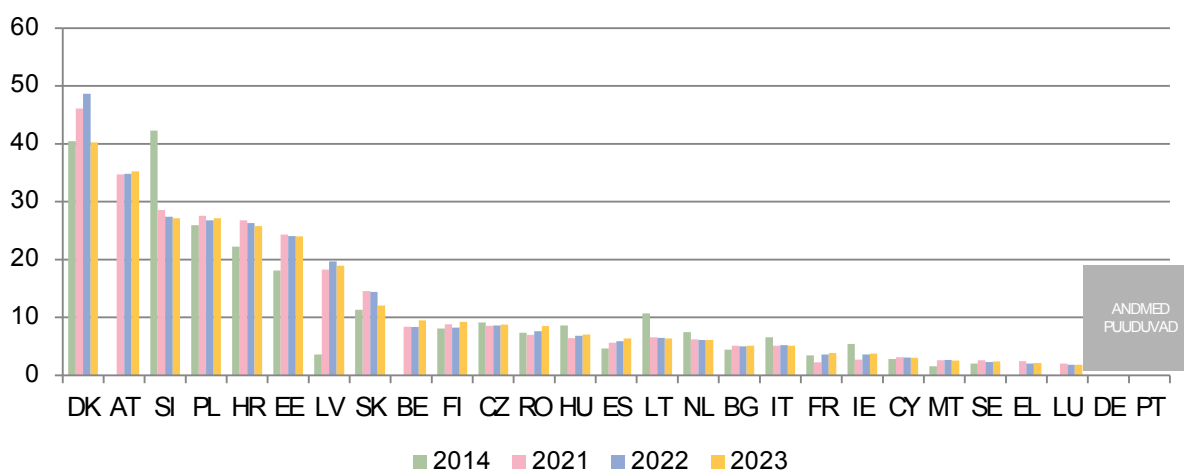
2.1. Kohtusüsteemide tõhusus

Tulemustabel sisaldab näitajaid, mis kajastavad menetluste tõhusust tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjades üldiselt ning konkreetses valdkonnades, kus haldusasutused ja kohtud kohaldavad liidu õigust⁽⁴⁵⁾.

2.1.1. Muutused töökoormuses

Liikmesriikide kohtusüsteemide töökoormus vähenes viies liikmesriigis, seejuures kahes varasema aastaga võrreldes oluliselt. 20 liikmesriigis see suurenes või püsis stabiilsena. Üldiselt on töökoormus liikmesriigiti endiselt väga erinev (joonis 1).

Joonis .. Sissetulnud tsiviil-, kaubandus-, haldus- ja muude asjade arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring ⁽⁴⁶⁾)

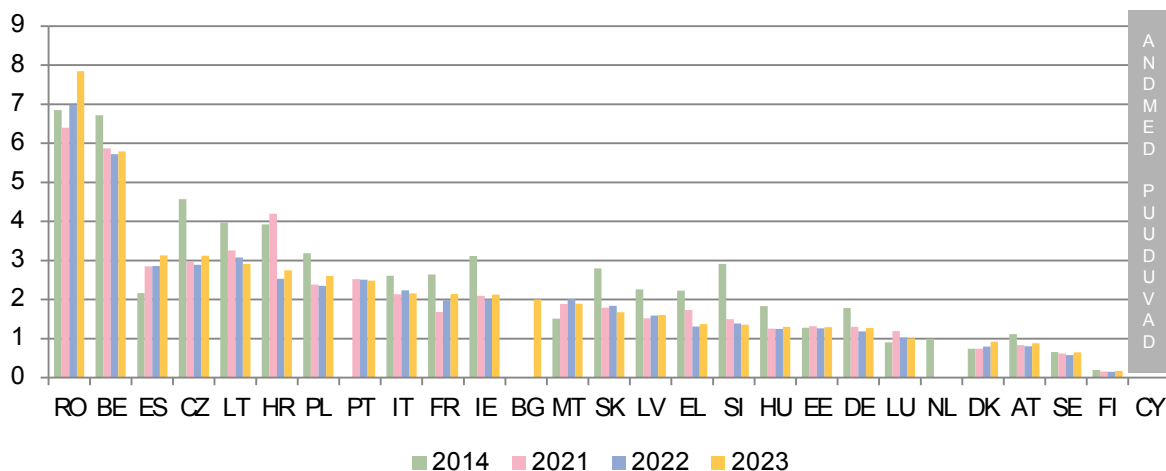

(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmab see kategooria kõiki vaidlustega seotud ja vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusasju, vaidlustega mitteseotud maakatastri ja äriregistri asju, muude registrite asju, muid vaidlustega mitteseotud kohtuasju, haldusasju ja muid kohtuasju peale kriminaalasjade.

⁴⁵ Kohtusüsteemi tõhususe jaoks on oluline ka kohtuotsuste täitmine. Võrreldavad andmed ei ole siiski hõlpsasti kättesaadavad. Üksikasjalikumad teavet olukorra kohta konkreetses liikmesriikides on esitatud 2024. aasta uuringus ELi liikmesriikide kohtusüsteemide toimimise kohta (riigiprofiilid), mille koostas komisjoni tellimisel CEPEJ sekretariaat: https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_et.

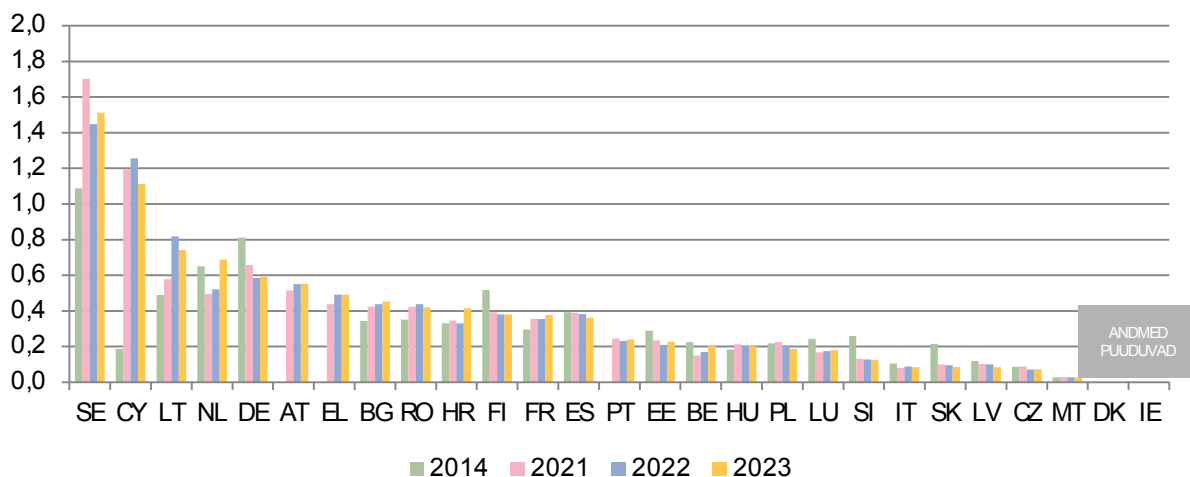
⁴⁶ 2024. aasta uuring kohtusüsteemide toimimise kohta ELi liikmesriikides; uuringu korraldas komisjoni tellimisel CEPEJ sekretariaat: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#documents.

Joonis .. Sissetulnud tsiviil- ja kaubandusvaidluste arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*)
(esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmavad tsiviil- ja kaubandusvaidlused pooltevahelisi vaidlusi, nt lepingust tulenevaid vaidlusi. Vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusajad hõlmavad vaidlustamata menetlusi, näiteks vaidlustamata maksekäske.

Joonis .. Sissetulnud haldusajade arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmavad haldusajad vaidlusi isikute ning kohalike, piirkondlike või riiklike ametiasutuste vahel. **Taani** ja **Iirimaa** andmetes haldusaju ei eristata. **Kreekas**, **Slovakkias** ja **Rootsis** muudeti metoodikat.

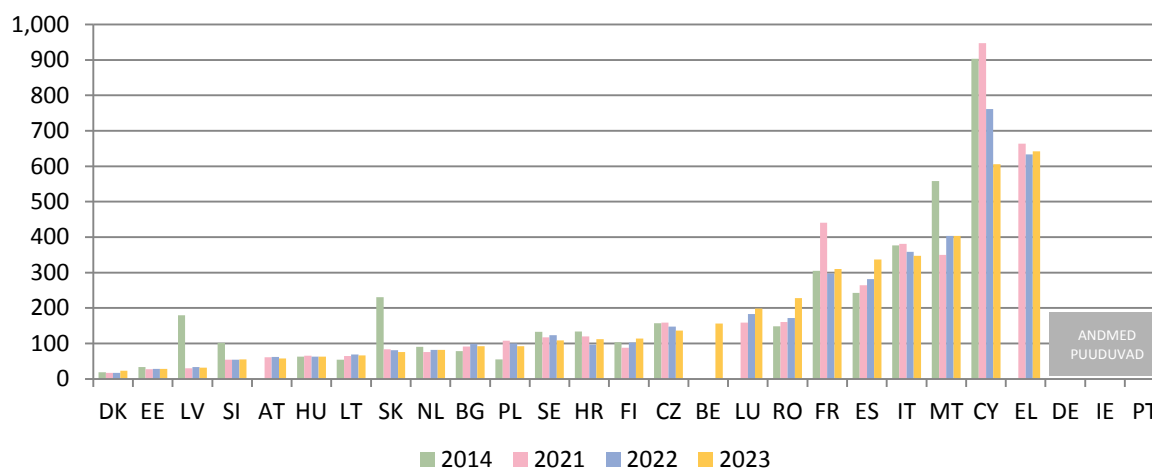
2.1.2. Kohtusüsteemi tõhususe üldandmed

Menetluste tõhususe näitajad tsiviil-, kaubandus- ja haldusajade valdkondades on järgmised: i) menetluste eeldatav kestus (kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluv aeg), ii) algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr ning iii) pooleliolevate kohtuasjade arv.

– Menetluste eeldatav kestus –

Menetluse eeldatav kestus on eeldatav aeg (päevades), mis on vajalik asja lahendamiseks kohtus, st aeg, mis kulub esimese astme kohtul otsuse tegemiseks. Kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluv aeg on eeldatav miinimumaeg, mida kohus vajab asja lahendamiseks oma praegusi töötingimusi säilitades. See näitaja arvutatakse aasta lõpu seisuga lahendamata kohtuasjade arvu ja lahendatud kohtuasjade arvu jagatisena, mis on korrutatud 365ga (päevade arv)⁽⁴⁷⁾. Mida suurem on väärtus, seda suurema tõenäosusega kulub kohtul otsuse tegemiseks rohkem aega. Andmetes on enamasti võetud arvesse esimese astme kohtute menetlusi ning võimaluse korral on võrreldud 2014., 2021., 2022. ja 2023. aasta andmeid⁽⁴⁸⁾. Joonisel 6 on näidatud aeg, mis kulub 2023. aastal tsiviil- ja kaubandusvaidlustes otsusele jõudmiseks kõigis kohtuastmetes ning joonisel 8 aeg, mis kulub haldusajades otsusele jõudmiseks kõigis kohtuastmetes.

Joonis .. Tsiviil-, kaubandus-, haldus- ja muude asjade lahendamiseks hinnanguliselt kulunud aeg 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: CEPEJ uuring)

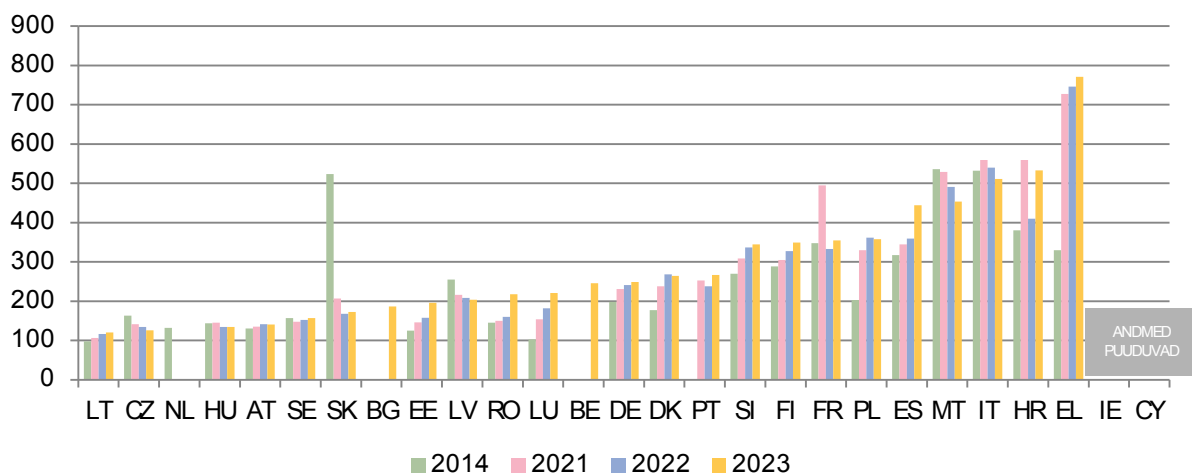

(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmab see kategooria kõiki vaidlustega seotud ja vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusajade, vaidlustega mitteseotud maakatastri ja äriregistri asju, muude registreeritud asju, kuid vaidlustega mitteseotud kohtuasju, haldusajade ja muid kohtuasju peale kriminaalajade. **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kõiki kohtuastmeid. **Läti** puhul on järsk langus tingitud kohtusüsteemi reformist, vigade kontrollist ja andmete puhastamisest teabesüsteemis. **Portugalis** jõustus 1. septembril 2013 uus tsiviilkohtumenetluse seadustik, millega kehtestati uus täitmise tagamise kord. See põhineb uuel paradigmat, mille kohaselt peavad kohtumenetlused selgelt eristuma kohtuvälisest menetlustest. Seni ei ole siiski olnud võimalik andmete kogumist vastavalt sellele kohandada ega selle joonise jaoks vajalikke andmeid esitada.

⁴⁷ Menetluse kestus, algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr ning pooleliolevate kohtuasjade arv on CEPEJ kindlaksmääratud standardnäitajad: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/default_en.asp.

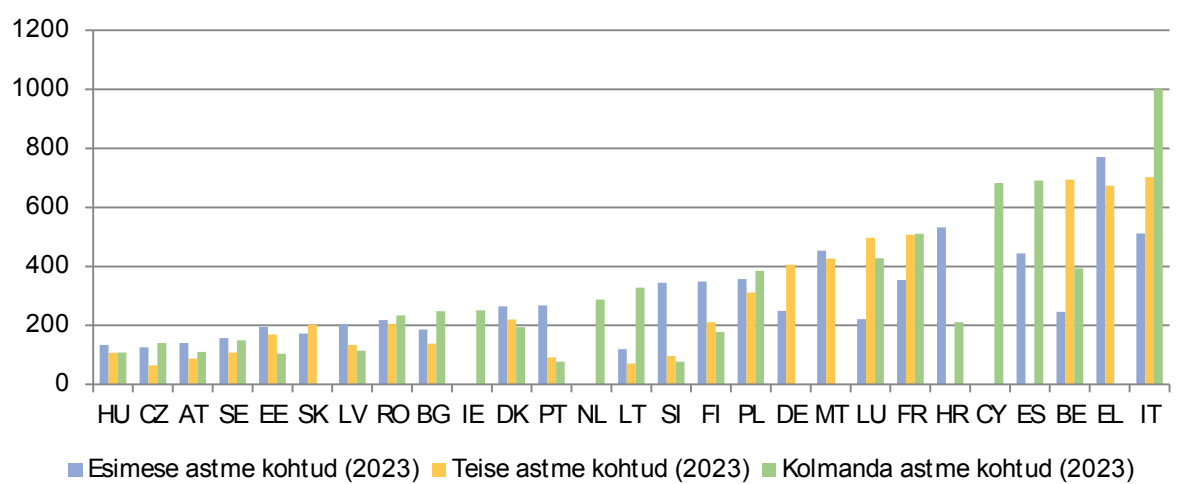
⁴⁸ Aastate valimisel lähtuti sellest, et saaks vaadelda alates 2014. aastast üheksa aasta jooksul toimunud arengut, muutmata seejuures jooniseid liiga kirjuks. 2010., 2012., 2013., 2015., 2016., 2017., 2018., 2019. ja 2020. aasta andmed leiab CEPEJ aruandest.

Joonis .. Esimeses kohtuastmes tsiviil- ja kaubandusvaidluste lahendamiseks hinnanguliselt kulunud aeg 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: CEPEJ uuring)

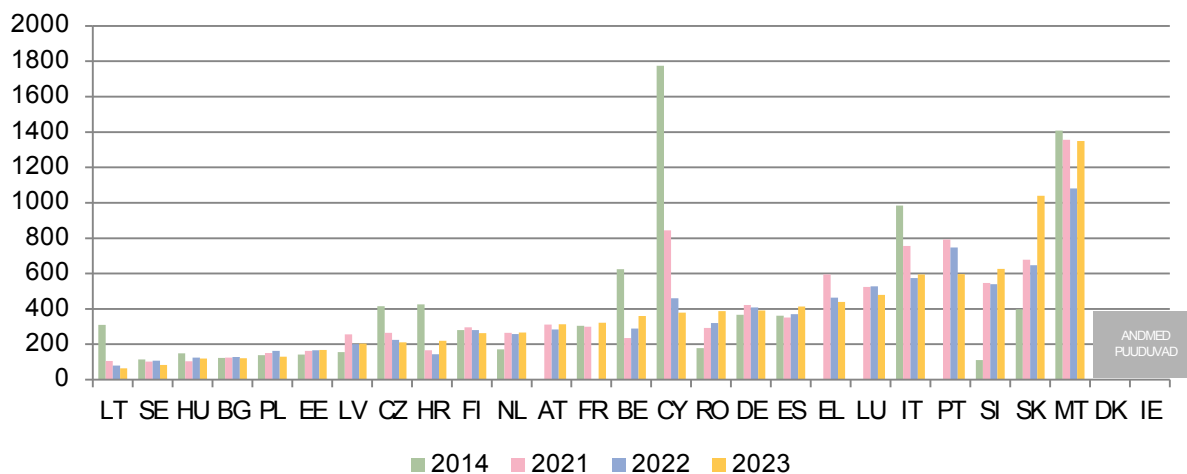
(*) CEPEJ meetodika kohaselt hõlmavad tsiviil- ja kaubandusvaidlused pooltevahelisi vaidlusi, nt lepingust tulenevaid vaidlusi. Vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusasjad hõlmavad vaidlustamata menetlusi, näiteks vaidlustamata maksekäsk. **Kreekas** ja **Slovakkias** muudeti meetodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kõiki kohtuastmeid. **Itaalias** mõjutab otsusele jõudmiseks kulunud aega kohtute tegevuse ajutine aeglustumine, mis oli tingitud COVID-19 pandeemia ohjamiseks kehtestatud rangetest piiravatest meetmetest. **Madalmaade** andmetes sisalduvad ka vaidlustega mitteseotud asjad.

Joonis .. Kõigis kohtuastmetes tsiviil- ja kaubandusvaidluste lahendamiseks hinnanguliselt kulunud aeg 2023. aastal(*) (esimene, teine ja kolmas kohtuaste / päevades) (allikas: CEPEJ uuring)

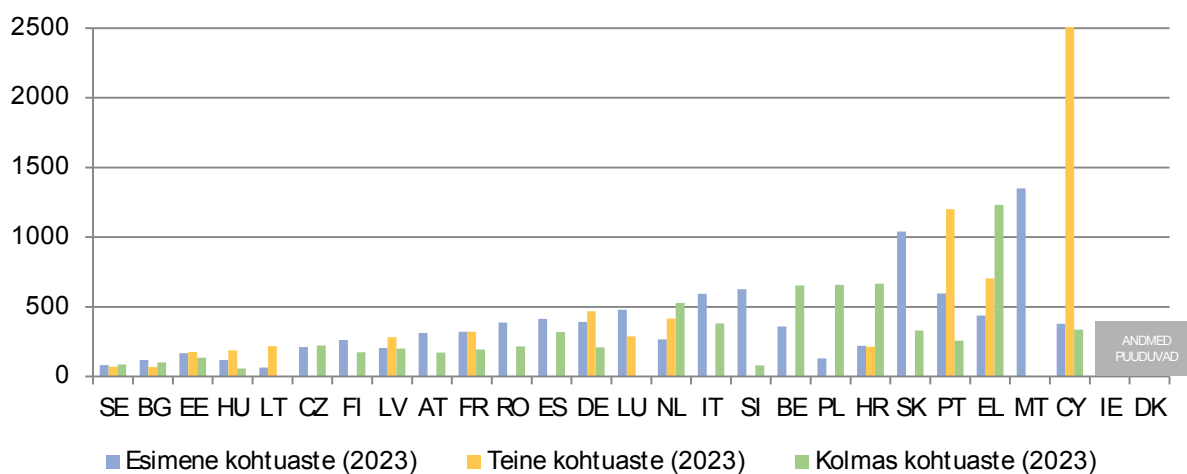
(*) Liikmesriikide järjekorra joonisel määrab kindlaks kõige pikemate menetlustega kohtuaste igas liikmesriigis. **Küprose**, **Madalmaade** ja **Iirimaa** esimese ja teise astme kohtute, **Horvaatia** ja **Hispaania** teise astme kohtute ning **Kreeka** ja **Slovakkia** kolmanda astme kohtute kohta ei ole andmed kättesaadavad. **Saksamaal** ja **Maltal** ei ole kolmanda astme kohtu. Juurdepääs kolmanda astme kohtule võib olla mõnes liikmesriigis piiratud.

Joonis .. Esimeses kohtuastmes haldusasjade lahendamiseks hinnanguliselt kulunud aeg 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmavad haldusasjad vaidlusi isikute ning kohalike, piirkondlike või riiklike ametiasutuste vahel. **Kreekas** ja **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kõiki kohtuastmeid. **Taani** ja **Iirimaa** andmetes haldusasju ei eristata.

Joonis .. Kõigis kohtuastmetes haldusasjade lahendamiseks hinnanguliselt kulunud aeg 2023. aastal(*) (esimene ning asjakohastel juhtudel teine ja kolmas kohtuaste / päevades) (allikas: CEPEJ uuring)

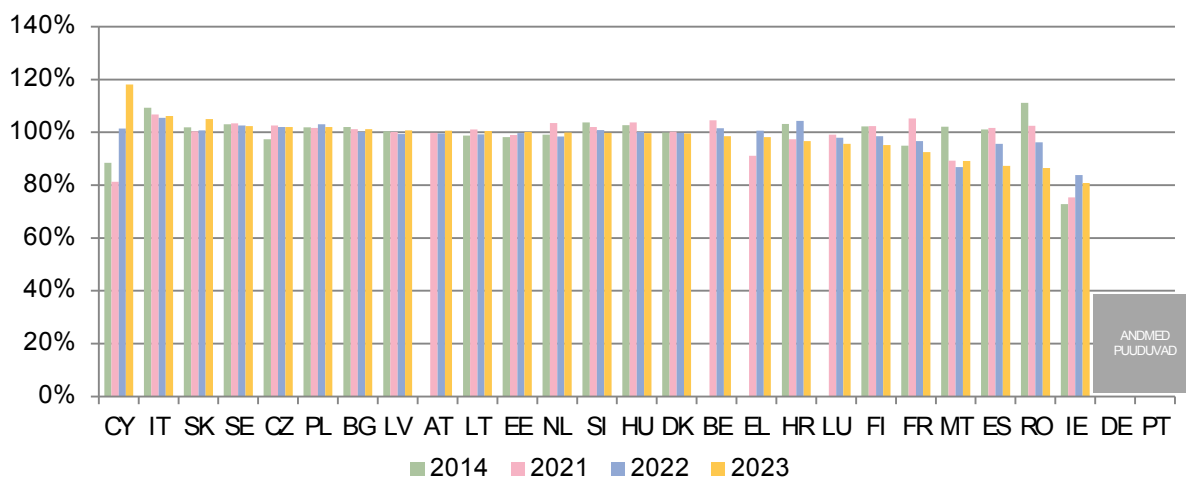

(*) Mõne liikmesriigi näitajaid on joonisele mahutamiseks vähendatud (**Küprosel** oli teises kohtuastmes kõnealune määr 5,429). Liikmesriikide järjekorra joonisel määrab kindlaks kõige pikemate menetlustega kohtuaste igas liikmesriigis. **Belgia**, **Tšehhi**, **Ungari**, **Malta**, **Austria**, **Poola**, **Rumeenia**, **Sloveenia**, **Slovakkia** ja **Soome** teise astme kohtute kohta ning **Leedu**, **Luksemburgi** ja **Malta** kolmanda astme kohtute kohta ei ole andmed kättesaadavad. **Tšehhis**, **Itaalias**, **Austrias**, **Sloveenias** ja **Soomes** on ainus apellatsiooniasste kõrgeim kohus või mõni muu kõrgeima astme kohus. **Leedus**, **Luksemburgis** ja **Maltal** ei ole seda liiki kohtuasjade jaoks kolmanda astme kohut. **Belgias** on teatavate kohtuasjade puhul esimeseks ja ainsaks kohtuastmeks kõrgeim halduskohus. Juurdepääs kolmanda astme kohtule võib olla mõnes liikmesriigis piiratud. **Taani** ja **Iirimaa** andmetes haldusasju ei eristata. **Küprosel** reformiti 2023. aasta juulis oluliselt kohtusüsteemi korraldust, sealhulgas loodi apellatsioonikohus ja kolmas kohtuaste.

– Algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr –

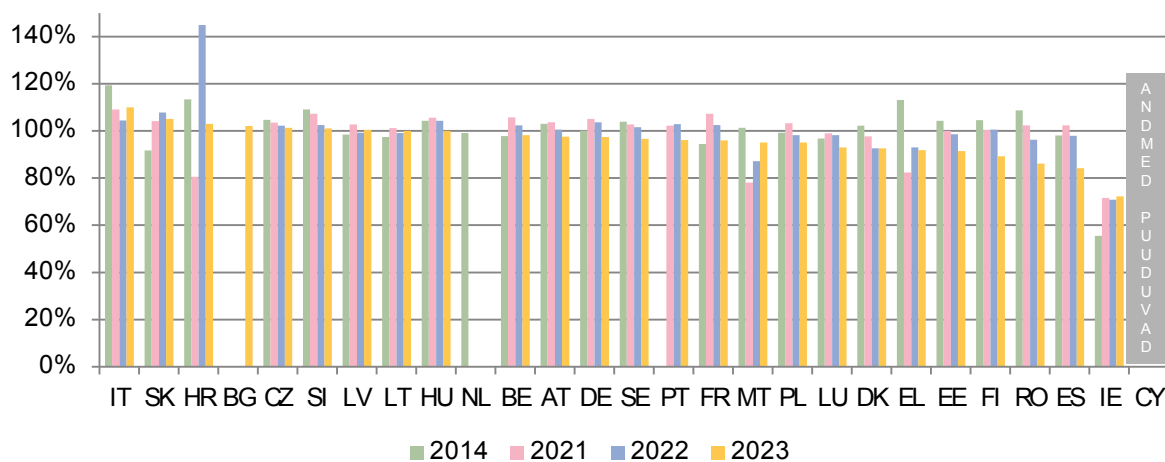
Algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr on sissetulnud kohtuasjade arvu ja lahendatud kohtuasjade arvu suhe. Sellega mõõdetakse seda, kas kohus suudab sissetuleva töökoormusega hakkama saada. Kui algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr on ligikaudu 100 % või kõrgem, on kohtusüsteem suuteline lahendada vähemalt sama palju kohtuasju, kui neid sisse tuleb. Kui algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr on madalam kui 100 %, on kohtud suutelised lahendada vähemal määral kohtuasju, kui neid sisse tuleb.

Joonis .. Tsiviil-, kaubandus-, haldus- ja muude asjade lahendamise määr 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / protsentides – kõrgem kui 100 % väärtus tähendab, et lahendatakse rohkem kohtuasju, kui neid sisse tuleb, ning madalam kui 100 % väärtus tähendab, et lahendatakse vähem kohtuasju, kui neid sisse tuleb) (allikas: CEPEJ uuring)

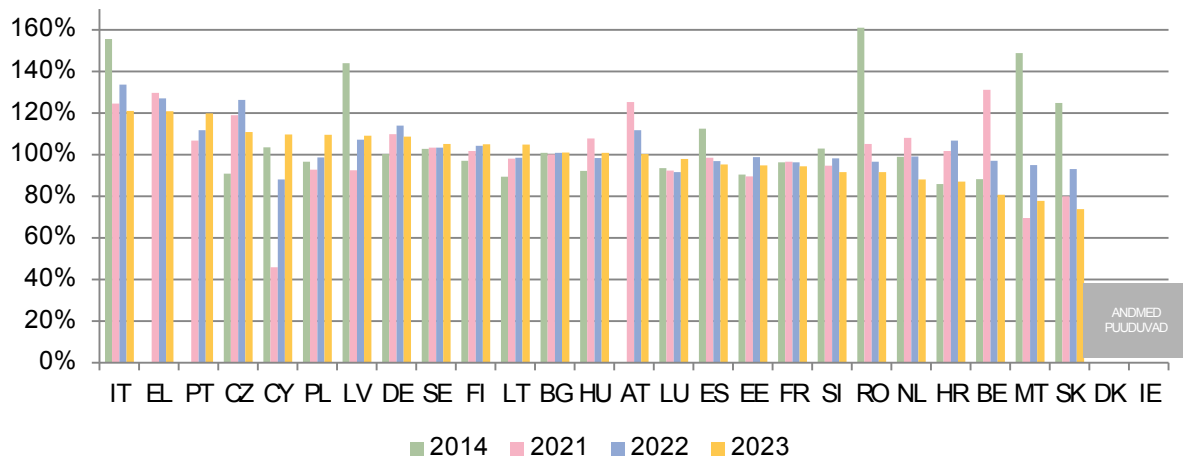
(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmab see kategooria kõiki vaidlustega seotud ja vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusasju, vaidlustega mitteseotud maakatastri ja äriregistri asju, muude registreeritud asju, muid vaidlustega mitteseotud kohtuasju, haldusasju ja muid kohtuasju peale kriminaalasjade. **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Iirimaa** puhul eeldatakse, et metoodika tõttu ei kajastu aruandluses kõik lahendatud kohtuasjad.

Joonis .. Tsiviil- ja kaubandusvaidluste lahendamise määr 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / protsentides) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) **Kreekas** ja **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Iirimaa** puhul eeldatakse, et metoodika tõttu ei kajastu aruandluses kõik lahendatud kohtuasjad. **Madalmaade** andmetes sisalduvad ka vaidlustega mitteseotud asjad.

Joonis .. Haldusasjade lahendamise määr 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / protsentides) (allikas: CEPEJ uuring)

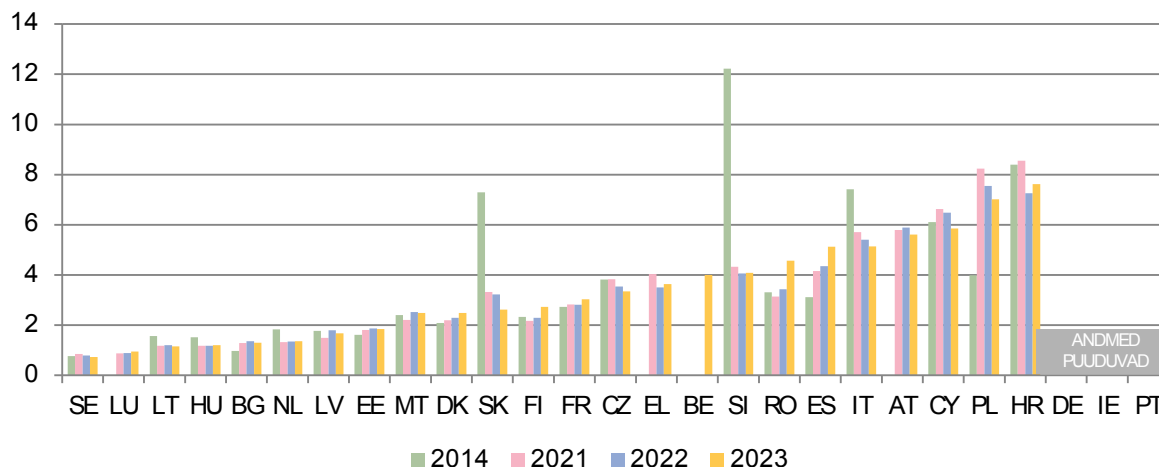

(*) **Kreekas ja Slovakkias** muudeti metoodikat. **Taani ja Iirimaa** andmetes haldusasju ei eristata. **Küprosel** suurenes lahendatud kohtuasjade arv, sest kohtuasjades tehti otsuseid koos, 2 724 liidetud kohtuasja võeti tagasi ning 2015. aastal asutati halduskohus.

– Pooleliolevad kohtuasjad –

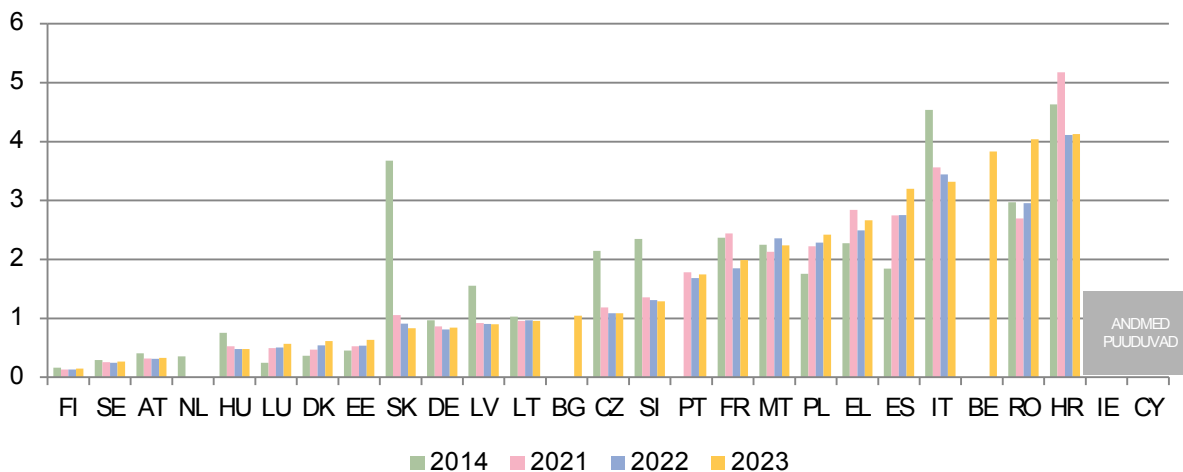
Pooleliolevate kohtuasjade arv on lõpuni menetlemata kohtuasjade arv asjaomase aasta lõpu seisuga. See mõjutab ka kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluvat aega.

Joonis .. Pooleliolevate tsiviil-, kaubandus-, haldus- ja muude asjade arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring)

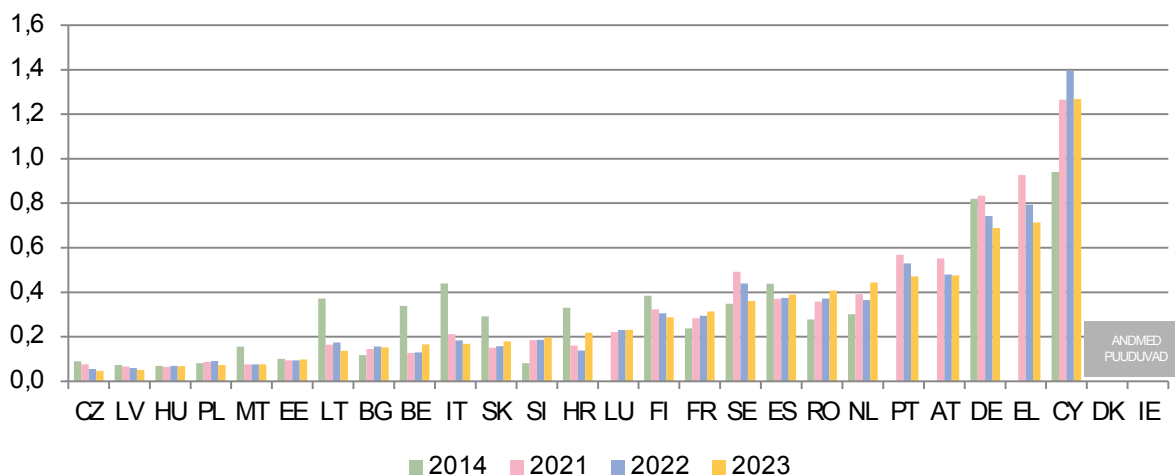
(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmab see kategooria kõiki vaidlustega seotud ja vaidlustega mitteseotud tsiviil- ja kaubandusasju, vaidlustega mitteseotud maakatastri ja äriregistri asju, muude registrite asju, muid vaidlustega mitteseotud kohtuasju, haldusasju ja muid kohtuasju peale kriminaalasjade. **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kõiki kohtuastmeid.

Joonis .. Pooleliolevate tsiviil- ja kaubandusvaidluste arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) **Kreekas** ja **Slovakkias** muudeti metoodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kõiki kohtuastmeid. **Madalmaade** andmetes sisalduvad ka vaidlustega mitteseotud asjad.

Joonis .. Pooleliolevate haldusajade arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / 100 elaniku kohta) (allikas: CEPEJ uuring)

(*) **Kreekas ja Slovakkias** muudeti meetodikat. **Tšehhi** puhul ja kuni 2016. aastani **Slovakkia** puhul hõlmab pooleliolevate kohtuasjade arv kohtuasju kõigis kohtuastmetes. **Taani ja Iirimaa** andmetes haldusajade arv ei eristata.

2.1.3. Tõhusus konkreetsetes liidu õiguse valdkondades

Selles jaos esitatud andmed täiendavad kohtusüsteemide tõhusust käsitlevaid üldandmeid. Need näitavad menetluse keskmist kestust⁽⁴⁹⁾ konkreetsetes valdkondades, kus kohaldatakse liidu õigust. 2025. aasta tulemustabelis tuginetakse konkurentsi, elektroonilise side, ELi kaubamärkide, tarbijaõiguse ning rahapesu- ja korruptsioonivastase tegevuse valdkonnas varem kogutud andmetele.

Need kuus liidu õiguse valdkonda valiti välja, sest need on olulised ühtse turu ja ettevõtluskeskkonna seisukohast. Käesolevas tulemustabeli väljaandes antakse ka ülevaade haldusametite tegevuse tõhususest koos ajakohastatud arvandmetega konkurentsi ja tarbijakaitse kohta. Kokkuvõtlikult võib öelda, et kohtu- ja haldusmenetlustes esinevad pikad viivitused võivad kahjustada liidu õigusest tulenevaid õigusi, näiteks kui asjakohaseid õiguskaitsevahendeid ei saa enam kasutada või kui suurt rahalist kahju ei ole enam võimalik sisse nõuda. Halduslikud viivitused ja teatavatel juhtudel esinev ebakindlus võivad tekitada märkimisväärsed kulused eelkõige ettevõtjatele ning seada ohtu nende kavandatud või tehtud investeeringud⁽⁵⁰⁾.

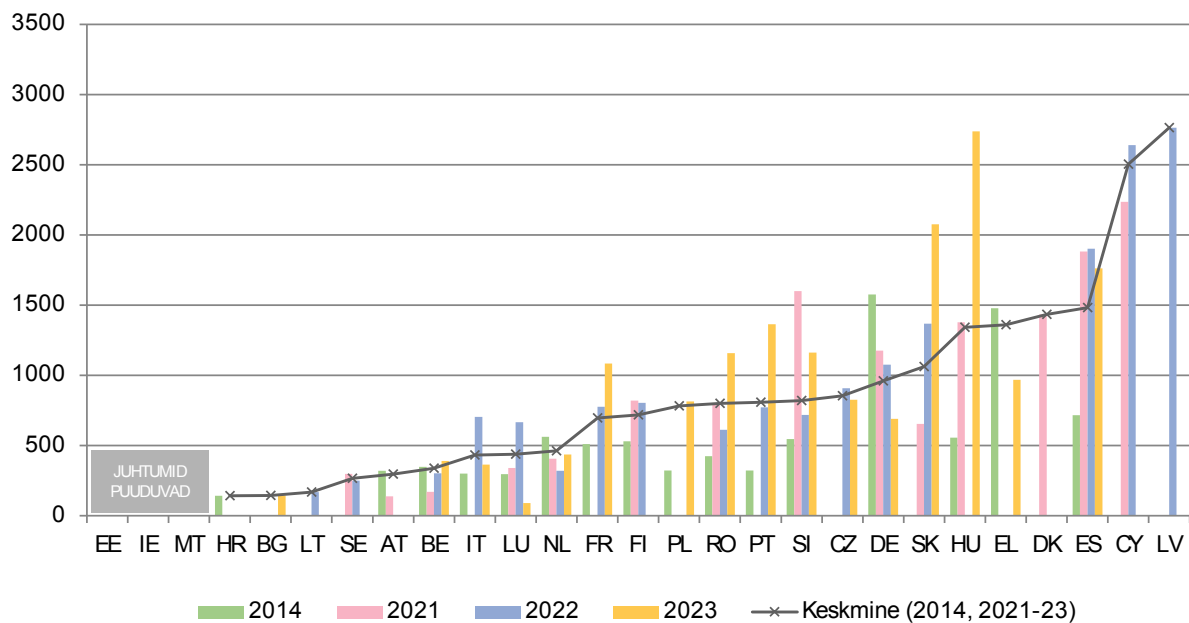
– Konkurents –

⁴⁹ Konkreetsetes valdkondades toimuvate menetluste kestus on arvatud kalendripäevades alates päevast, mil kohtule esitati hagi või edasikaebus (või esitati lõplik süüdistus), kuni päevani, mil kohus tegi otsuse (joonised 15–22). Näitajad on joonistel 15, 17, 18 ja 19 järjestatud 2014. ja 2021.–2023. aasta andmete kaalutud keskmise aluse, ning joonistel 20 ja 21 järjestatud 2014. ja 2021.–2023. aasta andmete kaalutud keskmise alusel. Joonisel 16 hõlmavad andmed 2021.–2023. aastat. Joonisel 22 hõlmavad andmed 2021.–2023. aastat. Kui kõikide aastate andmed ei olnud kättesaadavad, on keskmine näitaja arvatud tabelis esitatud olemasolevate andmete põhjal, lähtudes kõikidest kohtuasjadest, kohtuasjade valimist või väga vähestes riikides hinnangutest.

⁵⁰ „Retention and Expansion of Foreign Direct Investment, Political Risk and Policy Responses“, Maailmapanga Grupp, 2019, joonis 18.

Konkurentsivõitluse tulemuslik rakendamine on oluline ligitõmbava ettevõtluskeskkonna kujundamiseks, kuna see tagab ettevõtjatele võrdsed tingimused. Sellega edendatakse majanduslikku initsiatiivi ja tõhusust ning see toob kaasa suuremad valikuvõimalused tarbijate jaoks, madalamad hinnad ja parema kvaliteedi. Joonisel 15 on esitatud liikmesriikide konkurentsiasutuste ELi toimimise lepingu artiklite 101 ja 102⁽⁵¹⁾ alusel tehtud otsuste peale esitatud kaebuste menetlemise keskmine kestus. Joonisel 16 on esitatud ELi toimimise lepingu artikleid 101 ja 102 kohaldanud liikmesriikide konkurentsiasutuste menetluste keskmine kestus.

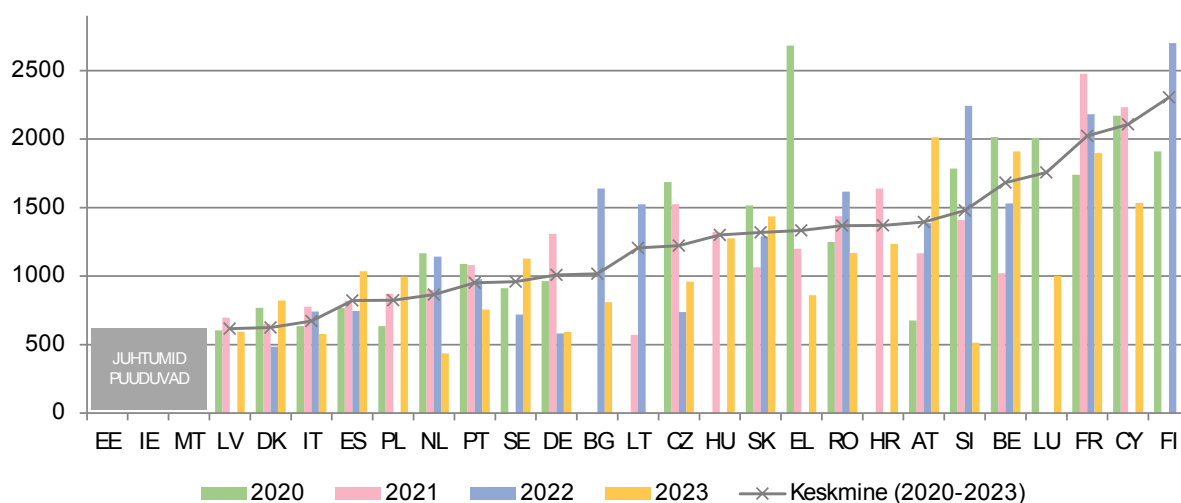
Joonis .. Konkurents: kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja Euroopa konkurentsivõrgustik)

(*) Keskmiist on kaalutud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Austria:** 2014. ja 2021. aasta andmed hõlmavad konkurentsiasju läbi vaatava esimese astme kohtu sisulisi otsuseid, mitte nende otsuste läbivaatamist kõrgeimas üldkohtus. Alates 2024. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelist on konkurentsikohtu otsuseid võetud arvesse riiklike konkurentsiasutuste menetluste kestuses (vt allpool). **Itaalia:** 2014., 2021. ja 2022. aasta puhul on kestus hinnanguline. Tulba puudumine võib näidata, et liikmesriik ei teatanud selle aasta all ühestki kohtuasjast. Paljudes liikmesriikides oli juhtumeid vähe (aastas alla viie). Seetõttu võib aastaandmeid tugevalt mõjutada üks erandlikult pikk või lühike kohtuasi (näiteks **Luksemburgi** puhul, kus oli ainult üks juhtum). **Hispaania:** edasikaebuste arv vastab nende äriühingute arvule, kes iga CNMC otsuse peale kaebuse esitavad. **Iirimaa:** andmed 2020., 2021. ja 2022. aasta kohta puuduvad, kuna enne 2023. aastat ei olnud konkurentsivõitluse komisjon (CCPC) volitatud tegema asjakohaseid otsuseid, mida saaks kohtulikult läbi vaadata.

⁵¹ Vt nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 asutamislepingu artiklites 81 ja 82 sätestatud konkurentsieskirjade rakendamise kohta (EMPs kohaldatav tekst) (EÜT L 1, 4.1.2003, lk 1–25), eelkõige artiklid 3 ja 5.

Joonis .. Konkurents: liikmesriikide konkurentsiasutuste menetluste keskmine kestus 2021.–2023. aastal(*) (päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja Euroopa konkurentsivõrgustik)

(*) Keskmit on kaalitud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. Alates 2024. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelist on liikmesriikide konkurentsiasutuste menetluste keskmine kestus arvatud järgmiselt: päevade arv, mis jääb esimese ametliku uurimistoimingu tegemise ja liikmesriigi konkurentsiasutuse (haldusasutus või kohtusüsteemiga liikmesriikides kohus, kes on pädev tegema keelava otsuse ja/või määrama või kinnitama trahve) lõpliku otsuse vastuvõtmise vahele. Seetõttu ei saa eeltoodud joonisel esitatud andmeid alates 2024. aasta väljaandest võrrelda varasemates väljaannetes avaldatud andmetega. See arvutusmeetod võimaldab saada ELi tasandil võrreldavad andmed üksnes ELi õigusemõistmise tulemustabeli eesmärgil ja võib teatavates liikmesriikides erineda riigi tasandi aruandlusest. **Tšehhis ja Slovakkias** on haldusmenetlus kaheastmeline. Edasikaebamise korral vaatab esimese astme otsused läbi asutuse teise astme organ ning see võib menetlust pikendada. **Taani:** 2021. aastal, pärast ECN+ direktiivi ülevõtmist, läks Taani täielikult kriminaalõiguslikult õigusnormide täitmise tagamise süsteemilt üle süsteemile, kus Taani konkurentsiasutus saab nüüd otse taotleda tsiviilkohtus trahvi määramist ja võtta oma haldusmenetluses vastu kokkuleppeotsuseid. See tõi kaasa otsuste arvu suurenemise alates 2022. aastast. **Austria, Taani ja Soome** puhul hõlmab menetluse kestus konkurentsiküsimustes pädevate riiklike haldus- ja õigusasutuste menetluste kogukestust. **Austria:** andmed hõlmavad menetlusi, mis on seotud ehitussektori ulatusliku kartelliga. Selle juhtumi ulatuse tõttu viidi (ja viiakse ikka veel) järjestikku läbi ja lõpetatakse sama esimese uurimismeetme tulemusel algatatud menetlusi ning see moonutab järk-järgult menetluste keskmit kestust. **Hispaania ja Itaalia:** andmed ei hõlma liikmesriigi konkurentsiasutuse poolt vastu võetud kohustuste heakskiitmise otsuseid. **Iirimaa:** andmed 2020., 2021. ja 2022. aasta kohta puuduvad, kuna CCPC-1 ei olnud kuni 2023. aasta septembrini volitust teha monopolivastastes juhtumites ise siduvaid haldusotsuseid (enne seda kuupäeva sai ta võtta sellistes asjades täitemeetmeid ainult kohtute kaudu).

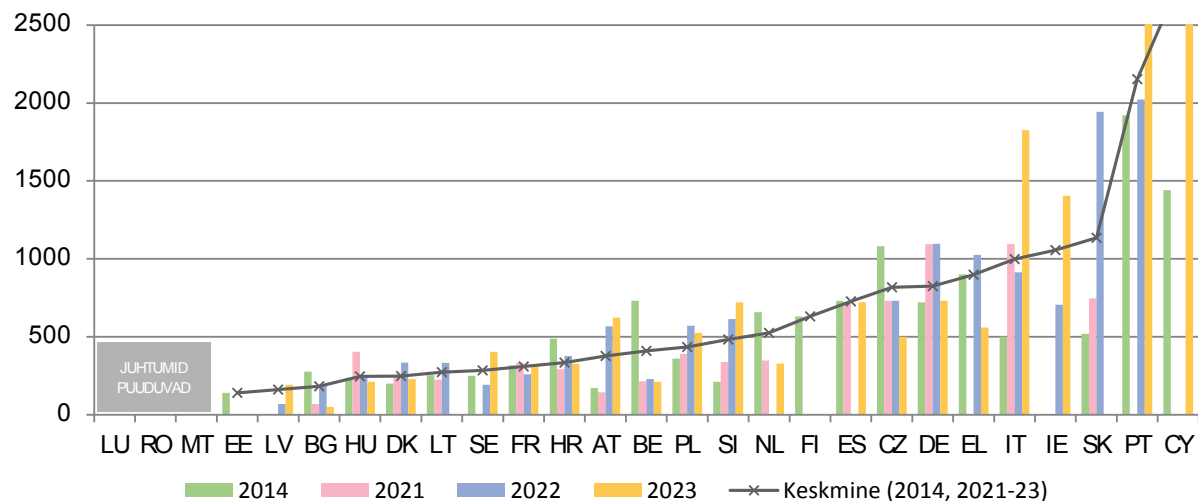
– Elektrooniline side –

Elektroonilist sidet käsitlevate ELi õigusaktide eesmärk on soodustada konkurentsi, aidata kaasa ühtse turu arengule ning hoogustada investeringuid, innovatsiooni ja majanduskasvu. Positiivset mõju tarbijatele on võimalik saavutada nende õigusaktide täitmise tulemusliku tagamisega, mis võib kaasa tuua madalamad hinnad lõppkasutajale ja kvaliteetsamad teenused. Joonisel 17 on esitatud elektroonilise side valdkonnas liidu õigust kohaldavate riikide reguleerivate asutuste otsuste kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus⁽⁵²⁾. Joonis hõlmab

⁵² Arvutamisel lähtuti sellest, kui kaua menetletakse kaebusi, mis on esitatud selliste otsuste peale, mille tegemisel riigi reguleeriv asutus on kohaldanud liikmesriigi õigusakte, millega rakendatakse elektroonilist sidet reguleerivat ELi õigusraamistikku (direktiiv 2002/19/EÜ (juurdepääsu käsitlev direktiiv), direktiiv 2002/20/EÜ (loadirektiiv), direktiiv 2002/21/EÜ (raamdirektiiv) ja direktiiv 2002/22/EÜ (universaalteenuste direktiiv)) ning muud asjakohast liidu õigust, nagu raadiospektripoliitika programm või spektrit käsitlevad komisjoni otsused, välja arvatud direktiiv 2002/58/EÜ eraelu puutumatus ja elektroonilise side kohta.

mitmesuguseid kohtuasju alates keerukast turuanalüüside läbivaatamisest kuni lihtsamate tarbijakesksete küsimusteni.

Joonis .. Elektroniline side: kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja sidekomitee)

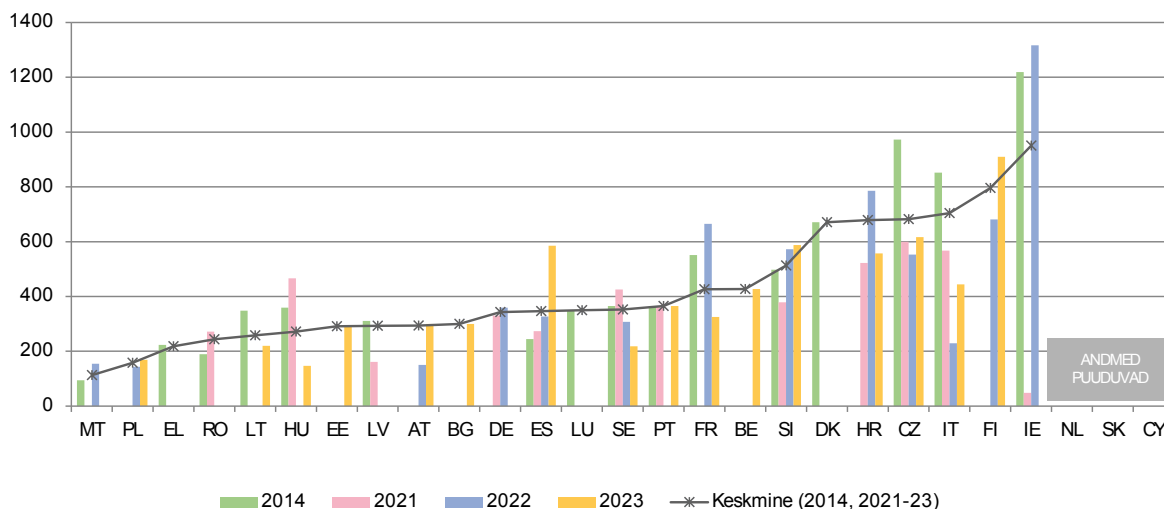
(*) Mõne liikmesriigi varasemaid näitajaid on joonisele mahutamiseks vähendatud (**Portugalis** oli kõnealune määr 2023. aastal 2,830; **Küprosel** oli see 2023. aastal 3,285). Keskmist on kaalutud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. Kohtuasjade arv on liikmesriigiti erinev. Tulba puudumine näitab, et liikmesriik ei teatanud selle aasta kohta ühestki kohtuasjast. Mõnikord, kui asjaomaste juhtumite arv on väike (**Tšehhi, Taani, Iirimaa, Hispaania, Läti, Austria, Portugal**), võib üks erakordselt pikk või lühike kohtuasi aastaandmeid oluliselt mõjutada ja tekitada andmetes aastate lõikes suuri kõikumisi. **Taanis** vastutab esimeses astmes kaebuste läbivaatamise eest kohtulaadne organ. **Hispaanias, Austrias ja Poolas** vastutavad erinevad kohtud sõltuvalt asja sisust.

– ELi kaubamärk –

Intellektuaalomandiõiguste tulemuslik kaitse on väga oluline, et elavdada investeerimist uuendustegevusse. ELi kaubamärke käsitleva ELi õigusaktiga⁽⁵³⁾ on antud märkimisväärne roll liikmesriikide kohtutele, võimaldades neil tegutseda ELi kohtutena ja teha ühtset turgu mõjutavaid otsuseid. Joonisel 18 on näidatud ELi kaubamärgiga seotud rikkumiste menetlemise keskmine kestus eraõiguslike isikute vahelistes kohtuvaidlustes.

⁵³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2017. aasta määrus (EL) 2017/1001 Euroopa Liidu kaubamärgi kohta (ELT L 154, 16.6.2017, lk 1–99).

Joonis .. ELi kaubamärk: ELi kaubamärgiga seotud rikkumiste menetlemise keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja intellektuaalomandiga seotud õigusrikkumiste Euroopa vaatluskeskus)

(*) Keskminist on kaalutud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Prantsusmaa, Itaalia, Leedu ja Luksemburg:** teatud aastate andmete jaoks kasutati kohtuasjade valimit. **Taani:** andmed hõlmavad kõiki (mitte üksnes ELi) kaubamärkidega seotud kohtuasju kõrgetes kaubandus- ja merenduskohtutes; 2023. aastal lõpetati 372 intellektuaalomandiõigusega seotud kohtuasja. 53 olid tavalised tsiviilasjad, 275 menetleti väiksemate nõuete menetluses ning 44 olid keelude ja ettekirjutuste taotlemise menetlused. Teave kohtuasjade menetlemise aja kohta ei ole kättesaadav. **Kreeka:** andmed põhinevad kahe kohtu menetluste kestuse kaalutud keskmisel. **Hispaania:** keskmise kestuse arvutamisel on arvesse võetud muude ELi intellektuaalomandiõigustega seotud kohtuasju. **Poola:** 2023. aasta kaalutud keskmine arvutati lahendatud kohtuasjade arvu alusel. **Soomes:** 2023. aastal esitati Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus ühes kahest kohtuasjast. Päevade keskmise arvu arvutamisel võeti arvesse aega, mil kohtuasi oli Euroopa Kohtus menetlemisel.

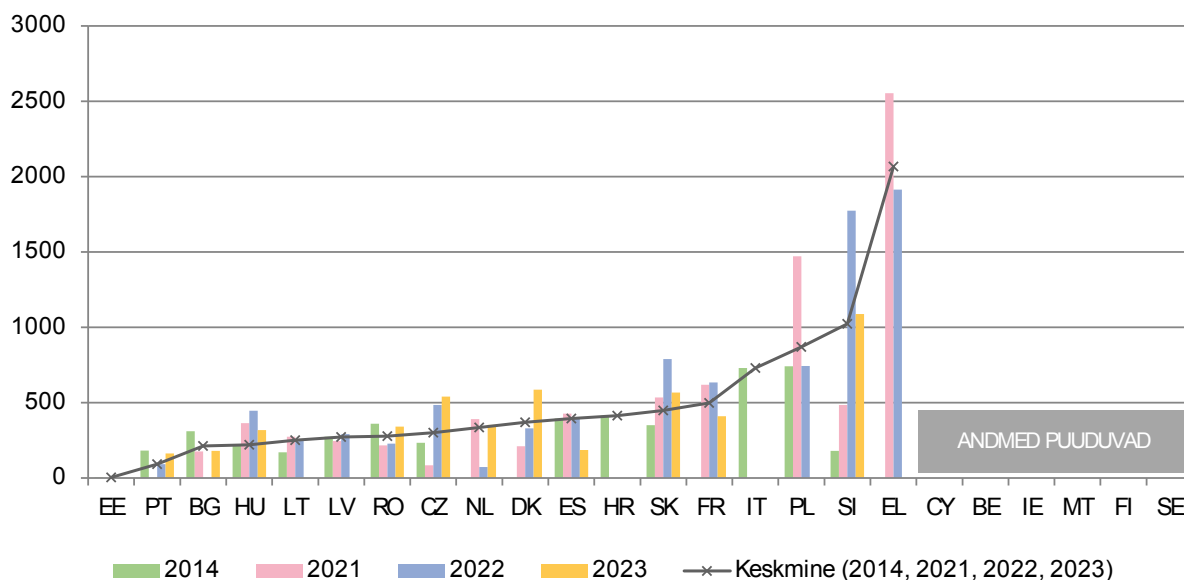
– Tarbijakaitse –

Tarbijaõiguse tulemusliku rakendamise eesmärgi saavutamiseks on tarbijate õigused oleksid kaitstud ja tarbijaõigusi rikkuvad ettevõtjad ei saaks ebaõiglast eelist. Tarbijakaitseasutuste ja kohtute tähtsus liidu tarbijaõiguse⁵⁴ rakendamisel on erinevates riiklikes õigusnormide täitmise tagamise süsteemides väga suur. Joonisel 19 on näidatud liidu õigust kohaldavate tarbijakaitseasutuste otsuste kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus.

Õigusnormide tulemuslik maksmapanek võib nii tarbijate kui ka ettevõtjate jaoks tähendada erinevate osalejate ahelat, kuhu kuuluvad lisaks kohtutele ka haldusasutused. Selle paremaks selgitamiseks on esitatud teave tarbijakaitseasutuste menetluste kestuse kohta. Joonisel 20 on näidatud keskmine aeg, mis kulus riikide tarbijakaitseasutustel 2014. ja 2021.–2023. aastal haldusotsuseni jõudmiseks. Otsuste hulka kuuluvad materiaaõiguse normide rikkumise tuvastamine, ajutised meetmed, keelustamiskorraldused, kohtumenetluse algatamine ja kohtuasja sulgemine.

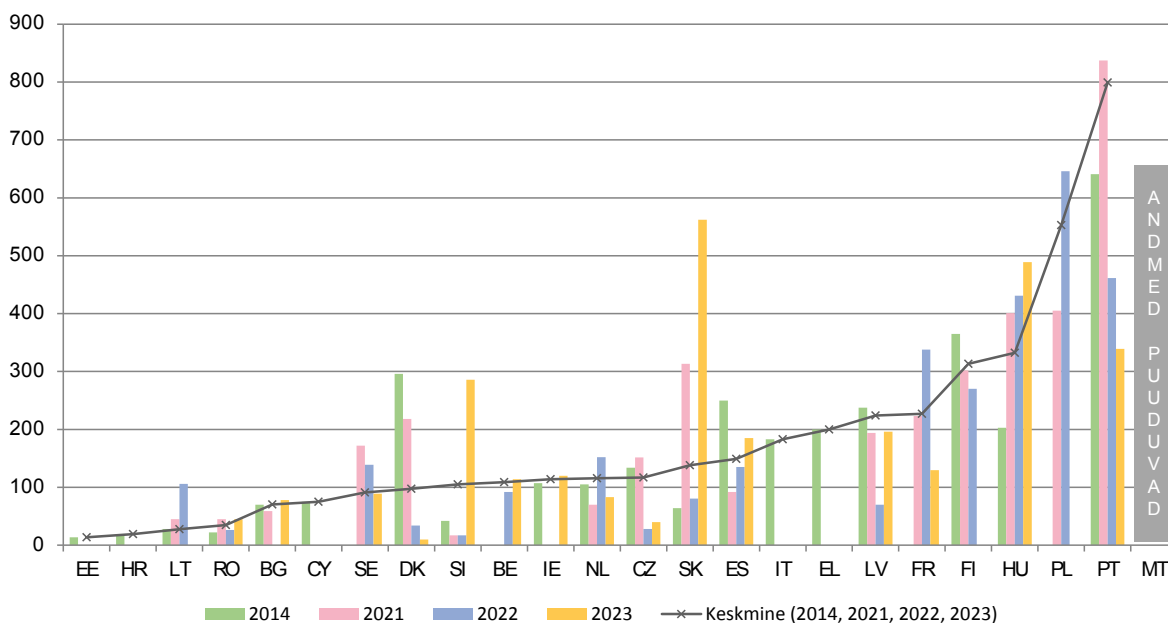
⁵⁴ Joonistel 20 ja 21 kajastatakse ebaõiglaste lepingutingimuste direktiivi (93/13/EMÜ), tarbekaupade müüki ja nendega seotud garantiisid käsitleva direktiivi (1999/44/EÜ), ebaausate kaubandustavade direktiivi (2005/29/EÜ) ja tarbijaõiguste direktiivi (2011/83/EÜ) ning nende riiklike rakendussätete täitmise tagamist.

Joonis .. Tarbijakaitse: kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja tarbijakaitsealase koostöö võrgustik)

(*) Keskmiist on kaalitud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Saksamaa, Luksemburgi ja Austria** puhul ei ole stsenaarium kohaldatav, sest tarbijakaitseasutustel ei ole õigust otsustada asjaomaste tarbijakaitse-eeskirjade rikkumise üle. **Kreeka ja Rumeenia** esitasid teatavate aastate kohta hinnangulise keskmise kestuse.

Joonis .. Tarbijakaitse: tarbijakaitseasutuste haldusotsusteni jõudmise keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene aste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ja tarbijakaitsealase koostöö võrgustik)

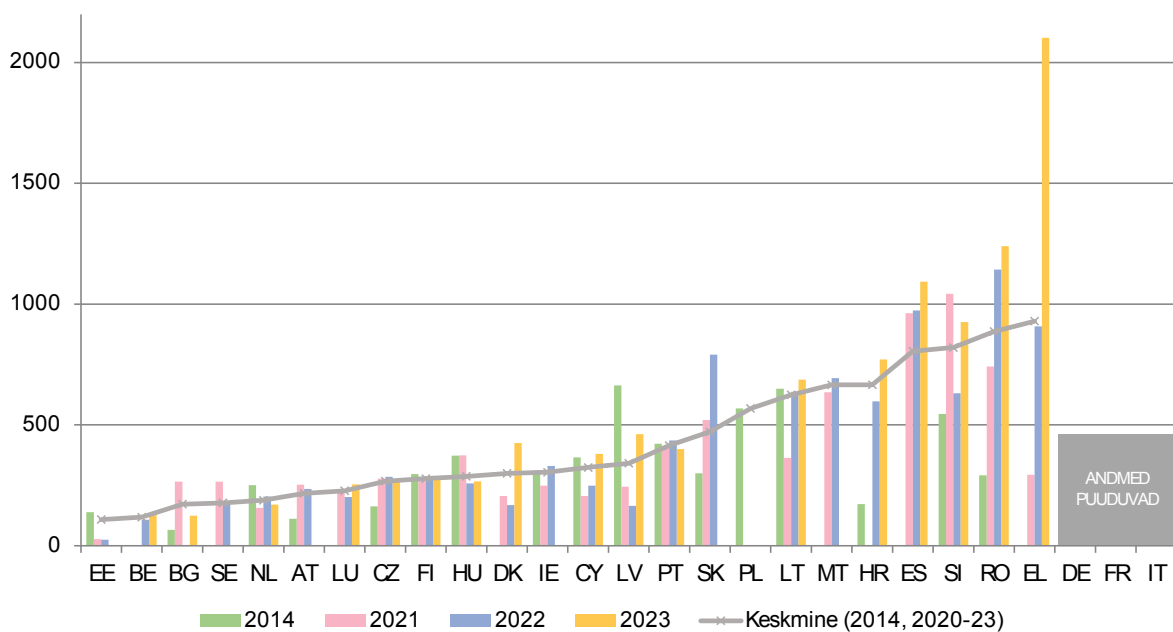

(*) Keskmiist on kaalitud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Saksamaa, Luksemburgi ja Austria** puhul ei ole stsenaarium kohaldatav, sest tarbijakaitseasutustel ei ole õigust otsustada asjaomaste tarbijakaitse-eeskirjade rikkumise üle. **Taani, Kreeka, Prantsusmaa, Rumeenia ja Soome** esitasid hinnangulise keskmise kestuse teatavate aastate kohta.

– Rahapesu –

Lisaks kurjategijatel ebaseaduslike tegude toimepanemiseks kasutatavate rahaliste vahendite äravõtmisele ja organiseeritud kuritegevuse võrgustike tõhusale likvideerimisele on rahapesu ennetamine ja selle vastu võitlemine (⁵⁵) ülioluline selleks, et tagada finantssektori usaldusväärsus, terviklikkus ja stabiilsus, usaldus finantsüsteemi vastu ning aus konkurents ühtsel turul(⁵⁶). Rahapesu võib peletada välisinvesteeringuid, moonutada rahvusvahelisi kapitalivooge ja kahjustada riigi makromajanduslikke tulemusi ning vähendada seega heaolu ja põhjustada tootlikuma majandustegevuse arvelt ressursside raiskamist(⁵⁷). Rahapesuvastase direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid koguma statistikat rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse süsteemide tulemuslikkuse kohta(⁵⁸). Koostöös liikmesriikidega koguti uuendatud küsimustikku kasutades andmeid liikmesriikide rahapesuvastase korra kohtulike aspektide kohta. Joonisel 21 on näidatud rahapesukuritegevudega seotud kohtuasjade keskmine kestus esimese astme kohtutes.

Joonis .. Rahapesu: kohtumenetluste keskmine kestus 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon ning rahapesu ja terrorismi rahastamist käsitlev eksperdirühm)

(*) Keskmiist on kaalutud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Portugal:** andmebaasi filtreeriti iga kohturingkonna puhul asjakohaste kriteeriumide alusel, et jõuda rahapesutoimikutega seotud teabeni; keskmise päevade arvu puhul võeti arvesse rikkumise kuupäeva ning lõpliku otsuse tegemise või menetluse lõpetamise kuupäeva. **Küpros:** kriminaalkohtus menetletakse rasked kuritegusid keskmiselt ühe aasta jooksul. Kergemaid kuritegusid menetletakse esimese astme kohtutes, kus see võtab kauem aega. **Slovakkia:** andmed vastavad kogu menetluse (sealhulgas apellatsioonikohtus) keskmisele kestusele.

⁵⁵ ELi õigusaktidest käsitletakse rahapesuvastast võitlust Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta direktiiviga (EL) 2018/1673 rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil.

⁵⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. mai 2015. aasta direktiivi (EL) 2015/849 (mis käsitleb finantsüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise tõkestamist) põhjendus 2.

⁵⁷ IMFi teabeleht, 8. märts 2018, kättesaadav aadressil <https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism>.

⁵⁸ Direktiivi (EL) 2015/849 artikli 44 lõige 1. Vt ka muudetud artiklit 44 direktiivis (EL) 2018/843, mis jõustus 2018. aasta juunis ja mille liikmesriigid pidid rakendama 2020. aasta jaanuariks.

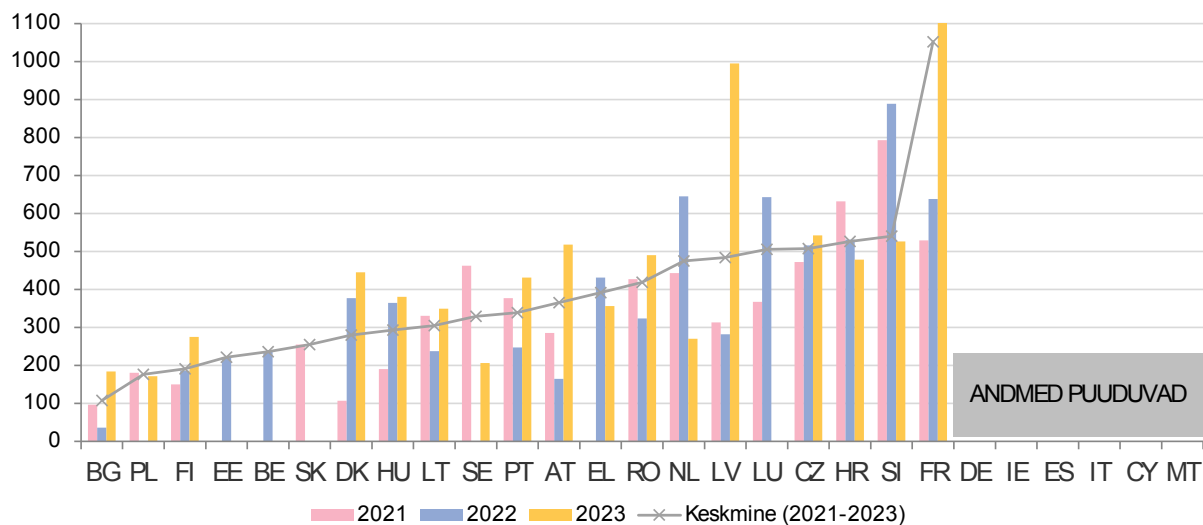
– *Korruptsioonivastane võitlus* –

Korruptsioon takistab kestlikku majanduskasvu, sest see suunab ressursse majandusest välja, pärsib avaliku sektori kulutuste tulemuslikkust ja süvendab sotsiaalset ebavõrdsust. See takistab ühtse turu tõhusat ja sujuvat toimimist, tekitab ebakindlust ettevõtluses ja pidurdab investeringuid. Korruptsiooniga on eriti keeruline võidelda, sest erinevalt enamikust kuritegudest on mõlemad korruptsioonijuhtumiga seotud pooled üldiselt huvitatud selle salajas hoidmisest. See aitab kaasa ka sellele, et korruptsiooni tegelikku ulatust kogu ELis on üldiselt raske arvuliselt mõõta. Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõike 1 kohaselt on korruptsioon eriti ohtlik piiriülese mõõtmega kuritegu, mille vastu saab tõhusalt võidelda ainult kogu Euroopa Liidus kehtivate ühiste miinimumeeskirjade abil. Komisjon esitas 3. mail 2023 ettepaneku võtta vastu direktiiv korruptsioonivastase võitluse kohta kriminaalõiguse abil ja ühisteatise korruptsioonivastase võitluse kohta⁽⁵⁹⁾. Direktiivi ettepanekuga ajakohastatakse ja ühtlustatakse ELi õigusnorme korruptsioonisüütegude määratluste ja karistuste kohta, et tagada rangetele nõuetele vastav tegevus võitluses kõigi korruptsioonisüütegude (st altkäemaksu andmine ja/või võtmine, aga ka omastamine, mõjuvõimuga kauplemine, ametiseisundi kuritarvitamine, samuti õigusemõistmise takistamine ja korruptsiooniga seotud ebaseaduslik rikastumine) vastu, parandades korruptsiooni tõkestamist ja õigusnormide täitmist. Koostöös liikmesriikidega töötati 2022. aastal välja uus küsimustik, et koguda andmeid altkäemaksuasjade menetluste kestuse kohta esimese astme kohtus. Seda on kajastatud allpool joonisel 22⁽⁶⁰⁾.

⁵⁹ Ettepanek: direktiiv, milles käsitletakse korruptsioonivastast võitlust (COM(2023) 234), ja ühisteatis korruptsioonivastase võitluse kohta (JOIN(2023) 12 final).

⁶⁰ Andmete kogumisel keskenduti esimese astme kriminaalkohtutele, mille osatähtsus kriminaalmenetluse üldises kestuses on tavaliselt kõige suurem.

Joonis .. Korrupsioon (alkäemaks): kohtuasjade keskmine kestus 2021.–2023. aastal(*)
 (esimene kohtuaste / päevades) (allikas: Euroopa Komisjon koos riiklike korrupsioonivastase võitluse kontaktisikutega)

(*) Keskmit on kaalutud juhtumite arvuga asjaomasel aastal. **Saksamaa, Iirimaa, Hispaania, Itaalia, Küpros, Malta ja Madalmaad** ei vastanud sellele küsimusele. 2022. aasta arvutuse puhul algab ajavahemik kuupäevast, mil prokuratuur kutsus kostja kohtusse, ja lõpeb päeval, mil esimese astme kohtunik tegi lõpliku kohtuotsuse. Eespool nimetatud 35 kohtuasja keskmine menetlusaeg on 645 päeva. Arvesse tuleb siiski võtta asjaolu, et sageli ei ole selle ajavahemiku alguseks võimalik veel menetlust alustada. Seetõttu läheb aega, enne kui asja arutama hakatakse. Keskmine aeg esimesest kohtuistungist kuni lõpliku kohtuotsuse langetamiseni on 194 päeva.

2.1.4. Kokkuvõte kohtusüsteemide tõhususe kohta

Tõhusas kohtusüsteemis hallatakse töökoormust ja kuhjunud kohtuasju ning tehakse lahendeid ilma tarbetute viivitusteta. Põhinäitajad, mida kasutatakse ELi õigusemõistmise tulemustabelis kohtusüsteemide tõhususe jälgimiseks, on seega **menetluste kestus** (kohtuasjas otsusele jõudmiseks kuluv aeg või keskmine aeg päevades), **algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr** (lahendatud kohtuasjade ja sissetulnud kohtuasjade suhe) ning **pooleliolevate kohtuasjade** arv (lõpuni menetlemata kohtuasjade arv aasta lõpu seisuga).

Kohtusüsteemi tõhususe üldandmed

2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel sisaldab tõhusust kajastavaid andmeid üheksa aasta kohta (2014–2023). Seda ajavahemikku ajakohastati, alustades 2012. aasta asemel 2014. aastast, et tagada andmete parem kättesaadavus, säilitades samal ajal sarnase pikkuse, et suundumused oleksid nähtavad. See ajavahemik võimaldab ka võtta arvesse asjaolu, et kohtureformide mõju avaldub sageli aeglaselt.

2014.–2023. aasta andmed tsiviil-, kaubandus- ja haldusajade kohta näitavad enamjaolt rõõmustavaid suundumusi. Pärast 2020. aastal täheldatud tõhususe vähenemist, mis võis olla tingitud COVID-19 pandeemiast, nägime 2021. aastal (ja veel enam) 2022. aastal tõhususe taastumist 2019. aasta tasemele. 2023. aastal parandasid mõned andmeid esitanud liikmesriigid tõhusust veelgi, samal ajal kui teistes jäi tõhusus samaks. See näitab, millist mõju avaldavad meetmed, mida liikmesriigid on võtnud, et muuta oma süsteemid tulevaste häirete suhtes vastupidavamaks.

Mõningaid positiivseid muutusi toimus liikmesriikides, mille kohta on Euroopa poolaasta raames viimastel aastatel leitud, et seal on konkreetseid probleeme⁶¹).

- Neist liikmesriikidest kuueteistkümnes on nende kohta olemasolevate andmete põhjal **esimese astme kohtumenetluste kestus** kõiki kohtuasju hõlmavas üldkategorias (joonis 4) alates 2014. aastast lühenenud või püsinud stabiilne. Tsiviil- ja kaubandusvaidluste kategorias (joonis 5) on esimese astme kohtumenetluste kestus pidevalt lühenenud või püsinud stabiilne 13 liikmesriigis. Joonistelt 4 ja 5 on näha, et võrreldes eelmise aastaga on menetluste kestus mõlemas kategorias vähenenud kaheksas liikmesriigis, mõnel juhul alla 2020. aasta taseme. Haldusajade puhul (joonis 7) on menetluste kestus alates 2012. aastast lühenenud või püsinud stabiilne umbes 15 liikmesriigis. Eelmise aastaga võrreldes vähenes haldusmenetluste kestus 2023. aastal 12 liikmesriigis.

⁶¹ Euroopa poolaasta raames esitas nõukogu komisjoni ettepaneku põhjal kohtusüsteemi puudutavad riigipõhised soovitused 2019. aastal seitsmele liikmesriigile (Horvaatia, Itaalia, Küpros, Ungari, Malta, Portugal ja Slovakkia) ning 2020. aastal kaheksale liikmesriigile (Horvaatia, Itaalia, Küpros, Ungari, Malta, Poola, Portugal ja Slovakkia). 2021. aastal taaste- ja vastupidavusrahastu poolelioleva protsessi tõttu riigipõhiseid soovitusi ei esitatud. 2022. aastal esitati kohtute sõltumatust puudutavad riigipõhised soovitused kahele liikmesriigile (Poola ja Ungari). Lisaks mainiti 2023. aastal kohtusüsteemi kahe liikmesriigi puhul (Ungari, Poola). 2023. aastal esitati ainult Poolale kohtusüsteemi kohta riigipõhine soovitus, mis põhines 2022. aasta riigipõhisel soovitusel. 2024. aastal esitati Slovakkiale kohtusüsteemi ja korruptsioonivastase raamistikuga seotud riigipõhine soovitus, Ungarile esitati riigipõhine soovitus õigusriigi põhimõtte kohta üldisemalt ning Bulgaariale esitati riigipõhine soovitus reguleerivate asutuste ja nende sõltumatuse kohta. Vastavalt komisjoni 2025. aasta juuni eelnõule korraldatakse riigipõhistes soovitustes Slovakkia, Ungari ja Bulgaaria puhul samu probleeme. Lisaks käsitletakse nendes Bulgaaria puhul korruptsioonivastaste meetmete tulemuslikkust ja Slovakkia puhul õigusloomeprotsessi ning Hispaaniale esitatakse riigipõhine soovitus kohtusüsteemi tõhususe kohta. Mitu taaste- ja vastupidavuskava sisaldavad meetmeid kohtusüsteemi tõhususe, kvaliteedi või sõltumatuse suurendamiseks.

- Tulemustabelis on esitatud andmed **menetluste kestuse kohta kõigis kohtuastmetes** tsiviil- ja kaubandusvaidluste (joonis 6) ning haldusajade puhul (joonis 8). Andmed näitavad, et viies liikmesriigis, kus on tuvastatud probleeme menetluste kestusega esimese astme kohtutes, on kõrgema astme kohtud toimunud tõhusamalt. Veel viies probleemses liikmesriigis on aga menetluste keskmine kestus kõrgema astme kohtutes veelgi pikem kui esimese astme kohtutes.
- Kõiki kohtuasju hõlmavas üldkategorias ning tsiviil- ja kaubandusvaidluste kategorias (joonised 9 ja 10) jäi nende liikmesriikide koguarv, kus **algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr** on üle 100 %, samaks kui 2022. aastal. 2023. aastal teatas 18 liikmesriiki, sealhulgas need, kus esineb probleeme, kõrgest algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määrast (üle 97 %). See tähendab, et kohtud tulevad neis kategooriates sissetulevate kohtuasjade menetlemisega üldjuhul toime. Haldusajade puhul (joonis 11) jäi algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr 2023. aastal 14 liikmesriigis üldjoontes samasuguseks kui 2022. aastal. Kuigi haldusajades algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määr on üldiselt madalam kui muudes kategooriates, teeb 15 liikmesriiki jätkuvalt suuri edusamme. Eelkõige on seitse probleemset liikmesriiki teatanud haldusajades algatatud ja lõpuleviidud kohtumenetluste määra tõusust alates 2014. aastast.
- Alates 2014. aastast on olenemata kohtuasjade kategooriast püsinud olukord stabiilne või pidevalt paranenud neis neljas liikmesriigis, kus probleemid **kuhjunud kohtuasjadega** on kõige suuremad (joonis 12). Hoolimata pooleliolevate kohtuasjade arvu suurenemisest jäi 2023. aastal pooleliolevate tsiviil- ja kaubandusvaidluste (joonis 13) ning haldusajade (joonis 14) arv kümnes liikmesriigis stabiilseks. Vahe suhteliselt väheste pooleliolevate kohtuasjadega liikmesriikide ja arvukate pooleliolevate kohtuasjadega liikmesriikide vahel on jäänud siiski märkimisväärseks.

Tõhusus konkreetsetes liidu õiguse valdkondades

Andmed menetluste keskmise kestuse kohta konkreetsetes liidu õiguse valdkondades (joonised 15–22) annavad ülevaate kohtusüsteemide toimimisest konkreetset liiki ettevõtlusalaste vaidluste puhul.

Konkreetsetes liidu õiguse valdkondades tõhususe kohta andmete kogumisel on aluseks võetud kitsalt kindlaks määratud stsenaarium, seega võib asjaomaste kohtuasjade arv näida väike. Samas, kui tõhususe üldandmetes on esitatud menetluste arvestuslik kestus, siis need näitajad kajastavad kõikide aasta jooksul menetletud konkreetse õigusvaldkonnaga seotud asjaomaste kohtuasjade tegelikku keskmist kestust. Väärib märkimist, et liikmesriigid, kus tõhususe üldandmete põhjal ei tundu probleeme olevat, on sellegipoolest teatanud konkreetsetes liidu õiguse valdkondades märkimisväärselt pikemast menetluste keskmisest kestusest. Samas võib menetluste kestus kõikuda õigusvaldkondade arvestuses tunduvalt ka liikmesriigi piires.

Veel üks viimase aasta kohta esitatud näitaja keskendub kriminaalmenetluste kestusele, eelkõige altkäemaksu andmise ja/või võtmisega seotud menetluste puhul, mis näitab tõhusust selles liidu õiguse valdkonnas.

Kõigele lisaks annab 2025. aasta tulemustabel jätkuvalt ülevaate üldise õigusnormide täitmise tagamise ahela tõhususest, mis on oluline positiivse ettevõtlus- ja investeerimiskeskonna jaoks. Näiteks konkurentsiõigusega seotud kohtuasjade kohta on koostatud tabel, mis keskendub liikmesriigi konkrentsiasutuse menetluste ja selle asutuse otsuste kohtuliku läbivaatamise kestusele.

- Kui **konkurentsiasjade kohtulikul läbivaatamisel** (joonis 15) on kohtute üldine töökoormus kogu ELis suurenenud, siis viies liikmesriigis konkurentsiasjade kohtuliku läbivaatamise kestus lühenes või jäi samaks, kuid seitsmes liikmesriigis see pikenes. Sellest mõõdukalt positiivsest suundumusest hoolimata teatas seitse liikmesriiki, et 2023. aastal oli keskmine kestus üle 1 000 päeva. **Liikmesriikide konkurentsiasutuste menetluste** kohta (joonis 16) teatas 11 liikmesriiki, et menetlused keetsid alla 1 000 päeva. Neist liikmesriikidest, kellel oli probleeme konkurentsiasjade kohtuliku läbivaatamise tõhususega, oli kolme liikmesriigi konkurentsiasutuste menetluste tõhusus üks suurimaid.
- **Elektroonilise side** valdkonnas (joonis 17) on kohtute töökoormus võrreldes varasemate aastatega vähenenud ja seega jätkus 2022. aastal täheldatud menetluste lühenemise positiivne suundumus. Üheksas liikmesriigis oli 2023. aastal menetluste keskmine kestus 2022. aastaga võrreldes kas lühem või jäi samaks ning seitsmes liikmesriigis see pikenes.
- **ELi kaubamärgiga seotud rikkumistega** (joonis 18) seotud üldine töökoormus vähenes 2023. aastal 2022. aastaga võrreldes. Kui neljas liikmesriigis tulid kohtud töökoormusega tõhusamalt toime ning menetluste kestus kas lühenes või jäi samaks, siis kuues liikmesriigis täheldati menetluste keskmise kestuse selget pikenedamist.
- **ELi tarbijaõiguse** valdkonnas on kajastatud nii haldusmenetlusi kui ka kohtuliku läbivaatamist hõlmava õigusnormide täitmise tagamise ahela võimalikku koosmõju (joonised 19 ja 20). 2023. aastal teatas kuus liikmesriiki, et nende tarbijakaitseasutustel kulus ELi tarbijaõiguse alla kuuluvates juhtumites otsuse tegemiseks keskmiselt vähem kui kolm kuud. Üheksas liikmesriigis kulus selleks kuni aasta. Tarbijakaitseasutuste otsuste kohtus vaidlustamise juhtudel olid haldusotsuse kohtuliku läbivaatamise kestuse suundumused 2023. aastal erinevad: võrreldes 2022. aastaga pikenes see kestus viies liikmesriigis ja lühenes samuti viies liikmesriigis. Kahes liikmesriigis on kohtuliku läbivaatamise keskmine kestus endiselt üle 1 000 päeva.
- Tõhusad **rahapesuga** võitlemise meetmed on väga olulised, et kaitsta finantsüsteemi, tagada aus konkurents ja hoida ära kahjulikke tagajärgi majandusele. Liiga pikad kohtumenetlused võivad takistada ELi suutlikkust võidelda rahapesuga või vähendada selles valdkonnas tehtavate jõupingutuste tõhusust. Joonisel 21 on esitatud ajakohastatud andmed rahapesukuritegudega seotud kohtumenetluste kestuse kohta. Jooniselt nähtub, et kui seitsmes liikmesriigis kestab esimese astme kohtumenetlus keskmiselt kuni aasta, siis viies liikmesriigis kestab see keskmiselt kuni kaks aastat ja veel viies liikmesriigis keskmiselt kuni 3,5 aastat⁽⁶²⁾.
- **Korruptsioon** on eriti ohtlik piiriülese mõõtmega kuritegu. Sellel on negatiivsed majanduslikud tagajärjed ja sellega saab tõhusalt võidelda üksnes kogu ELis kehtivate ühiste miinimumeeskirjadega. Tulemustabelis on esitatud arvandmed altkäemaksuasjade kohtumenetluste kestuse kohta. Joonisel 22 on kajastatud erinevused andmete kättesaadavuses liikmesriikides ja esimese astme kriminaalkohtutes toimuvate menetluste keskmises kestuses. 2023. aasta andmetest

⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta direktiiviga (EL) 2018/1673 (rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil) kõrvaldatakse teatavad õiguslikud takistused, mille tõttu asja menetlemine võib viibida, näiteks tingimus, et rahapesujuhtumi menetlemine saab alata üksnes siis, kui selle aluseks oleva eelkuriteo menetlemine on lõppenud. Liikmesriigid pidid direktiivi oma õigusesse üle võtma 8. detsembriks 2020.

nähtub, et kaheksas liikmesriigis viiakse menetlus lõpule umbes aasta jooksul, samal ajal kui ülejäänud seitsmes liikmesriigis, mille kohta olid andmed kättesaadavad, võib menetlus kesta kuni kaks aastat. Üldiselt sõltub altkäemaksuga seotud süütegude eest süüdistuse esitamise ja selles asjas otsuse tegemise keerukus kuriteo raskusest. See kajastub ka menetluse kestuses.

2.2. Kohtusüsteemide kvaliteet

Kohtusüsteemi kvaliteedi mõõtmiseks ei ole üht kindlat viisi. 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis uuritakse edasi tegureid, mida peetakse kohtusüsteemi kvaliteedi parandamisel üldjuhul asjakohaseks. Need tegurid jagunevad nelja kategooriasse:

- 1) üldsuse ja ettevõtjate juurdepääs õigusemõistmisele;
- 2) piisavad materiaalsed ja inimressursid;
- 3) hindamisvahendite kasutuselevõtt ning
- 4) digitaliseerimine.

2.2.1. Juurdepääs õigusemõistmisele

Juurdepääsetavus on vajalik kogu õigusemõistmise ahelas, et kõigil inimestel, sealhulgas diskrimineerimisohus inimestel, eakatel ja kuriteoohvritel, oleks võimalik saada asjakohast teavet kohtusüsteemi, nõude esitamise ja sellega seotud finantsaspektide ning menetluse seisu kohta kuni menetluse lõpuni ning et kohtuotsusega oleks võimalik veebis tutvuda.

– *Tasuta õigusabi, kohtulõivud ja õigusabikulud* –

Kohtuvaidlusega seotud kulud on oluline tegur, mis määrab juurdepääsu õigusemõistmisele. Suured menetluskulud, sealhulgas kohtulõivud⁽⁶³⁾ ja õigusabikulud,⁽⁶⁴⁾ võivad juurdepääsu õigusemõistmisele takistada. Tsiviil- ja kaubandusvaidlustega seotud kulud ei ole ELi tasandil ühtlustatud. Neid reguleerivad liikmesriigi õigusaktid, mistõttu on need liikmesriigiti erinevad.

Juurdepääs tasuta õigusabile on põhiõigus, mis on sätestatud ELi põhiõiguste hartas⁽⁶⁵⁾. See võimaldab juurdepääsu õigusemõistmisele neile, kes ei suudaks muidu kohtuvaidlusega seotud kulusid tasuda või ette maksta. Enamik liikmesriike lähtub tasuta õigusabi andmisel taotleja sissetulekust⁽⁶⁶⁾.

Joonisel 23 on näidatud täieliku või osalise tasuta õigusabi kättesaadavus tarbijavaidluses, mis puudutab 6 000 euro suurust nõuet. Joonisel võrreldakse tasuta õigusabi andmisel

⁶³ Kohtulõiv on summa, mis tuleb tasuda menetluse (v.a kriminaalmenetluse) alustamiseks kohtus.

⁶⁴ Õigusabikulud on tasu teenuste eest, mida advokaadid osutavad klientidele.

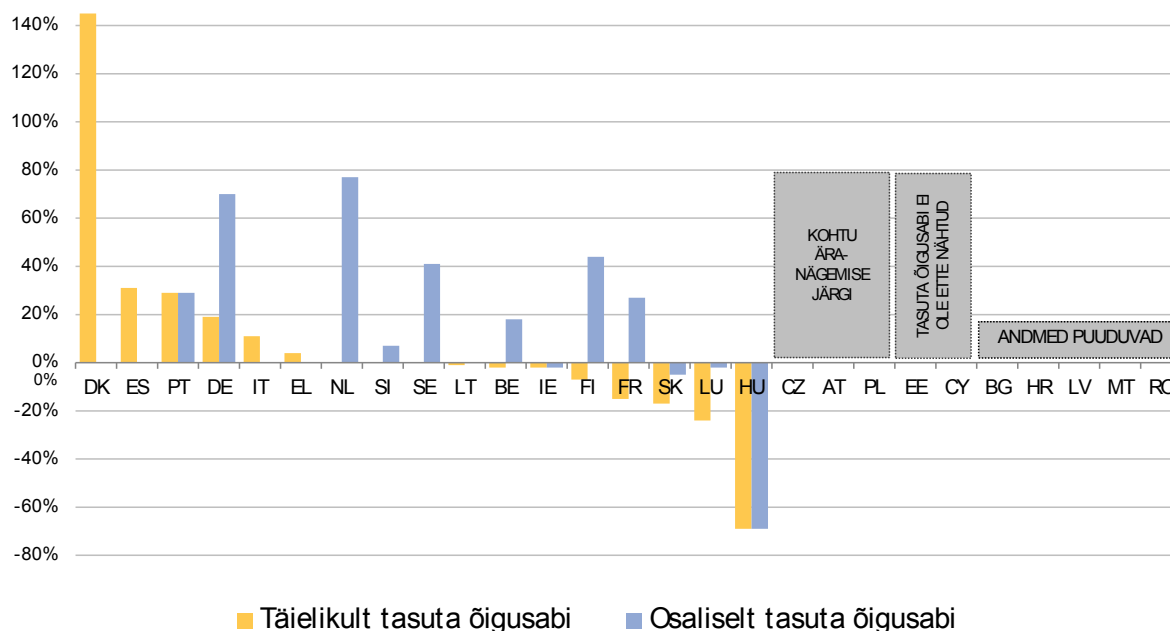
⁶⁵ ELi põhiõiguste harta artikli 47 lõige 3.

⁶⁶ Liikmesriigid kasutavad tasuta õigusabi andmisel kohaldatava künnise kindlaksmääramiseks eri meetodeid, näiteks erinevaid võrdlusperioode (kuu- või aastasissetulek). 14 liikmesriigis kohaldatakse ka taotleja isikliku varaga seotud künnist. Seda siinkohal arvesse ei võetud. Belgias, Bulgaarias, Iirimaa, Hispaanias, Prantsusmaal, Horvaatias, Ungaris, Leedus, Luksemburgis, Madalmaades ja Portugalis on teatavatesse kategooriatesse kuuluvatel isikutel (nt isikutel, kes saavad teatavaid hüvitisi) automaatselt õigus saada tsiviil- ja kaubandusvaidlustes tasuta õigusabi. Joonisel ei kajastu lisakriteeriumid, nagu põhjendatus, mida liikmesriigid võivad kasutada. Ehkki see ei ole joonisega otseselt seotud, ei piirdu tasuta õigusabi andmine mitmes liikmesriigis (Austrias, Tšehhis, Saksamaal, Taanis, Itaalias, Madalmaades, Poolas, Sloveenias) üksnes füüsiliste isikutega. Eestis ei sõltu tasuta õigusabi andmise otsus taotleja majanduslikust seisundist. Iirimaa tuleb osaliselt tasuta õigusabi andmise otsustamisel võtta arvesse ka taotleja likviidset vara. Lätis ei ole andmed arvutusmeetodi kohandamise tõttu eelmise aastaga võrreldavad.

kohaldatavaid sissetulekukünniseid, mis on väljendatud protsendina Eurostati andmete kohasest vaesuspiirist igas liikmesriigis⁶⁷). Näiteks kui tasuta õigusabi andmisel on künnis 20 %, võib tasuta õigusabi saada veel taotleja, kelle sissetulek on Eurostati asjaomase liikmesriigi vaesuspiirist 20 % suurem. Kui aga tasuta õigusabi andmisel kohaldatav künnis on alla 0, tähendab see, et vaesuspiirist allapoole jääva sissetulekuga isik ei pruugi saada tasuta õigusabi.

Üheksas liikmesriigis on kasutusel õigusabisüsteem, mille raames kaetakse 100 % kohtuvaidlusega seotud kuludest (täielikult tasuta õigusabi) ning mida täiendab süsteem, mille raames kaetakse osa kuludest (osaliselt tasuta õigusabi) ning mille puhul kasutatakse tasuta õigusabi saamise õiguse tuvastamiseks teistsuguseid kriteeriume. Kümnes liikmesriigis on kasutusel kas täielikult või osaliselt tasuta õigusabi süsteem, kuid mitte mõlemad. Neljas liikmesriigis on kohtutel õigus otsustada tasuta õigusabi andmise üle.

Joonis .. Sissetulekukünnis tasuta õigusabi saamiseks konkreetses tarbijavaidluses 2024. aastal(*) (Eurostati vaesuspiiri ja sissetulekukünnise erinevus protsentides) (allikas: Euroopa Komisjon ning Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu⁶⁸)

(*) Arvutused põhinevad 2023. aasta suhtelise vaesuse määra läviväärtustel. **Belgia, Saksamaa, Hispaania, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Luksemburg, Madalmaad, Sloveenia, Slovakkia ja Soome:** tasuta õigusabi andmisel võetakse arvesse ka taotleja likviidset vara. **Kreeka:** tasuta õigusabi antakse isikule, kelle aastasissetulek ei ületa kahte kolmandikku madalaimast aastapalgast, nagu on sätestatud kehtivates õigusaktides. **Luksemburg:** kehtestatud osaliselt tasuta õigusabi süsteem. Konkreetses künnist ei ole, tasuta õigusabi andmine

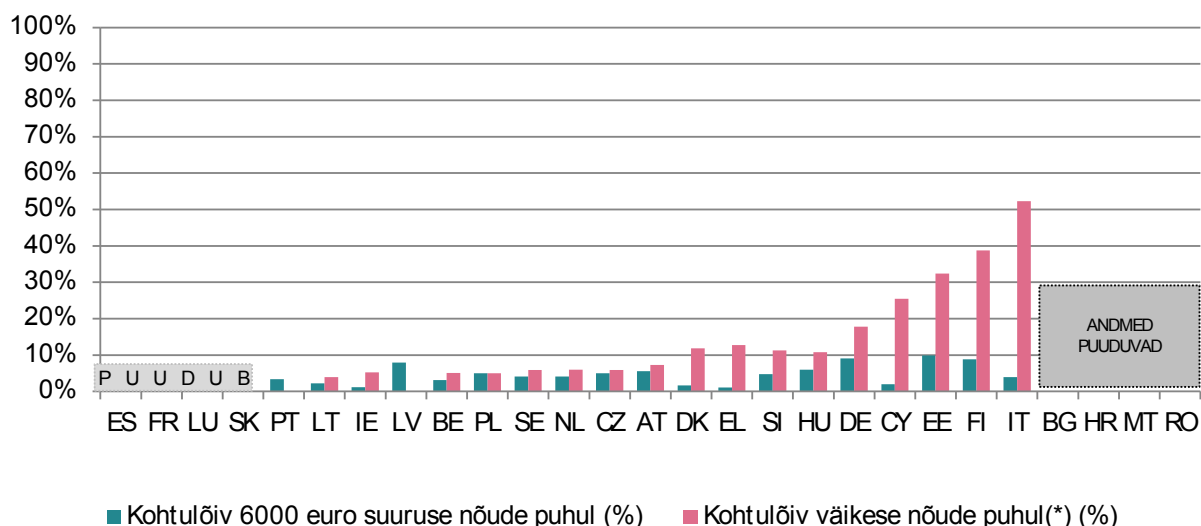
⁶⁷ Võrreldavate andmete saamiseks on Eurostati andmete kohane vaesuspiir arvestatud iga liikmesriigi puhul ümber kuusissetulekuks. Suhtelise vaesuse määr on 60 % leibkonna mediaan-ekvivalentnetosissetulekust riigis. ELi statistika sissetulekute ja elamistingimuste kohta, Eurostati tabel ilc_li01: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_li01/default/table?lang=en.

⁶⁸ 2024. aasta andmed kogutakse Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu liikmete vastustest küsimustikule, mis põhines järgmisel stsenaariumil: tarbija vaidlus ettevõtjaga (kasutati kahte erineva suurusega nõuet: 6 000 eurot ja Eurostati andmete kohane suhtelise vaesuse piir asjaomas liikmesriigis). Kuna tasuta õigusabi saamise tingimused olenevad taotleja olukorrast, kasutati järgmist stsenaariumi: 35aastane vallaline töötav taotleja, kellel ei ole ülalpeetavaid ega õigusabikulude kindlustust, kuid kellel on regulaarne sissetulek ja kes elab üürikorteris.

oleneb taotleja üldisest majanduslikust ja perekondlikust olukorrast. **Bulgaaria, Horvaatia, Läti, Malta ja Rumeenia:** andmeid ei esitatud.

Tasuta õigusabi saajad on sageli vabastatud kohtulõivu tasumisest. Ainult kuues liikmesriigis (Bulgaaria, Tšehhi, Kreeka, Austria, Malta ja Poola) ei ole tasuta õigusabi saajad kohtulõivu tasumisest automaatselt vabastatud. Tšehhis otsustab kohus tasuta õigusabi saaja kohtulõivu tasumisest vabastamise igal üksikjuhul eraldi. Luksemburgis ei pea menetlusosalised, kes saavad õigusabi, kohtutäituri tasu maksma. Joonisel 24 võrreldakse kahe stsenaariumi puhul kohtulõivu suurust, mis on esitatud protsendina nõude väärtusest. Näiteks kui 6 000 euro suuruse nõudega on kohtulõiv 10 %, siis peab tarbija kohtumenetluse algatamiseks tasuma kohtulõivuna 600 eurot. Väikese nõude määratlus põhineb Eurostati andmete kohasel suhtelise vaesuse määral asjaomases liikmesriigis.

Joonis .. Konkreetnes tarbijavaidluses kohtumenetluse alustamiseks nõutud kohtulõiv 2024. aastal(*) (kohtulõivu suhteline suurus nõude suuruse alusel) (allikas: Euroopa Komisjon ning Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu⁽⁶⁹⁾)

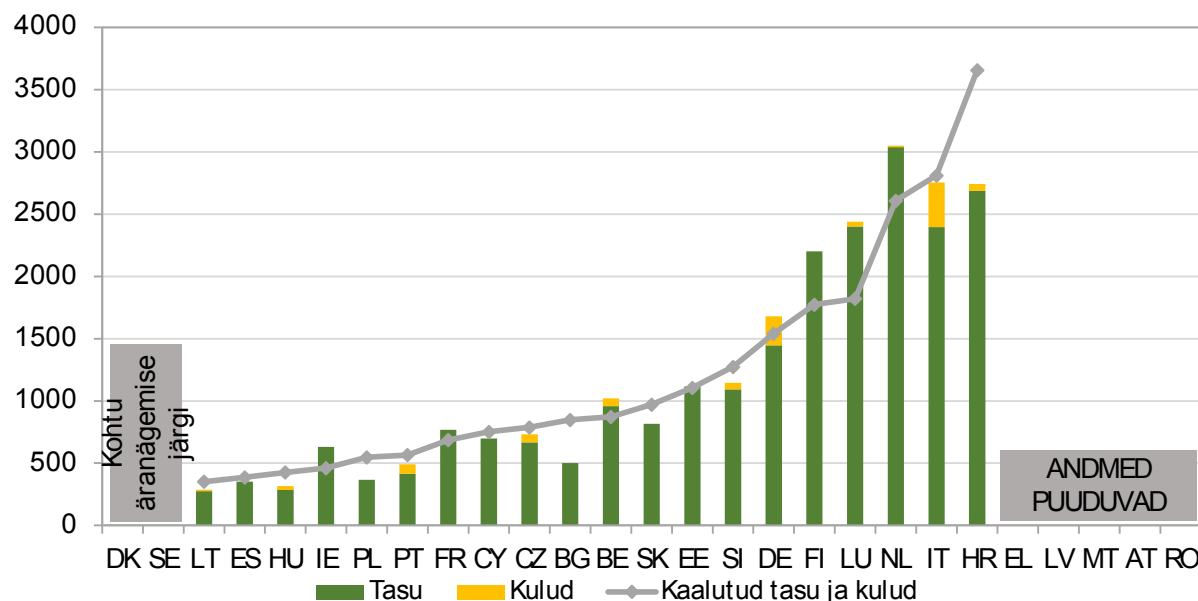

(*) Arvutused põhinevad 2023. aasta suhtelise vaesuse määra läviväärtustel. Väike nõue on nõue, mis vastab Eurostati andmete kohasele vallalise isiku vaesuspiirile asjaomases liikmesriigis, mis on ümber arvestatud kuusissetulekuks (nt 2022. aastal ulatus see 326 eurost **Bulgaarias** 2 381 euroni **Luksemburgis**). **Belgia:** 24eurone sissemaks teise tasuta õigusabi fondi; kohtulõiv 50 või 165 eurot. Pärast nõude rahuldamata jätmist / süüdimõistmist on võimalik saada 1 350 eurot menetluskulude hüvitamiseks. **Madalmaad:** kohtulõivud, kui menetlusosalise aastasissetulek on alla 30 000 euro. **Rootsi:** kohtulõivu kohaldatakse, kui nõude väärtus ületab 2 329 eurot.

Joonisel 25 on juhtumiuringu põhjal esitatud kaitsjatele konkreetnes kriminaalasjas tasuta õigusabi osutamise eest makstud määr⁽⁷⁰⁾. Vastanud on märkinud, kui palju makstaks kirjeldatud väljamõeldud stsenaariumi korral advokaatidele avaliku sektori eelarvest.

⁶⁹ Andmed, mis kajastavad 2023. aastal kehtinud sissetulekühenniseid, on kogutud Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu liikmete vastustest küsimustikule, mis põhines järgmisel stsenaariumil: tarbijavaidlus üksikisiku ja ettevõtja vahel (kasutati kahte eri suurusega nõuet: 6 000 eurot ja Eurostati andmete kohane suhtelise vaesuse piir asjaomases liikmesriigis).
⁷⁰ Juhtumiuringu kirjeldus on esitatud 2024. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeli joonealuses märkuses 70.

Joonis .. Kaitsjatele konkreetses kriminaalasjas tasuta õigusabi osutamise eest makstud määr 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon ning Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu⁽⁷¹⁾)

(*) Andmed on kogutud konkreetse juhtumiuuringu põhjal. Kõik summad on eurodes ja vajaduse korral omavääringutest konverteeritud⁷². Liikmesriikide majanduslike erinevuste arvessevõtmiseks jagati tasu ja kulude liidetud väärtus võrreldava hinnataseme indeksitega, mis on väljendatud protsentides ja mille puhul on ELi keskmine 100 %, Taani 149 % ja Bulgaaria 59 %⁷³. See korrigeerib kaitsjate saadava tasu ja kuluhüvitise summat. **Austria:** tasuta õigusabi süsteemi rahastab riik ja see põhineb kõigi Austria advokaatide solidaarsusel, kes kõik osalevad tasuta õigusabi süsteemis rotatsiooni korras. Üldiselt advokaat tasuta õigusabi teenuste eest otseselt tasu ei saa. Selle asemel maksab Austria riik igal aastal Austria advokaaturile kõigi advokaatide osutatud tasuta õigusabi teenuste eest ühekordse summa. Austria advokaatur jaotab selle summa piirkondlikele advokaaturidele tasuta õigusabi teenuseid osutanud registreeritud advokaatide arvu ja piirkondlike advokaaturide käsitletud tasuta õigusabi juhtumite arvu alusel. Raha kasutatakse advokaatide sotsiaalkindlustus- ja pensioniskeemi jaoks, mida riik ei rahasta. **Iirimaa:** selle õiguselukutse esindajad jagunevad barrister'ideks ja solicitor'ideks. Kummagi elukutse puhul on tasuta õigusabi osutamise eest ettenähtud tasu erinev. Eespool esitatud joonisel on esitatud maksimaalne summa, mida võib konkreetse stsenaariumi korral tasuta õigusabi süsteemis tasuna nõuda.

– Juurdepääs vaidluste kohtuvälise lahendamise meetoditele –

Joonisel 26 on kajastatud jõupingutused, mida liikmesriigid on teinud selleks, et konkreetsete stiimulitega edendada vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite vabatahtlikku kasutamist. Olenevalt õigusvaldkonnast võivad need erineda⁽⁷⁴⁾.

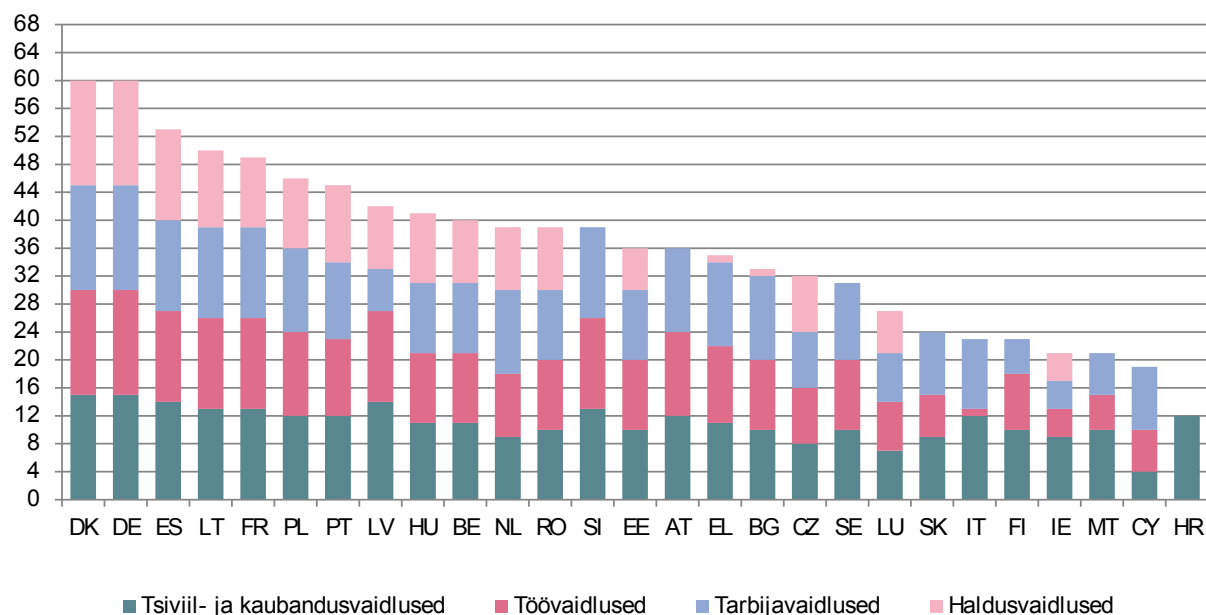
⁷¹ Andmed, mis kajastavad 2022. aastal kehtinud sissetulekükünniseid, on kogutud Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu liikmete vastustest küsimustikule, mis põhines järgmisel stsenaariumil: tarbijavaidlus üksikisiku ja ettevõtja vahel (kasutati kahte eri suurusega nõuet: 6 000 eurot ja Eurostati andmete kohane suhtelise vaesuse piir asjaomases liikmesriigis).

⁷² Konverteerimisel kasutati Euroopa Keskpannga 30. septembril 2024 kehtinud euro vahetuskursse: BGN 1,9558, CZK 25,184, DKK 7,4560, HUF 396,88, PLN 4,2788, RON 4,9753, SEK 11,3000.

⁷³ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00120/default/table?lang=en&category=t_prc.t_prc_ppp.

⁷⁴ Vaidluste kohtuvälise lahendamise edendamise ja soodustamise meetodite hulka ei kuulu nõue kasutada enne kohtusse pöördumist vaidluste kohtuvälise lahendamist. Selline nõue võib tekitada kahtluse, kas see on ikka kooskõlas ELi põhiõiguste hartas sätestatud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.

Joonis .. Vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite kasutamise edendamine ja soodustamine 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁷⁵)

(*) Suurim võimalik punktide arv: 68 punkti. Koondandmed, mis põhinevad järgmistel näitajatel: 1) veebisait, kus antakse teavet vaidluste kohtuvälise lahendamise kohta; 2) reklaamikampaaniad meedias; 3) üldsusele suunatud trükised; 4) konkreetne teave vaidluste kohtuvälise lahendamise kohta, mida kohus annab taotluse korral; 5) vaidluste kohtuvälise lahendamise / vahendamise koordineerijad kohtutes; 6) vaidluste kohtuvälise lahendamise kohta hinnangute avaldamine; 7) vaidluste kohtuvälise lahendamise kasutamise statistika avaldamine; 8) vaidluste kohtuvälise lahendamise kulude osaline või täielik katmine tasuta õigusabiga; 9) kohtulõivude, sealhulgas tempelmaksude osaline või täielik tagastamine, kui vaidluse kohtuvälise lahendamise on edukas; 10) vaidluse kohtuväliseks lahendamiseks ei nõuta advokaadi olemasolu; 11) kohtunik võib olla lepitajaks; 12) poolte saavutatud kokkulepe muutub kohtus täitmisele pööratavaks; 13) võimalus algatada menetlus / esitada nõue ning esitada dokumentaalsed tõendid internetis; 14) pooli saab teavitada menetluse algatamisest ja menetluse eri etappidest elektrooniliselt; 15) võimalus tasuta kohaldatavad tasud internetis; 16) kohtuvaidluste algatamise ja lahendamise hõlbustamiseks tehnoloogia (tehisintellektirakendused, juturobotid) kasutamine ning 17) muud vahendid. Iga eespool nimetatud 17 näitaja eest anti iga õigusvaldkonnas üks punkt. **Iirimaa:** haldusajad kuuluvad tsiviil- ja kaubandusajade kategooriasse. **Kreeka:** vaidluste kohtuvälise lahendamise võimalus on olemas riigihankemenetluses kõrgemates halduskohtutes. **Hispaania:** tööõigusajades on vaidluste kohtuvälise lahendamise kohustuslik. **Portugal:** tsiviil- ja kaubandusvaidlustes tagastatakse kohtulõiv üksnes rahukohtunike lahendatavate vaidluste puhul. **Slovakkia:** Slovakkia õiguskorras ei toetata vaidluste kohtuvälise lahendamise haldusalastel põhjustel. **Soome:** tsiviilasjades loetakse ka tarbija- ja töövaidlusi. **Rootsi:** kohtunikel on vaidluste kohtuvälise lahendamise puhul menetluslik kaaluõigus. Kohtunik on kohustatud otsima rahumeelset lahendust, välja arvatud juhul, kui see on asja laadi tõttu ebasobiv.

⁷⁵ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

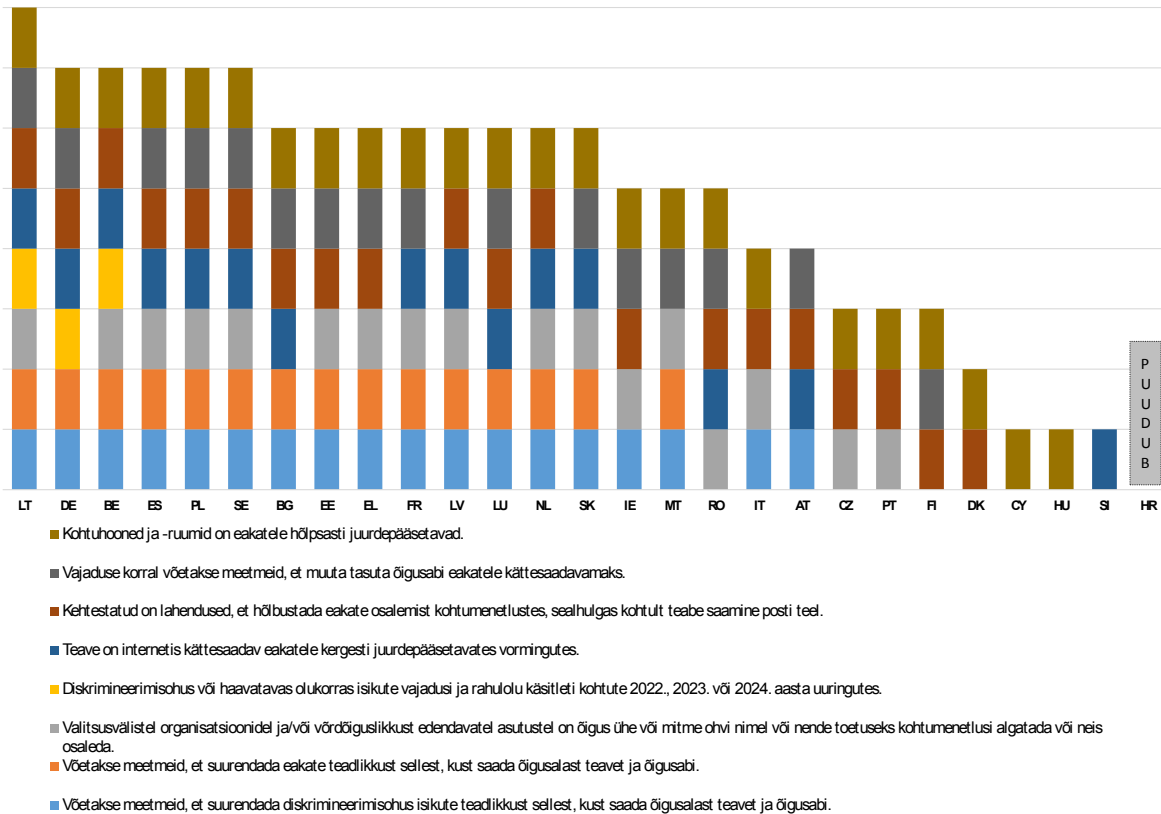
– Õigusemõistmisele juurdepääsu tagamise eriabinõud –

2022. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis esitati eraldi joonised eriabinõude kohta, mille eesmärk on hõlbustada puuetega inimeste võrdset juurdepääsu õigusemõistmisele. 2023. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis jätkati selliste valitud eriabinõude analüüsimist, mis hõlbustavad võrdset juurdepääsu õigusemõistmisele diskrimineerimisohus isikutele üldiselt ja kahele konkreetsele rühmale: eakad ning naistevastase vägivalla ja pervägivalla ohvrid. 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis tehakse taas kokkuvõtte valitud eriabinõudest kaks aastat pärast nende andmete viimast esitamist.

Allpool joonisel on esitatud meetmed, mida iga liikmesriik on võtnud selleks, et kõrvaldada takistused diskrimineerimisohus isikute, sealhulgas eakate juurdepääsul õigusemõistmisele. See hõlmab muu hulgas füüsilist juurdepääsu kohtuhoonetele, juurdepääsu õigusteabele, -abile või tasuta õigusabile ning veebiteabe vormingut.

Joonisel on kajastatud mitmesuguseid positiivseid suundumusi, sealhulgas seoses kohtuhoonete ja -ruumide füüsilise juurdepääsetavusega, tasuta õigusabi kättesaadavusega või lahendustega, mis aitavad eakatel kohtumenetlustes osaleda. Samuti on jooniselt näha, et teave on internetis paremini kättesaadav eakatele kergesti juurdepääsetavates vormingutes ning et valitsusvälistel organisatsioonidel või võrdõiguslikkust edendavatel asutustel on enamikus liikmesriikides õigus kohtumenetlusi algatada või neis osaleda. Mõnes liikmesriigis on siiski jätkuvalt probleeme. Endiselt on liikmesriike, kus edusammud on aeglased ja kus olukord püsib muutumatuna või isegi halveneb.

Joonis .. Eriabinõud diskrimineerimisoskus isikute⁷⁶ ja eakatele⁷⁷ õigusemõistmisele juurdepääsu tagamiseks(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁷⁸⁾)

(*) **Belgia:** Unia on sõltumatu avalik-õiguslik asutus, mis edendab võrdõiguslikkust ja võitleb diskrimineerimise vastu. Olemas on ka spetsiaalsed veebisaidid, sealhulgas Just-on-web ja e-Deposit. **Taani:** inimesed võidakse vabastada avalike digilahenduste kasutamise kohustusest, näiteks kui neil ei ole oma elukohas juurdepääsu arvutile, nutitelefonile või tahvelarvutile. Erijuhtudel võib kohus otsustada, et isiku võib vabastada portaali minretssag.dk kasutamise kohustusest, kui isikul puuduvad digioskused või tal on konkreetne puue. **Iirimaa:** Iirimaa inimõiguste ja võrdõiguslikkuse komisjonil on õigus taotleda kõrgelt kohtult, apellatsioonikohtult või kõrgeimalt kohtult õigust osaleda inimõiguste ja/või võrdõiguslikkusega seotud menetlustes kohtus amicus curiae'na; digitaalne esitamine ei asenda tavapäraseid esitamise- ja kättetoimetamisviise. **Hispaania:** Hispaania tsiviilkohtumenetluse seaduse artikliga 7 bis on kehtestatud mitu uut sätet, et tagada eakatele lihtne juurdepääs õigusemõistmisele. **Horvaatia:** viimane selline uuring toimus 2017. aastal. 2025. aastal korraldatakse uus uuring, milles jagatakse küsimused osalejate vanuserühmade järgi. **Itaalia:** kõik kohturuumid ei ole eakatele juurdepääsetavad. **Soome:** õigusabiametnikud võivad korraldada külastusi eakate juurde, et nende küsimused lahendada. **Leedu:** riigi tagatud õigusabi seaduse kohaselt on selliste kuritegude ohvritel, mis on toime pandud kavatsusega väljendada nende suhtes vihkamist, sealhulgas vanuse tõttu, õigus saada tasuta õigusabi, olenemata sissetulekust ja varast. **Malta:** 2023. aastal allkirjastas Legal Aid Malta vastastikuse mõistmise memorandumi aktiivsena vananemise ja kogukonnapõhise hoolduse osakonnaga, et pakkuda eakatele klientidele (üle 60-aastased kliendid) tasuta õigusabi nii tsiviil- kui ka kriminaalasjades, sealhulgas juhtudel, kui eakad on langenud kuritegevuse ohvriks või kannatanud soolise vägivalda all. **Madalmaad:** kohtud teavitavad üldsust sellest, kuhu nad saavad õigusnõustamiseks pöörduda (Juridisch Loket, juristid jne). See teave peaks olema kasutajasõbralik ja arusaadav kõigile, sealhulgas eakatele. Kasutajate hulgas korraldatakse uuringuid selle kontrollimiseks.

⁷⁶ Isikud, keda ohustab diskrimineerimine, eelkõige Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 19 loetletud põhjustel: „soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel“, ning põhiõiguste harta artiklis 21 loetletu põhjal: „soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu“.

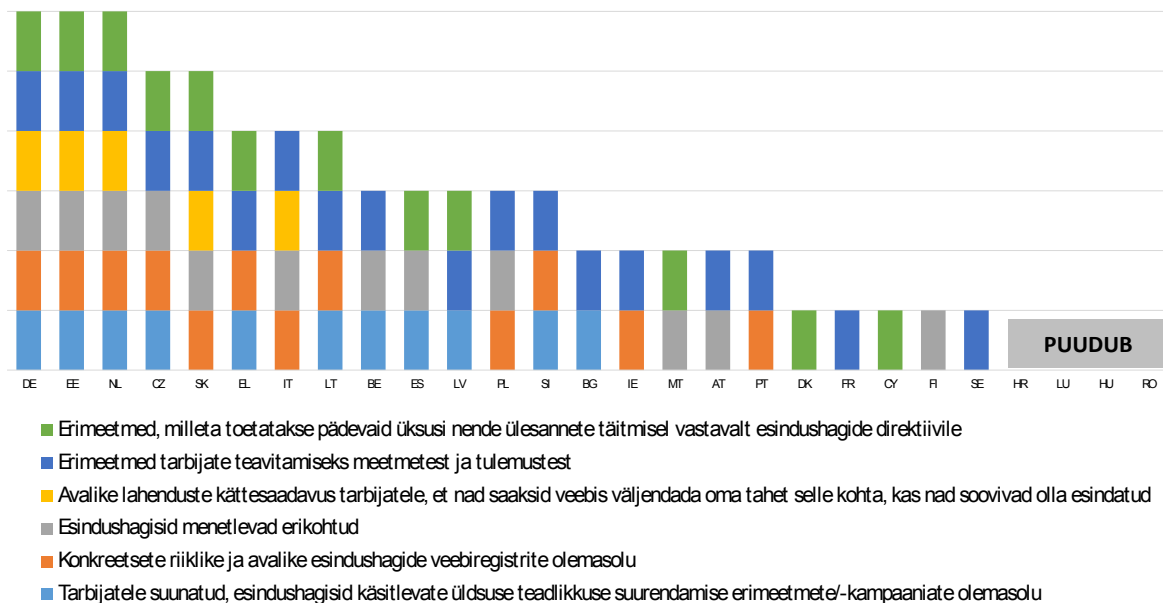
⁷⁷ Selle joonise puhul 65-aastased või vanemad isikud.

⁷⁸ 2023. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Austria: kohtuhooned on (mõne erandiga) liikumiskiiranguteta ja seetõttu on need eakatele füüsiliselt hõlpsasti juurdepääsetavad. **Poola:** valitsusvälised organisatsioonid, kelle põhikirjajärgne ülesanne ei ole äritegevus, võivad seaduses sätestatud juhtudel algatada kodanike õiguste kaitse eesmärgil menetlusi ja osaleda pooleliolevates menetlustes. **Portugal:** kui avaliku korra vastase kuriteo (avaliku korra vastase kuriteo menetluse algatab prokurör ex officio) ohver on haavatav isik, võivad menetluse algatada valitsusvälised organisatsioonid või võrdõiguslikkust edendavad asutused. **Sloveenia:** spetsiaalsetel veebisaitidel antakse menetluste kohta teavet informatiivsel ja sõbralikul viisil. **Slovakkia:** kodanike põhiseaduslikku õigust saada tasuta õigusabi rakendatakse peamiselt õigusabikeskuste ja õiguste riiklike kaitsjate kaudu.

Joonis 28 täiendab jooniseid 19 ja 20 menetluste tõhususe kohta tarbijaõiguse valdkonnas ja sellel on kujutatud konkreetsed valitud meetmed, mida ELi liikmesriigid on võtnud, et suurendada teadlikkust uuest Euroopa kollektiivse õiguskaitse mudelist,⁽⁷⁹⁾ mille eesmärk on parandada tarbijate juurdepääsu õigusemõistmisele massikahju korral.

Joonis .. Eriabinõud seoses tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagidega 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁸⁰⁾)

(*) Direktiivis (EL) 2020/1828 sätestatud esindushagid. Need on hagid, mille pädevad üksused esitavad liikmesriigi kohtutele või haldusasutustele tarbijarühmade nimel, et taotleda ettekirjutusi (st peatada kaupleva ebaseaduslik tegevus sarnaselt ettekirjutuste direktiivis 2009/22/EÜ sätestatuga), õiguskaitsemeetmeid (nt tagasimaksmine, asendamine, parandamine) või nii ettekirjutusi kui ka õiguskaitsemeetmeid. Selle küsimuse eesmärk on koguda teavet konkreetsete tavade kohta, mis ei pruugi olla otseselt seotud direktiivi rakendamisega. **Horvaatia, Luksemburgi, Ungari ja Rumeenia** kohta andmed puuduvad. **Madalmaad:** esindushagide puhul on pädevad kõik Madalmaade kohtud (tsiviilkolleegiumid). Praktikas menetleb neid asju riiklik kohtunike kogu, kes on spetsialiseerunud seda liiki menetlustele või kellel on nende menetlustega kogemusi. Tegemist on loobumissüsteemiga, mis tähendab, et tarbijad peavad tegutsema ainult siis, kui nad ei soovi olla hagi esindatud. Seda tuleb kohtule kirjalikult väljendada. **Belgia:** registrit ei ole, kuid teatavad otsused tuleb avaldada majandusministeeriumi veebisaidil ja ametlikus väljaandes. **Taani:** praegu on pädevad üksused Taani tarbijakaitse ombudsman (Forbrugerombudsmanden) ja Taani raviamet (Lægemiddelstyrelsen), mida mõlemat toetatakse avaliku sektori vahenditest. **Eesti:** tarbijavaidlusi arutab tarbijavaidluste komisjon, mis on tarbijavaidlusi lahendav sõltumatu ja erapooletu üksus. **Iirimaa:** veebisaidil Citizens Information on avaldatud artikkel esindushagide kohta osana tarbijatele mõeldud teabelehest, mis käsitleb kaebuste esitamist. **Kreeka:**

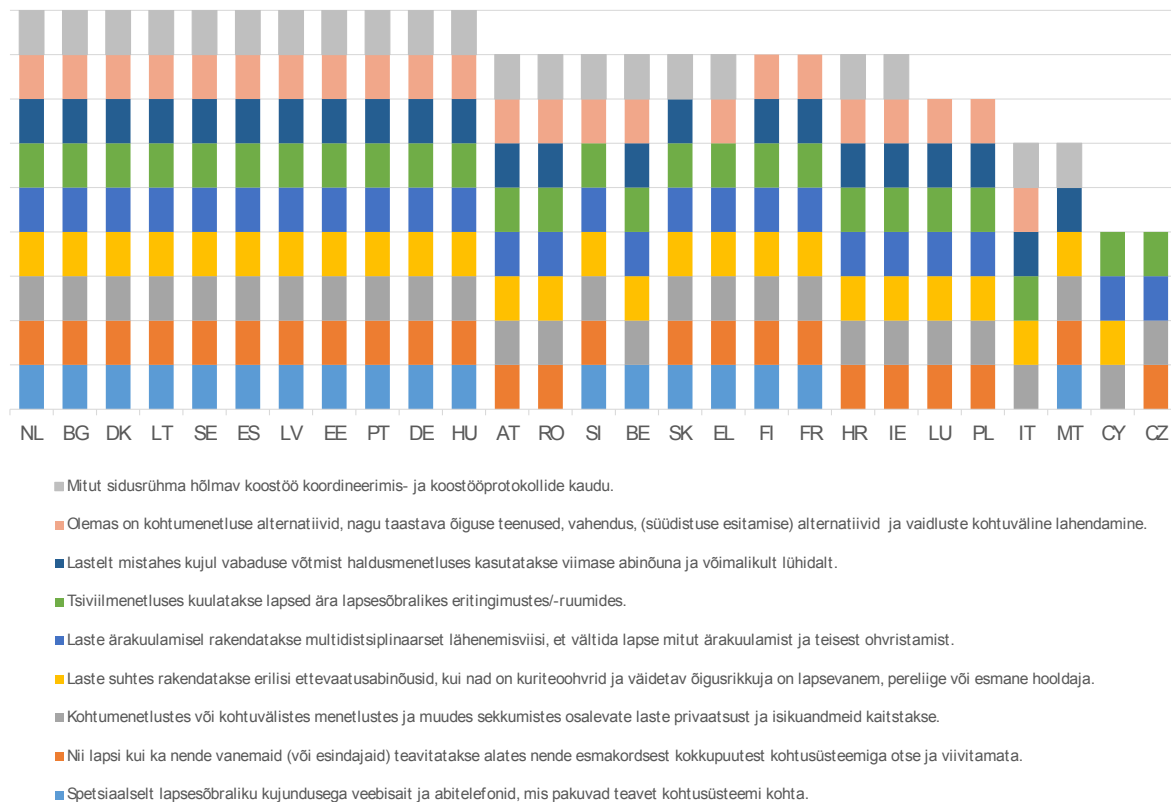
⁷⁹ Kehtestatud direktiiviga (EL) 2020/1828, mis käsitleb tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise esindushagisid, https://commission.europa.eu/law/law-topic/consumer-protection-law/representative-actions-directive_et.

⁸⁰ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühma ja Euroopa õiguslase koolituse võrgustikuga.

seadusega 5019/2023 kehtestatakse uus esindushagide süsteem. **Läti:** Lätis on määratud üks piiriülene pädev üksus. Esindushagisid ei ole veel esitatud. **Leedu:** tarbijate esindushagidega seotud üldsuse teadlikkuse suurendamise meetmeid rakendatakse peamiselt asjakohase teabe esitamisega riikliku tarbijakaitseameti ja tarbijaihenduste veebisaitidel (nt riikliku tarbijakaitseameti veebisaidil avaldatud memo: <https://vytat.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/2/o2moBOazC4c.pdf>). **Portugal:** Portugali kohtutele esitatud esindushagide loetelu on kättesaadav tarbijate peadirektoraadi veebisaidil, nagu ka üksuse kontaktandmed ja kõik tarbijate jaoks asjakohased dokumendid: https://www.consumidor.gov.pt/consumidor_4/acoes-coletivas/informacoes-sobre-acoes-coletivas. **Slovakkia:** tarbijad saavad kollektiivhagiga liituda iga notari kaudu. Taotluse vorm on kättesaadav aadressil https://static.slov-lex.sk/pdf/prilohy/SK/ZZ/2023/289/20230725_5563264-2.pdf.

2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis esitatakse põhjalikum analüüs lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta. Joonisel 29 on esitatud laiem valik eriabinõusid lapsesõbraliku menetluse tagamiseks (nii tsiviil- kui ka kriminaalmenetlustes / alaealiste üle õigusemõistmise menetlustes). Joonisel 30 on näidatud laiem valik eriabinõusid, mida rakendatakse juhul, kui laps on kohtumenetluse kaasatud kannatanu või kahtlustatava või süüdistatavana.

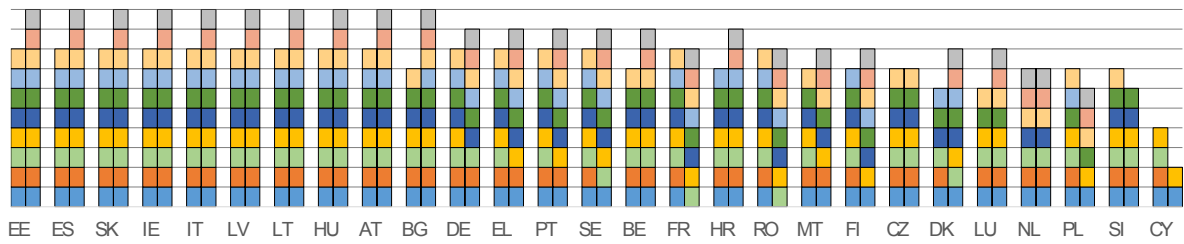
Joonis .. Eriabinõud lapsesõbraliku menetluse tagamiseks (nii tsiviil- kui ka kriminaalmenetlustes / alaealiste üle õigusemõistmise menetlustes) 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon ⁽⁸¹⁾).

(*) Lapsed: alla 18aastased isikud.

⁸¹ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Eriabinõud juhul, kui laps on kaasatud kriminaalmenetlusse kannatanu või kahtlustatava või süüdistatavana (lapsed: alla 18aastased isikud) 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁸²)

Iga liikmesriigi puhul kajastavad kaks tulpa laste osalemist järgmises staatuses (vasakult paremale):
 1) kannatanud,
 2) kahtlustatavad või süüdistatavad.

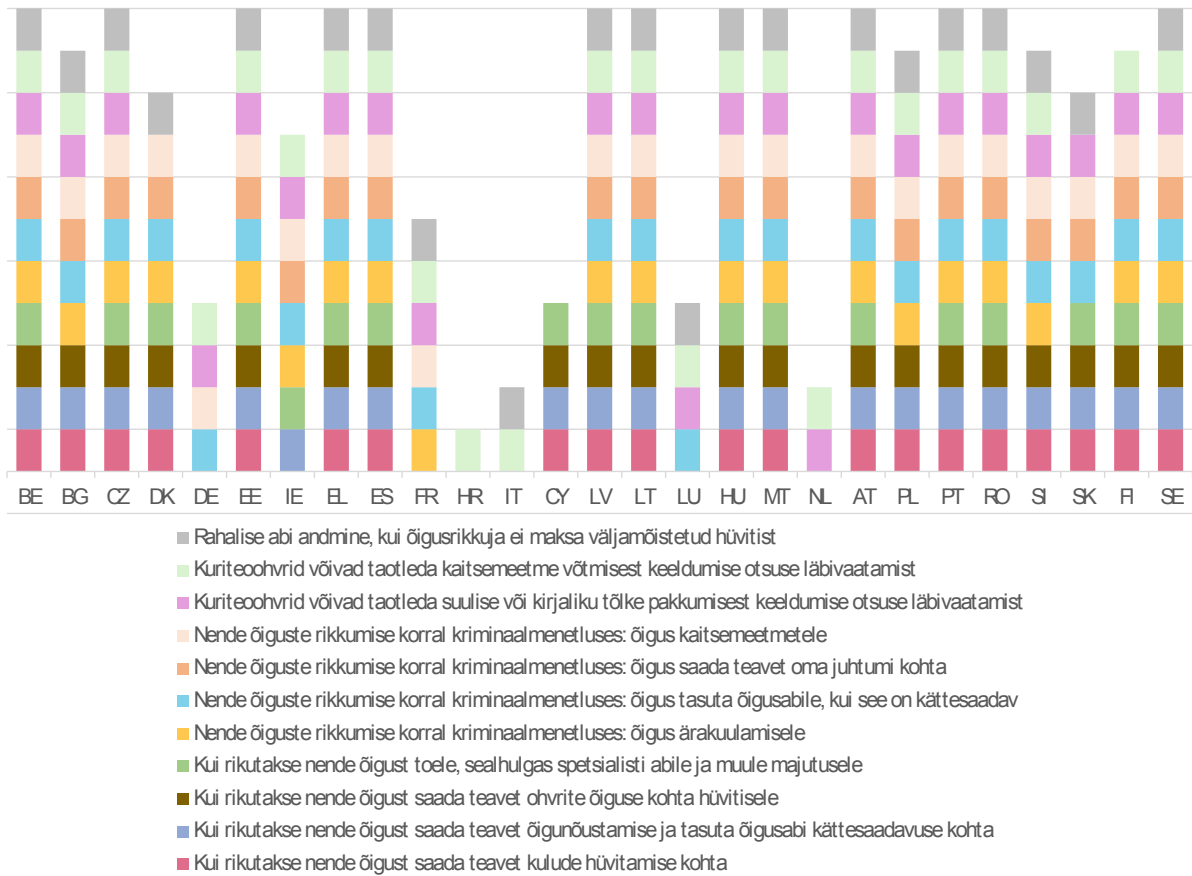
- Lastelt vabaduse võtmise korral hoitakse neid reeglina täiskasvanutest eraldi ning tagatakse tingimused, mis on kooskõlas nende õigustega ja vastavad nende vajadustele.
- Lastelt mistahes kujul vabaduse võtmist kasutatakse viimase abinõuna ja võimalikult lühidalt.
- Kohtunikud, prokurörid ja muud lastega kokku puutuvad õigusala töötajad saavad erikoolituse.
- Lastega on kogu menetluse vältel kaasas nende esindaja või muu nende poolt määratud asjakohane isik.
- Laste erivajadusi võetakse kogu menetluse vältel arvesse, lähtudes individuaalsest hinnangust.
- Lapsi abistab alati advokaat (st olenemata sellest, kas laps seda abi aktiivselt taotleb).
- Laste küsitlemise, videokonverentsi või muulaste kaugsuhtluse teel ärakuulamise audiovisuaalse salvestamise tagamiseks on kehtestatud erimeetmed.
- Lapsi kuulatakse ära / küsitletakse lapsesõbralikes eritingimustes-/ruumides ja nad võivad mistahes ärakuulamisel tulemuslikult osaleda.
- Lastele antakse nende õiguste ja menetluse üldiste aspektide kohta lapsesõbralikku teavet.

(*) Lapsed: alla 18aastased isikud.

⁸² 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

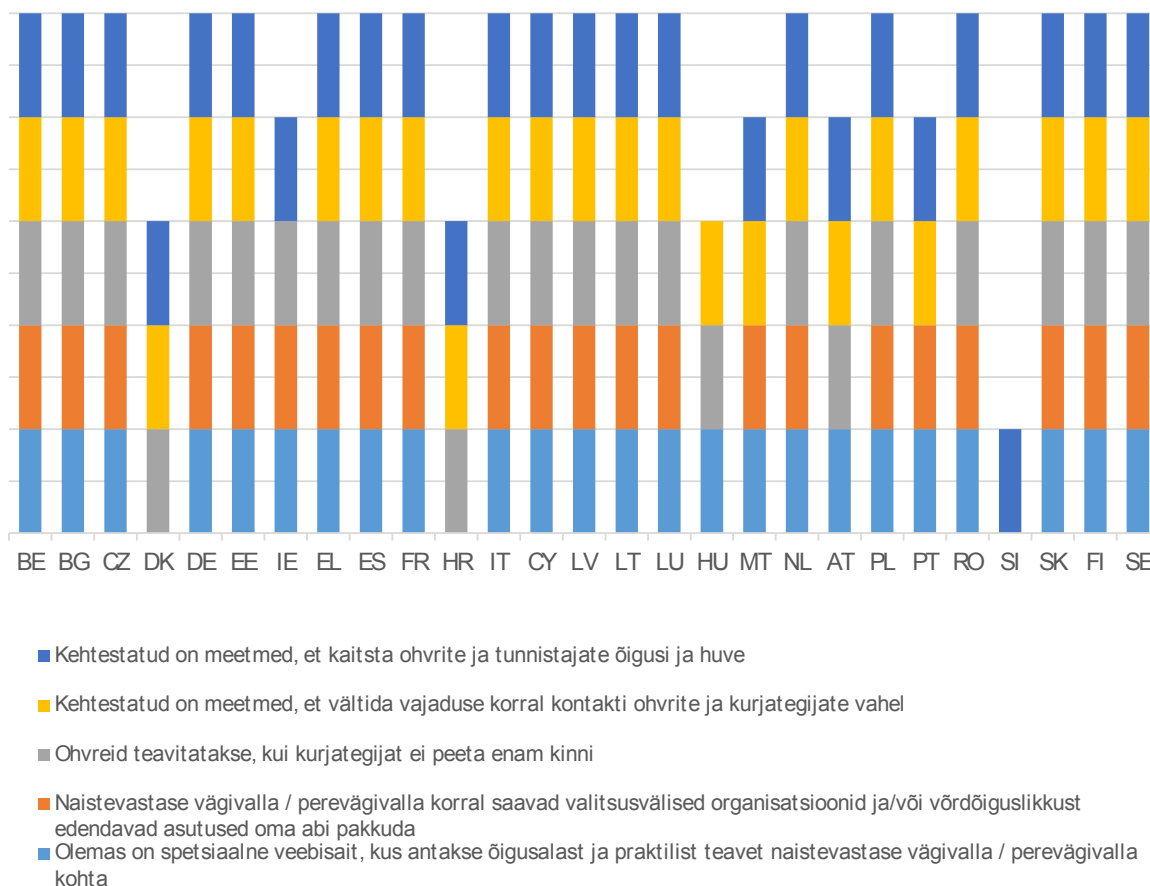
2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabeliga laiendatakse õigusemõistmisele juurdepääsu analüüsi kuriteoohvritele ja naistevastase vägivalla / perevägivalla ohvritele.

Joonis .. Kuriteoohvrite õiguskaitsevahendid 2024. aastal (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁸³⁾)

⁸³ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Naistevastase vägivalda / perevägivalda ohvrite õiguskaitsevahendid 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁸⁴)

2.2.2. Ressursid

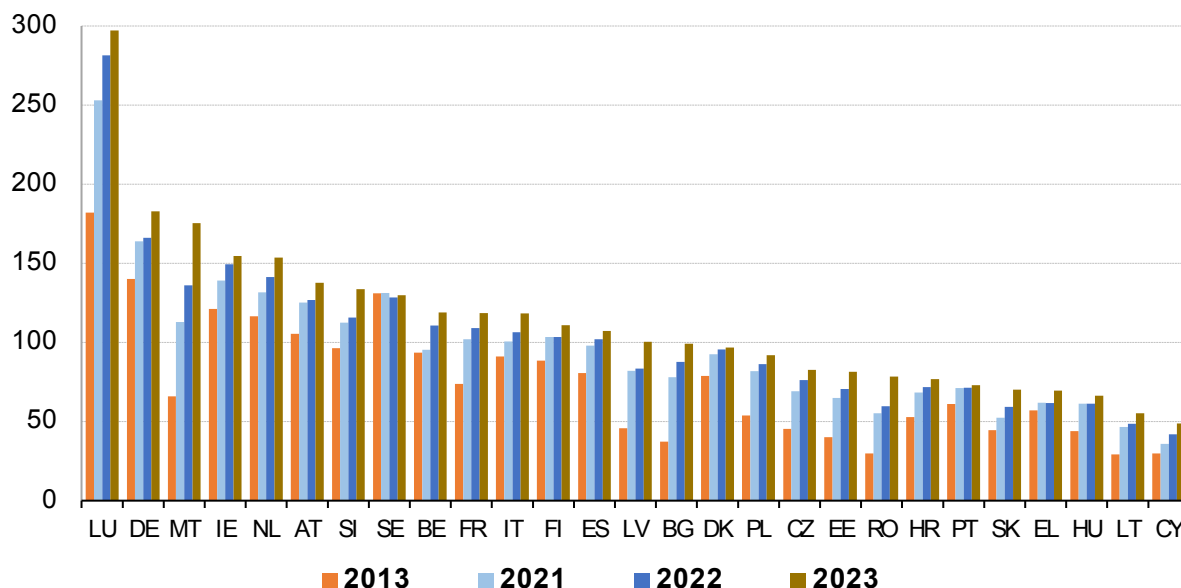
Kohtusüsteemi nõuetekohaseks toimimiseks on tarvis piisavalt ressursse. Need hõlmavad vajalikke investeeringuid füüsilisse ja tehnilisse taristusse ning mitmesuguseid kvalifitseeritud, koolitatud ja piisavalt tasustatud töötajaid. Ilma piisavate ruumide, töövahendite ja töötajateta, kellel on nõutav kvalifikatsioon ja oskused ning keda järjepidevalt koolitatakse, on ohus menetluste ja otsuste kvaliteet.

– *Rahalised vahendid* –

Alljärgnevatel joonistel on näidatud valitsemissektori tegelikud kulutused kohtusüsteemi (v.a vanglad) haldamiseks nii elaniku kohta (joonis 33) kui ka osana sisemajanduse koguproduktist (SKP) (joonis 34).

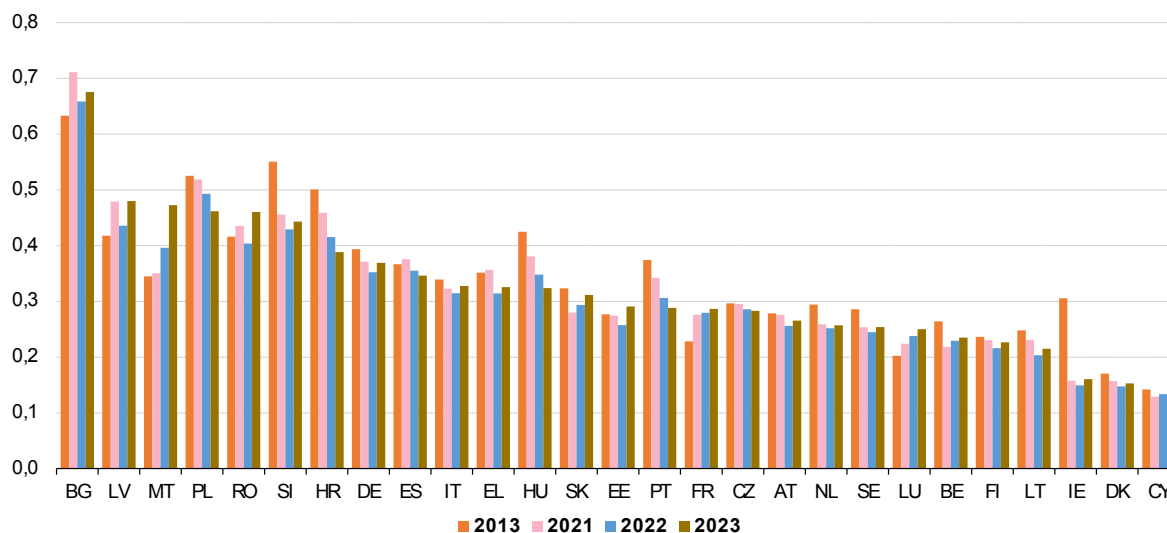
⁸⁴ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Valitsemissektori kogukulutused kohtutele eurodes elaniku kohta 2013. ja 2021.–2023. aastal(*) (allikas: Eurostat)

(*) Liikmesriigid on järjestatud 2023. aasta kulutuste alusel (kõige suuremate kulutustega riigist kõige väiksemate kulutustega riigini). Taani, Hispaania, Prantsusmaa ja Slovakkia 2022. aasta andmed on esialgsed. Belgia, Taani, Hispaania, Prantsusmaa, Portugali ja Slovakkia 2023. aasta andmed on esialgsed. Poola andmete puhul on 2022. aastal andmerea katkestus. Allikas: Eurostat, Gov_10a_exp

Joonis .. Valitsemissektori kogukulutused kohtutele protsendina SKPst, 2013. ja 2021.–2023. aastal(*) (allikas: Eurostat)

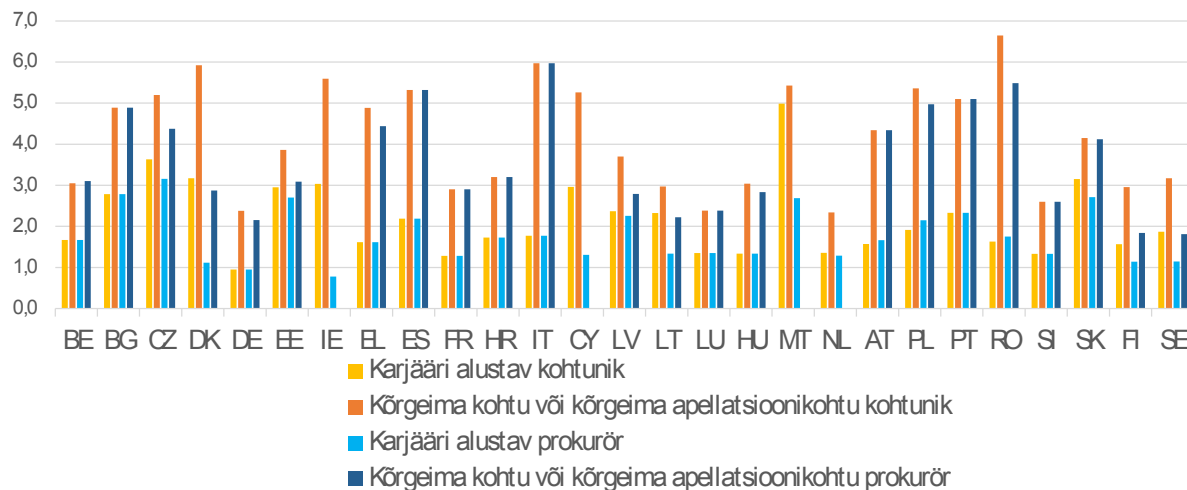

(*) Liikmesriigid on järjestatud 2023. aasta kulutuste alusel (kõige suuremate kulutustega riigist kõige väiksemate kulutustega riigini). Taani, Hispaania, Prantsusmaa ja Slovakkia 2022. aasta andmed on esialgsed. Belgia, Taani, Hispaania, Prantsusmaa, Portugali ja Slovakkia 2023. aasta andmed on esialgsed. Poola andmete puhul on 2022. aastal andmerea katkestus. Allikas: Eurostat, Gov_10a_exp

Joonisel 35 on esitatud kohtunike ja prokuröride aastapalga suhe riigi keskmise aastapalgaga. Tulpades on esitatud iga riigi kohtunike ja prokuröride palgad nende karjääri alguses ja haripunktis. Euroopa Liidu lepingu artikli 19 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et nii nende kohtud tervikuna kui ka üksikud kohtunikud on liidu õigusega hõlmatud valdkondades sõltumatud. Kuigi töötasu ajutist vähendamist kokkuhoiumeetmete raames ei ole

peetud selle sättega vastuolus olevaks, on Euroopa Kohus sedastanud, et kohtunike töötasu suurus, mis vastab nende ülesannete tähtsusele, on kohtunike sõltumatusega lahutamatu seotud tagatis⁽⁸⁵⁾.

Joonis .. Kohtunike ja prokuröride aastapalga suhe riigi keskmise aastase brutopalgaga 2023. aastal(*) (allikas: Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindava komisjoni (CEPEJ) uuring)

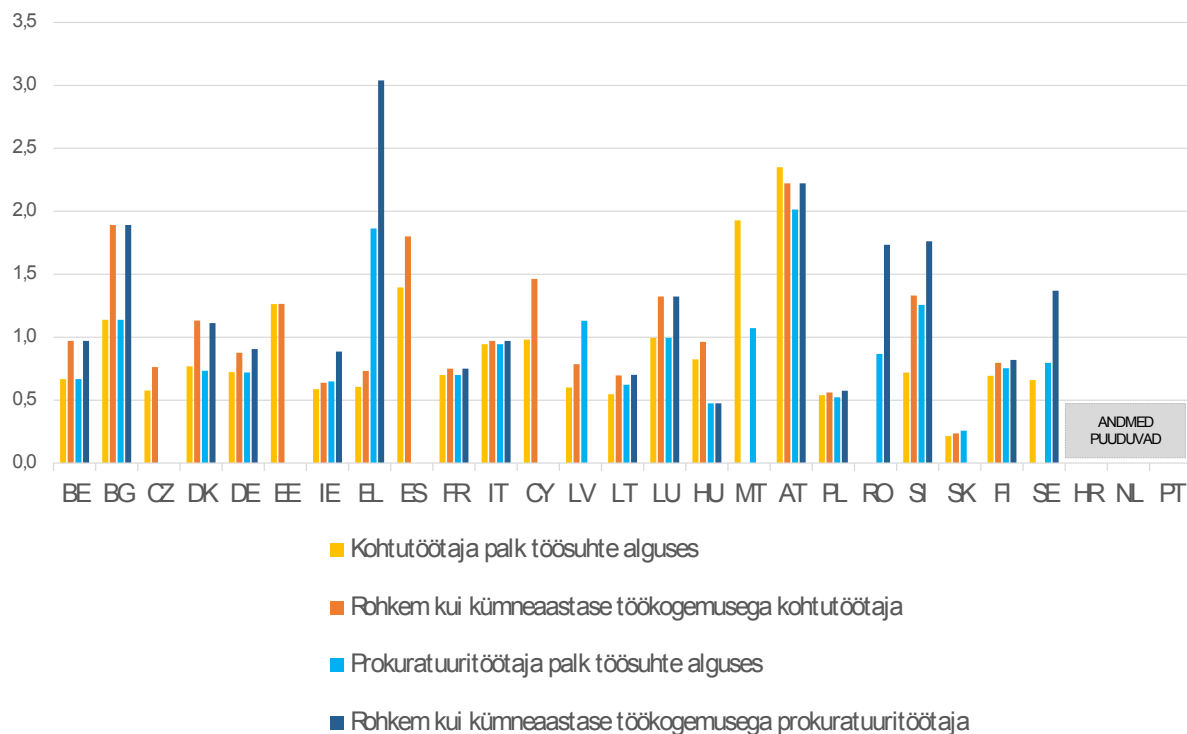
(*) Liikmesriikide konkreetsete märkused andmete kohta on kättesaadavad CEPEJ uuringus⁽⁸⁶⁾.

Joonisel 36 on esitatud kohtu ja prokuratuuri spetsialistide aastapalga suhe riigi keskmise aastapalgaga. Iga riigi puhul on kahes esimeses tulbas esitatud kohtute spetsialistide palga suhe nende karjääri alguses ja pärast kümneaastast teenistust, samal ajal kui kolmandas ja neljandas tulbas on esitatud prokuratuuri spetsialistide palga suhe nende karjääri alguses ja pärast kümneaastast teenistust.

⁸⁵ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C- 64/16, ECLI:EU:C:2018:117, punkt 45: „Ent nagu asjassepuutuva organi liikmete ametist tagandamise keeld (vt eelkõige 19. septembri 2006. aasta kohtuotsus, Wilson, C-506/04, ECLI:EU:C:2006:587, punkt 51), on ka nende poolt palga saamine, mis vastab nende täidetavate ülesannete olulisusele, kohtu sõltumatusega lahutamatu seotud tagatis“. Vt ka kohtuotsus, Euroopa Kohus, Sąd Rejonowy w Białymstoku ja Adoreikė, liidetud kohtuasjad C-146/23 ja C-374/23, ECLI:EU:C:2025:109, milles kohus kinnitab, et üksikasjalikud normid kohtunike töötasu kindlaksmääramiseks peavad olema objektiivsed, prognoositavad, püsivad ja läbipaistvad. Töötasu kindlaksmääramine peab põhinema õiguslikul alusel ning vastama objektiivsuse, prognoositavuse, püsivuse ja läbipaistvuse kriteeriumidele. Mis tahes erand töötasu kindlaksmääramise meetodist peab olema põhjendatud üldise huvi eesmärgiga.

⁸⁶ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#documents.

Joonis .. Kohtute ja prokuratuuri spetsialistide aastapalga suhe riigi täistööajaga töötaja keskmise aastase brutopalgaga 2023. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja Eurostat⁽⁸⁷⁾)

(*) Näitaja on välja töötatud koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga. Palgaandmed viitavad karjääri alguses teenitud aastasele minimaalsele brutopalgale 2023. aastal (eurodes) ja aastasele minimaalsele brutopalgale pärast kümneaastast teenistuskogemust 2023. aastal (eurodes). Brutopalk on arvatud enne sotsiaalkindlustuskulude ja maksude tasumist. Arvesse on võetud lisatasusid, mida makstakse korrapäraselt kõigile töötajatele olenemata nende isiklikest asjaoludest (näiteks 13. palk, mida makstakse eranditult kõigile kohtute ja prokuratuuri töötajatele). Isiklike asjaoludega seotud lisatasud (näiteks laste arvust sõltuvad peretoetused) on arvutusest välja jäetud. Kui ei ole märgitud teisiti, on kasutatud asjakohasesse töötajate rühma kuuluva kategooria töötajate palga alammäära. Suhe on arvatud Eurostati 2023. aasta näitaja „täistööajaga töötajate keskmine palk“ (nama_10_fte) alusel. Kohtutöötajad on esimese astme kohtute spetsialistid, kes aitavad kaasa kohtumenetlustele / osalevad otsuste tegemisel, nagu abikohtunikud, nn Rechtspfleger, kohtunikuabid, nn auxilliaires de justice ja kohtusekretärid. Prokuratuuri töötajad tähendavad madalaima astme prokuratuuride spetsialiste, kes on kaasatud menetlustesse / osalevad otsuste tegemisel, nagu prokuröriabid, prokuröripraktikandid. Konkreetseid kategooriaid, millele liikmesriigid on nende kahe laiema rühma raames osutanud ja mis on tabelis kajastatud, on vastavalt järgmised: „K“ tähistab kohtutöötajaid, „P“ tähistab prokuratuuri töötajaid. **Belgia:** griffier/greffier (K), secretaris/secrétaire (P). Esitatud andmed sisaldavad puhkuseraha ja aastalõpupreemiat. **Bulgaaria:** kohtunikuabi (K), prokuröriabi (P). **Tšehhi:** kõrgem kohtuametnik (K), prokuratuuri töötaja (P). **Taani:** abikohtunik (K), prokuröripraktikant (P). Abikohtuniku palk pärast kümneaastast töökogemust põhineb keskmisel palgal. **Saksamaa:** ei ole märgitud. **Eesti:** kohtusekretär (K), abiprokurör (P). **Iirimaa:** kohtunikuabi (K), nn legal executive (P). **Kreeka:** kohtusekretär (K). **Hispaania:** Letrados de la Administración de Justicia (K), Cuerpo de Auxilio Judicial (P). **Prantsusmaa:** õigusassistent/kohtusekretär (K), õigusassistent/kohtusekretär (P). **Horvaatia:** kohtunikuabi (K), prokuröriabi (P). **Itaalia:** III valdkonda ja majandussegmenti F1 kuuluvad kohtutöötajad (K), III valdkonda ja majandussegmenti F2 kuuluvad kohtutöötajad (K), III valdkonda ja majandussegmenti F1 kuuluvad prokuratuuri töötajad (P), III valdkonda ja majandussegmenti F2 kuuluvad prokuratuuri töötajad (P). **Küpros:** kohtusekretär (K). **Läti:** kohtunikuabi (K), jurist-konsultant, kriminaalõigusjurist, jurist-analüütik (P). Kohtutöötajate hulka kuuluvad üksnes kohtunikuabid. Selles kategoorias palgavahemikku kehtestatud ei ole. Kohtunikuabi kategooria puhul on märgitud 2022. aasta maksimaalse palga andmed. Kõigi kohtunikuabide palk on esimese astme kohtutes

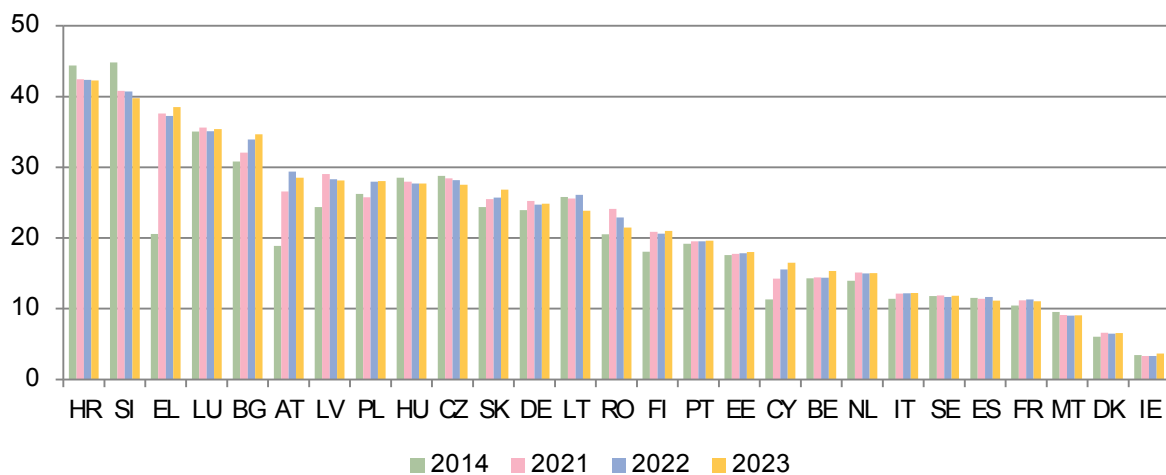
⁸⁷ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühma ja Eurostatiga. Joonistel 34 ja 35 esitatud suhtarvude arvutamiseks kasutatud aasta keskmise brutopalga andmete allikas on erinev (joonisel 34 on need esitanud CEPEJ, kasutades oma riiklike korrespondentide esitatud teavet, samas kui joonisel 35 on allikaks Eurostat). Seetõttu ei ole kahe joonise suhtarvud otseselt võrreldavad.

sama. Näiteks kui kohtunikuabi saab iga-aastase hindamisprotsessi käigus kõrgeima hinde, võib ta saada maksimaalset palka juba esimesel tööaastal. Prokuratuuri töötajate puhul on märgitud nimetatud ametikohtade keskmine palk. Prokuratuuri mõlema astme töötajatel on kindel palk, mis ei sõltu teenistuses oldud aastatest. **Leedu:** kohtunikuabid (vanemkohtunikuabid) (K), prokuröriabid ja peaprokuröri abid (P). Kohtuniku- ja prokuröriabi ning sekretäride palk on sama suur kui asjaomase kategooria töötaja konkreetne keskmine palk. **Luksemburg:** Référéndaires: Employé A1 (K), Référéndaires: Employé A1 (K). **Ungari:** prokuratuuri ametnik (P). **Malta:** kohtunikuabi (K), advokaadipraktikant (P). **Madalmaad:** andmed ei ole kättesaadavad, kuna puudub Eurostati näitaja, mis puudutab täistööajaga töötaja keskmist palka. **Austria:** kohtunikupraktikandid/õigusassistendid/audiitorid/kohtuametnikud (Rechtspfleger) (K), prokuröripraktikant (P). Andmed kajastavad seadusjärgseid palgamäärasid. Töötajad või eri palgagrupid on koondatud ühe töötajakategooria alla, kusjuures keskmine väärtus on esitatud seadusjärgse palga- ja tasumäära alusel. **Poola:** abikohtunik (K). Andmed on asjaomase kategooria konkreetsete palkade keskmised. **Rumeenia:** prokuröripraktikant (P). Rumeenias on ainult prokuröripraktikandi kategooria, mitte prokuröriabisid või muid menetlustele kaasa aitavate / otsuste tegemises osalevate spetsialistide kategooriaid. Seetõttu esitati ainult prokuröripraktikantide palk töösuhte alguses. Esimese astme kohtute kohtutöötajate kategooriat Rumeenias 2022. aastal ei olnud, seega ei ole selle kategooria kohta andmeid esitatud. **Sloveenia:** kohtunikuabi (K), vanemõunik (P). **Slovakkia:** assistent (K), õiguspraktikant (P). **Soome:** kohtunikupraktikant (K), prokuröriabi (P). **Rootsi:** kohtusekretär, 1. järk (K), prokuröripraktikant (P).

– Inimressursid –

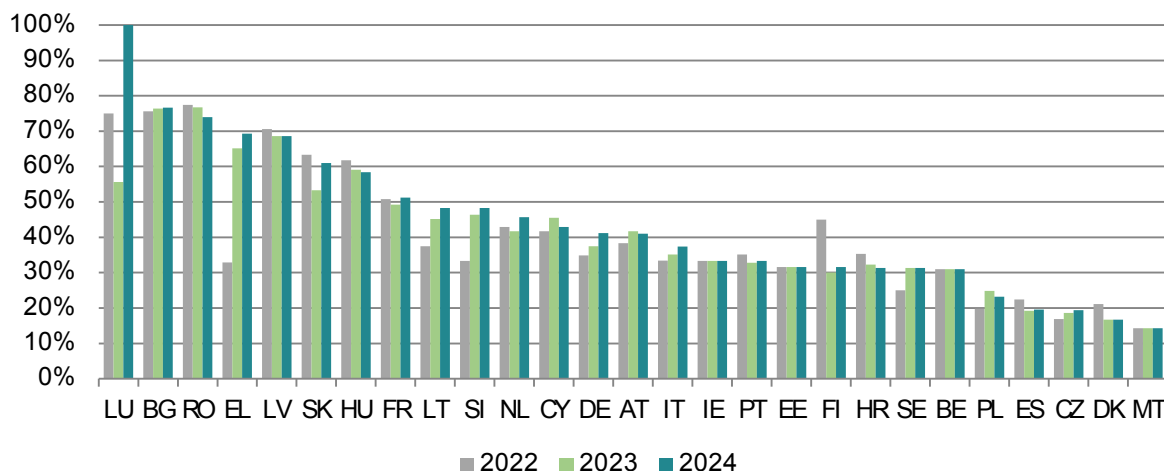
Kohtusüsteemi kvaliteedi jaoks on piisavad inimressursid väga olulised. Kohtunike mitmekesisus, sh sooline tasakaal, rikastab teadmisi, oskusi ja kogemusi ning peegeldab ühiskonnas valitsevat tegelikku olukorda.

Joonis .. Kohtunike arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (100 000 elaniku kohta) (allikas: Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindava komisjoni (CEPEJ) uuring)

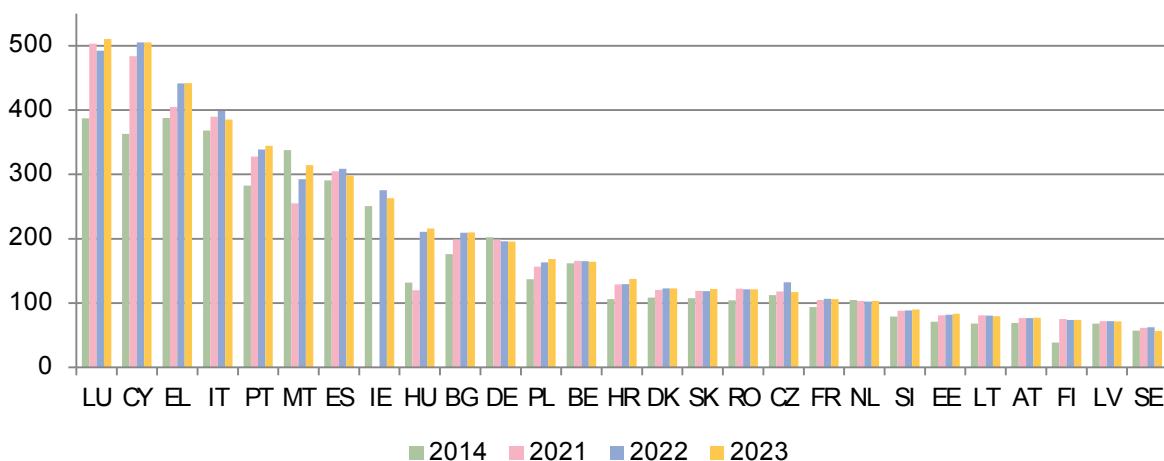
(*) CEPEJ metoodika kohaselt hõlmab see kategooria täiskohaga töötavaid kohtunikke. Sellesse ei kuulu kohtuametnikud (Rechtspfleger, court clerk), kes on mõnes liikmesriigis olemas. **Kreeka:** alates 2016. aastast sisaldab elukutseliste kohtunike arv kõigi kohtuastmete kriminaal- ja tsiviilkohtute, samuti halduskohtute kohtunikke. **Itaalia:** arvesse ei ole võetud piirkondlikke auditikomiteesid, kohalikke maksukomisjone ega sõjakohtuid. Halduskohtute andmeid on arvesse võetud alates 2018. aastast. **Austria:** halduskohtute andmeid on arvesse võetud alates 2016. aastast.

Joonis .. Naiskohtunike osakaal kõrgeimates kohtutes 2022.–2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁸⁸⁾)

(*) Andmed on järjestatud 2024. aasta väärtuste alusel kõige suuremast kõige väiksemani.

Joonis .. Advokaatide arv 2014. ja 2021.–2023. aastal(*) (100 000 elaniku kohta) (allikas: Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindava komisjoni (CEPEJ) uuring)

(*) CEPEJ meetodika järgi on advokaat liikmesriigi õiguse kohaselt kvalifitseeritud ja volitatud isik, kes võib oma klientide nimel esineda kaitsjana, osutada õigusteenuseid, esineda kohtus ning nõustada või esindada oma kliente õigusküsimustes (Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitus Rec(2000)21 advokaadi kutsealal tegutsemise vabaduse kohta). **Saksamaa:** advokaatide eri kategooriaid ei eristata. **Soome:** alates 2015. aastast esitatud advokaatide arv hõlmab nii erasektoris kui ka avalikus sektoris töötavaid advokaate.

2.2.3. Digitaliseerimine

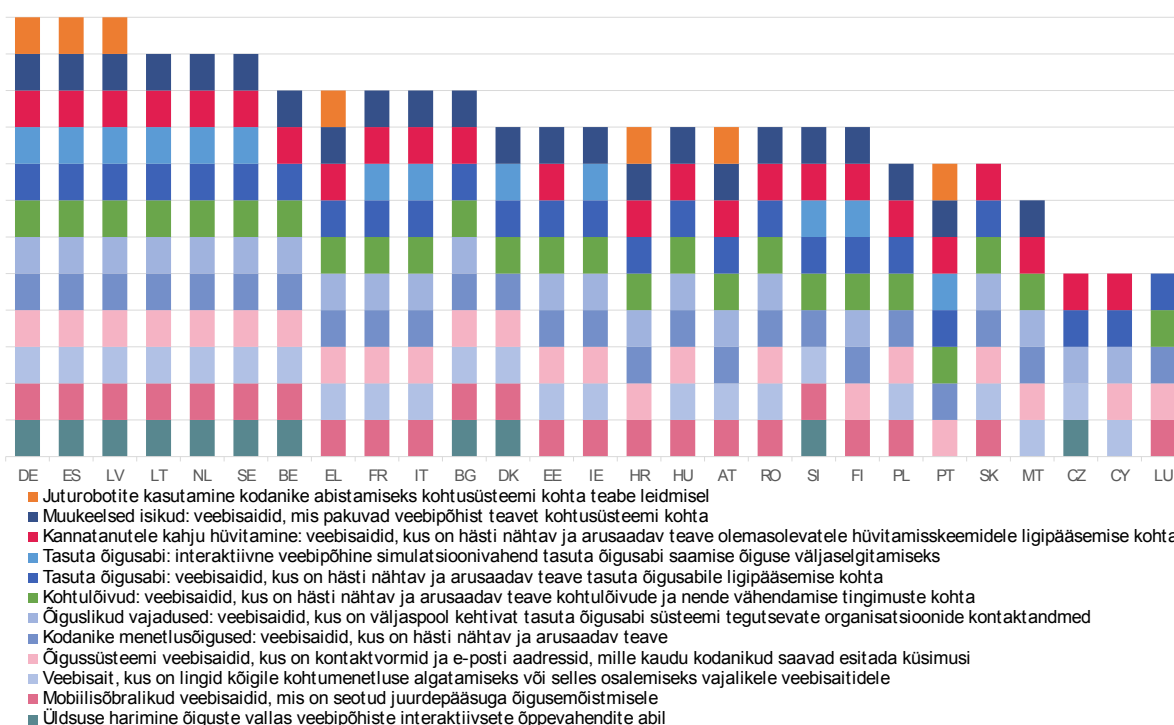
Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) kasutamisega on võimalik liikmesriikide õigussüsteeme tugevdada ning muuta need juurdepääsetavamaks, tõhusamaks, vastupidavamaks ning praeguste ja tulevaste raskustega toime tulevaks. COVID-19 pandeemia on toonud esile mitu kohtusüsteemi toimimist mõjutavat probleemi ja näidanud vajadust parandada veelgi riiklike kohtusüsteemide digitaliseerimist.

⁸⁸ Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut, soolise statistika andmebaas: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_jud_natert_wmid_natert_supert/datatable.

ELi õigusemõistmise tulemustabeli varasemates väljaannetes esitati võrdlevaid andmeid kohtusüsteemides IKT kasutamise teatavate aspektide kohta. Nagu kuulutati välja komisjoni 2. detsembri 2020. aasta teatise õigusemõistmise digipöörde kohta ELis,⁽⁸⁹⁾ on tulemustabelit oluliselt täiendatud lisaandmetega, mis käsitlevad digitaliseerimist liikmesriikides. See peaks võimaldama edusammude ja lahendamist vajavate probleemide põhjalikumat jälgimist.

Lisaks sellele, et teave riigi kohtusüsteemi kohta peab olema kergesti kättesaadav, on kodanike keskse õigusemõistmise jaoks vajalik, et see teave oleks kohandatud konkreetsetele ühiskonnarühmadele, sealhulgas puuetega inimestele, kellel oleks muidu teabe juurdepääsemisel raskusi. Joonisel 40 on näidatud veebipõhise teabe ja selliste konkreetsete avalike teenuste kättesaadavus, mis võivad aidata inimestel pääseda ligi õigusemõistmisele.

Joonis .. Kohtusüsteemi käsitleva veebipõhise teabe kättesaadavus üldsusele 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁹⁰⁾)

(*) **Saksamaal** otsustatakse igal liidumaal ja föderaaltasandil, millist teavet veebis avaldada.

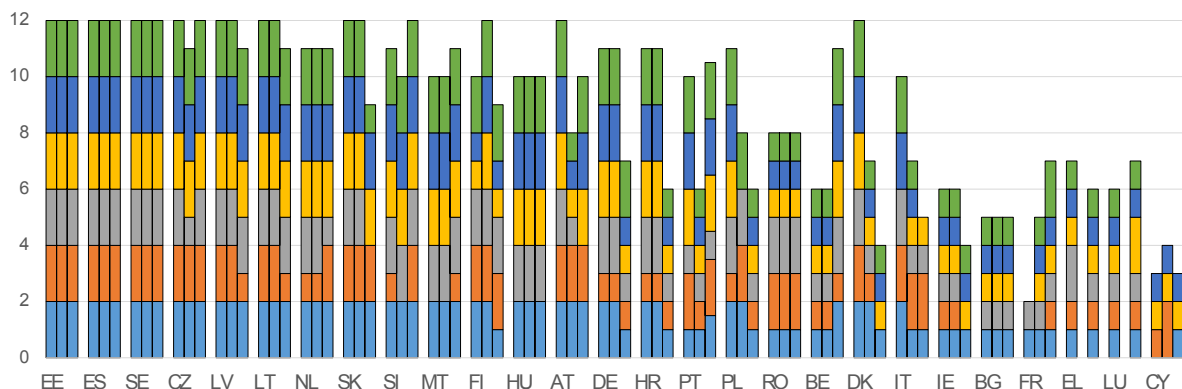
– Digiteerimist toetavad menetlusnormid –

Digilahenduste kasutamine tsiviil-/kaubandus-, haldus- ja kriminaalasjades eeldab sageli asjakohast reguleerimist riiklike menetlusnormidega. Joonisel 41 on näidatud eri osaliste seadusega ette nähtud võimalused kasutada kohtumenetluses ja kohtuga seotud menetlustes kaugsidetehnoloogiat (nt videokonverentsi) ning kajastatud praegust olukorda seoses digitaalsete tõendite vastuvõetavusega.

⁸⁹ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Õigusemõistmise digipöörde Euroopa Liidus. Võimalusterohked töövahendid“ (COM(2020) 710) ja sellele lisatud dokument SWD(2020) 540.

⁹⁰ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Menetlusnormid, mis võimaldavad kasutada kohtus tsiviil-/kaubandus-, haldus- ja kriminaalasjades digitehnoloogiat, 2024(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁹¹)

Iga liikmesriigi puhul kajastavad kolm tulpa menetlusnorme, mis võimaldavad kasutada kohtus digitehnoloogiat järgmistes menetlustes (vasakult paremale):

- 1) tsiviil-/kaubandusajad,
- 2) haldusajad,
- 3) kriminaalasjad.

- Kaugside tehnoloogia kasutamise ajal on olemas suulise tõlke võimalus
- Eksperte saab ära kuulata kaugside tehnoloogia abil
- Tunnistajaid saab ära kuulata kaugside tehnoloogia abil
- Menetluse suuline osa võib täies ulatuses toimuda kaugside tehnoloogia abil
- Ainult digitaalselt esitatud tõendite vastuvõetavus
- Menetlusosalisi/kostjaid/kannatanuid saab ära kuulata kaugside tehnoloogia abil

(*) Suurim võimalik punktide arv: 12 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti kaks punkti, kui vastav võimalus on olemas kõikide tsiviil-/kaubandus-, haldus- ja kriminaalasjade menetlemisel (kriminaalasjade puhul jagati menetlusosaliste ärakuulamise võimalus kaheks, et hõlmata nii süüdistatavad kui ka kannatanud). Punktid jagati kahega, kui vastavat võimalust kõikidel juhtudel ei ole. Nendes liikmesriikides, kus tsiviil-/kaubandus- ja haldusajad ei eristata, anti mõlemas valdkonnas sama arv punkte. **Kreeka ja Luksemburg:** sellised menetlusnormid puuduvad haldusajade puhul.

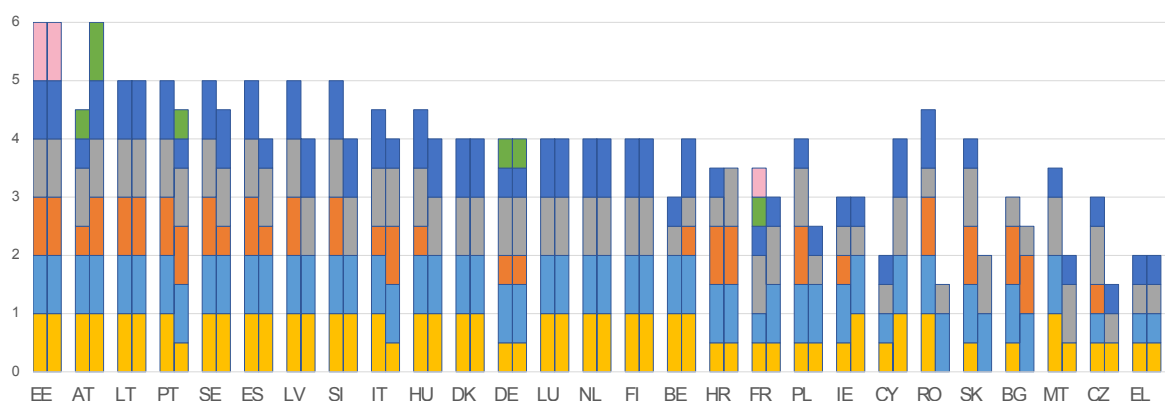
⁹¹ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

– Digivahendite kasutamine –

Lisaks digitaliseerimist toetavatele menetlusnormidele peavad kohtutel ja prokuratuuridel olema asjakohased vahendid ja sobiv taristu, et võimaldada kaugsidet ja turvalist kaugjuurdepääsu töökohale (joonis 42). Piisavat taristut ja sobivaid seadmeid on vaja ka turvaliseks elektrooniliseks teabevahetuseks kohtute/prokuratuuride ning õigusala töötajate ja institutsioonide vahel (joonised 43 ja 44).

IKT-l, sealhulgas uuenduslikul tehnoloogial, on oluline roll õigusasutuste töö toetamisel. Seepärast aitab see märkimisväärselt kaasa kohtusüsteemi kvaliteedi parandamisele. Erinevate digivahendite kättesaadavus kohtunikele, prokuröridele ja kohtutöötajatele võib muuta tööprotsessid sujuvamaks, tagada töökoormuse õiglase jaotuse ja võimaldada märkimisväärselt aja kokkuhoidu.

Joonis .. Digitehnoloogia kasutamine kohtutes ja prokuratuurides 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁹²⁾)

Iga liikmesriigi puhul kajastavad kaks tulpa digitehnoloogia kasutamist järgmistes asutustes (vasakult paremale):

1) kohtud,

2) prokuratuurid.

- Hajusraamatu tehnoloogia (ploki ahela) kasutamine
- Tehisintellekti kasutatavate rakenduste kasutamine põhitegevuses
- Töötajad saavad turvaliselt kaugtööd teha
- Kaugsidetehnoloogia kasutamine, eelkõige videokonverentside korraldamiseks
- Kohtuasjade automaatne elektrooniline jaotamine objektiivsete kriteeriumide alusel
- Elektroonilise kohtuasjade haldamise süsteemi kasutamine
- Kohtunikud/prokurörid saavad turvaliselt kaugtööd teha

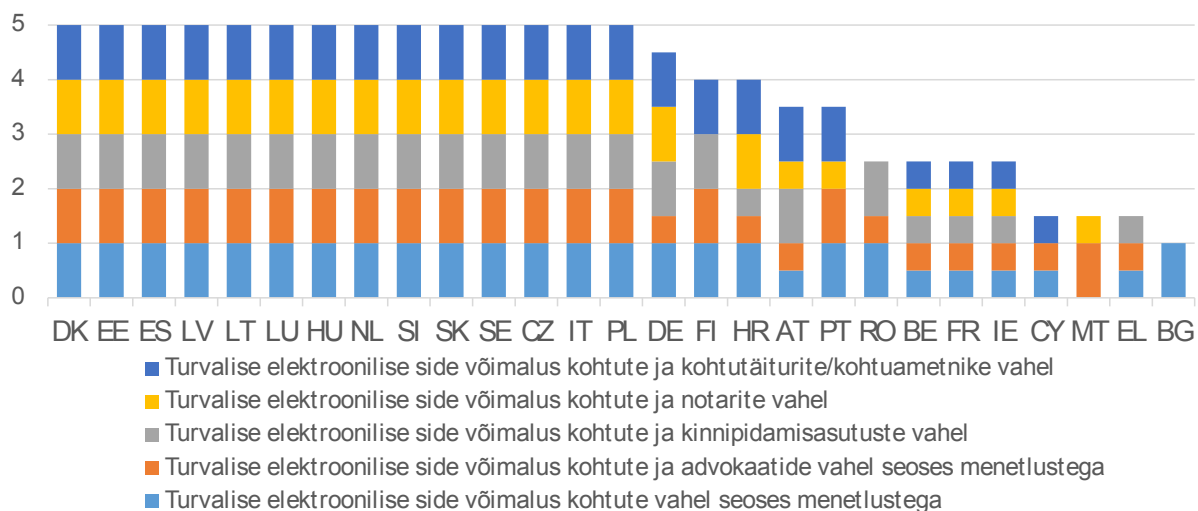
(*) Suurim võimalik punktide arv: 7 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti üks punkt, kui vastavalt kohtud või prokuratuurid kasutavad asjaomast tehnoloogiat, ja 0,5 punkti, kui nad ei kasuta seda alati.

Turvaline elektrooniline side võib aidata parandada kohtusüsteemide kvaliteeti. Kohtute võimalus suhelda elektrooniliselt nii omavahel kui ka õigusala töötajate ja teiste institutsioonidega võib lihtsustada protsesse ning vähendada vajadust paberipõhise suhtluse ja füüsilise kohaloleku järele. Selle tulemusel lüheneb kohtueelse tegevuse ja kohtumenetluste kestus.

Joonis .. Kohtud: elektroonilised sidevahendid 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁹³⁾)

⁹² 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

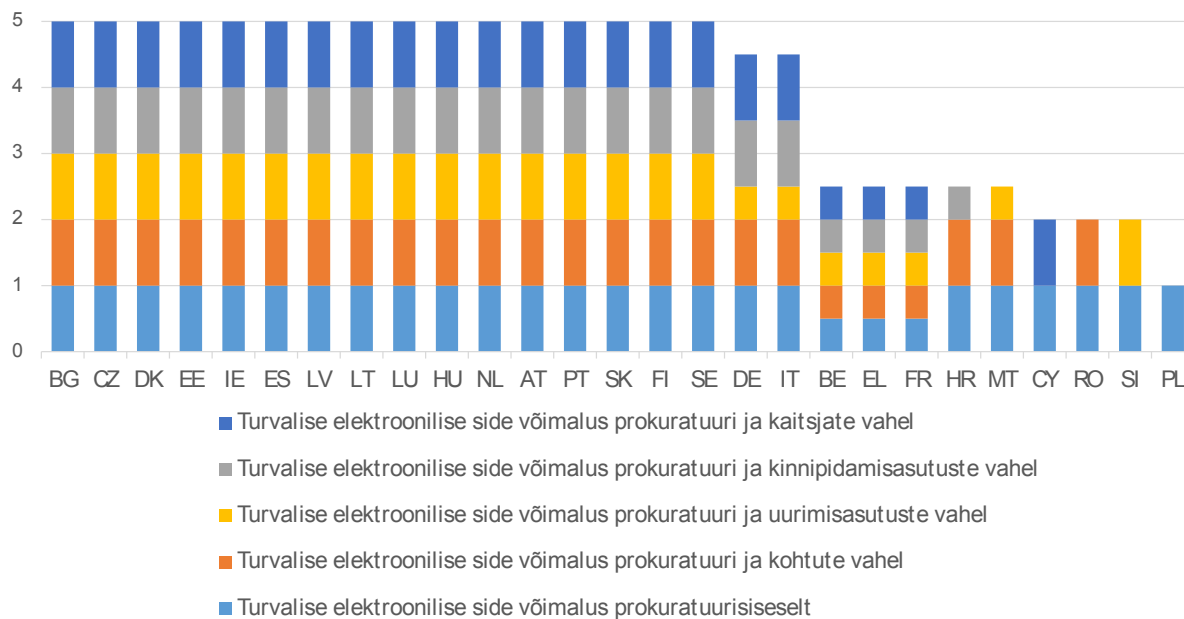
⁹³ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

(*) Suurim võimalik punktide arv: 5 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti üks punkt, kui kohtute käsutuses on turvaline elektrooniline side. Kui asjaomast võimalust kõikidel juhtudel ei ole, anti 0,5 punkti. **Soome:** notarite tööülesanded ei ole seotud kohtutega. Seepärast ei ole põhjust neile turvaliste sidekanalite tagamiseks.

Prokuratuurid on kriminaalõigussüsteemi toimimiseks hädavajalikud. Juurdepääs turvalisele elektroonilisele sidekanalile võib hõlbustada nende tööd ja seega parandada kohtumenetluste kvaliteeti. Võimalus turvaliseks elektrooniliseks teabevahetuseks prokuratuuri ning uurimisasutuste, kaitseadvokaatide ja kohtute vahel võimaldab kohtumenetluse otstarbekamat ja tõhusamat ettevalmistamist.

Joonis .. Prokuratuur: elektroonilised sidevahendid 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁹⁴)

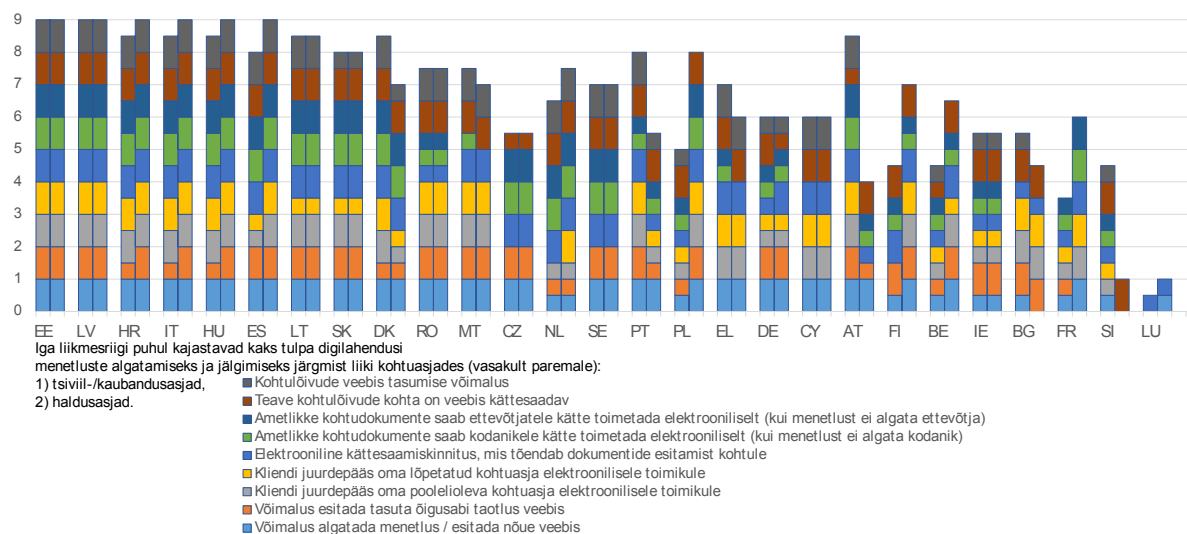
(*) Suurim võimalik punktide arv: 5 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti üks punkt, kui prokuratuuride käsutuses on turvaline elektrooniline side. Kui asjaomast võimalust kõikidel juhtudel ei ole, anti 0,5 punkti. Elektrooniliste sidevahendite kättesaadavus prokuratuuris hõlmab teabevahetust prokuratuuri palgatud advokaatidega.

– Veebipõhine juurdepääs kohtutele –

Võimalus kasutada kohtumenetluse teatavate etappide läbimiseks elektroonilisi vahendeid on oluline kohtusüsteemi kvaliteedi näitaja. Nõuete elektrooniline esitamine ning võimalus jälgida menetlust ja teha toiminguid veebi teel või dokumente elektrooniliselt kätte toimetada võib märgatavalt lihtsustada kodanike ja ettevõtjate (või nende seaduslike esindajate) juurdepääsu õigusemõistmisele ning vähendada viivitusi ja kulusid. Selliste digitaalsete avalike teenuste kättesaadavus aitaks lähendada kohtuid kodanikele ja ettevõtjatele ning seeläbi suurendada usaldust kohtusüsteemi vastu.

⁹⁴ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Digilahendused menetluste algatamiseks ja jälgimiseks tsiviil-/kaubandus- ja haldusasiades 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁹⁵⁾)

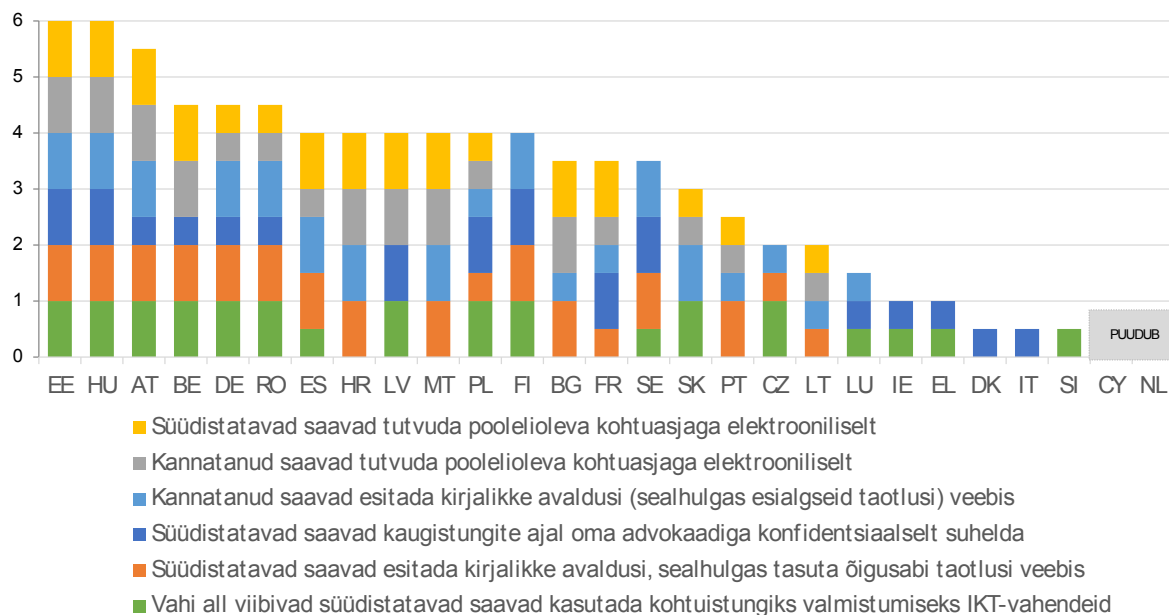

(*) Suurim võimalik punktide arv: 9 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti üks punkt, kui vastav võimalus on olemas kõigi tsiviil-/kaubandus- ja haldusasiade menetlemisel. Kui asjaomast võimalust kõikidel juhtudel ei ole, anti 0,5 punkti. Nendes liikmesriikides, kus tsiviil-/kaubandus- ja haldusasi ei eristata, anti mõlemas valdkonnas sama arv punkte.

Digivahendite kasutamine kriminaalmenetluste läbiviimiseks ja jälgimiseks võib aidata ka tagada kannatanute ja süüdistatavate õigusi. Näiteks võivad digilahendused võimaldada konfidentsiaalset kaugsuhtlust süüdistatavate ja nende advokaatide vahel, võimaldada kinnipeetutel valmistuda kohtuistungiks või aidata kuriteoohvritel vältida teistkordset ohvrustamist.

⁹⁵ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

Joonis .. Digilahendused kohtumenetluste läbiviimiseks ja jälgimiseks kriminaalasjades 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon⁽⁹⁶⁾)

(*) Suurim võimalik punktide arv: 6 punkti. Iga kriteeriumi puhul anti üks punkt, kui vastav võimalus on olemas kõigi kriminaalasjade menetlemisel. Kui asjaomast võimalust kõikidel juhtudel ei ole, anti 0,5 punkti.

– Juurdepääs kohtuotsustele –

Kohtuotsustele veebi kaudu juurdepääsu tagamine parandab kohtusüsteemi läbipaistvust, aitab kodanikel ja ettevõtjatel aru saada oma õigustest ning võib aidata kaasa kohtupraktika järjepidevusele. Kohtuotsuste veebis avaldamise asjakohane kord on oluline selleks, et luua kasutusmugavaid otsingusüsteeme,⁽⁹⁷⁾ mis teevad kohtupraktika õigusala töötajatele ja üldsusele, sealhulgas puuetega inimestele, kättesaadavamaks. Sujuv juurdepääs kohtupraktikale ja selle hõlbus taaskasutamine soodustab algoritmide kasutamist kohtusüsteemis, võimaldades luua õigusala töötajate toetamiseks uuenduslikke õigustehnilisi rakendusi.

Kohtuotsuste veebis avaldamisel tuleb õigus- ja poliitikaraamistikuga seatud piirides arvestada mitmesuguste huvidega. Kohtutepoolse isikuandmete töötlemise suhtes kohaldatakse täielikult isikuandmete kaitse üldmäärust⁽⁹⁸⁾. Hinnates, milliseid andmeid avalikustada, tuleb leida õiglane tasakaal andmekaitseõiguse ja kohtuotsuste avalikustamise kohustuse vahel, et tagada kohtusüsteemi läbipaistvus. Seda eriti juhul, kui tegemist on valdava avaliku huviga, mis õigustab nende andmete avalikustamist. Paljudes riikides tuleb seaduse või tavade kohaselt kohtuotsused enne nende avaldamist kas süsteemselt või taotluse alusel anonüümida või

⁹⁶ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

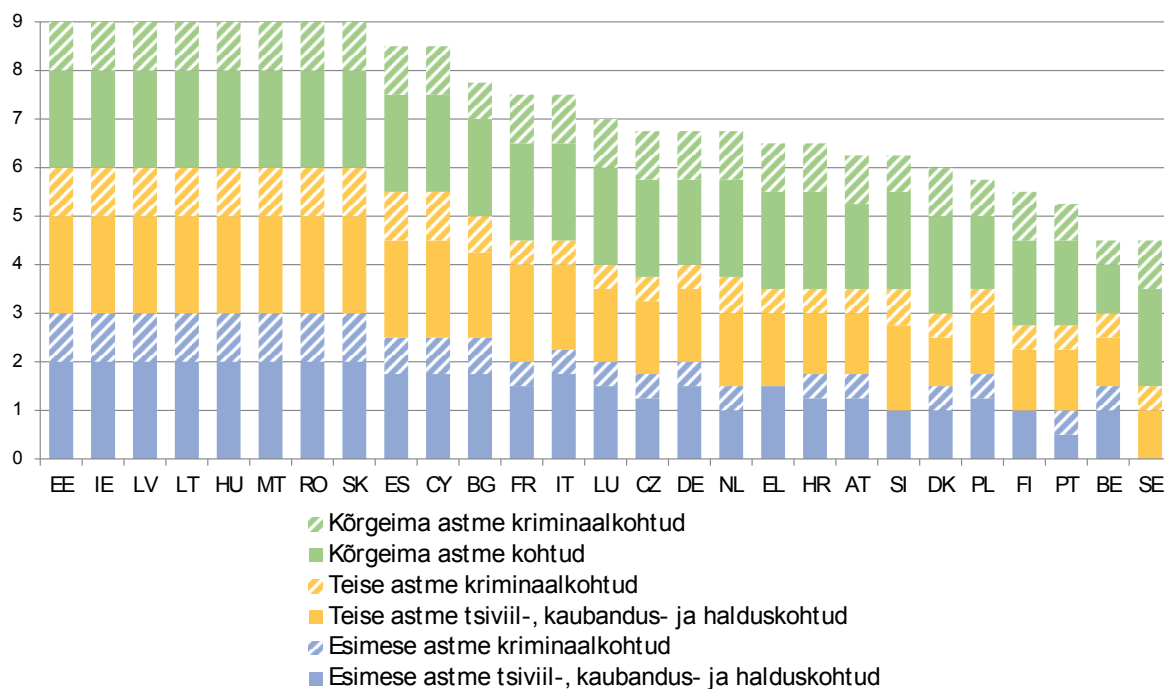
⁹⁷ Vt heade tavade juhend „Best practice guide for managing Supreme Courts“ (lk 29), mis valmis seoses projektiga „Kõrgeimad kohtud kui kohtusüsteemide tõhususe tagatis“.

⁹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1).

pseudonüümida⁽⁹⁹⁾. Kohtusüsteemis toodetud andmeid reguleeritakse ka ELi õigusaktidega, mis käsitlevad avaandmeid ja avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamist⁽¹⁰⁰⁾.

Kohtuotsuste kättesaadavus masinloetaval kujul⁽¹⁰¹⁾ (vt joonis 47) hõlbustab algoritmide kasutamist kohtusüsteemis⁽¹⁰²⁾.

Joonis .. Üldsuse veebipõhine juurdepääs avaldatud kohtuotsustele 2023. aastal(*) (tsiviil- ja kaubandusajad, haldusajad ja kriminaalajad, kõik kohtuastmed) (allikas: Euroopa Komisjon⁽¹⁰³⁾)

(*) Suurim võimalik punktide arv: 9 punkti. Kui kõik tsiviil-/kaubandusajades, haldusajades ja kriminaalajades tehtud otsused on veebis kättesaadavad, anti iga astme eest üks punkt, kui kättesaadavad on enamik kohtuotsuseid (üle 50 %), anti 0,75 punkti ja kui kättesaadavad on vaid mõned kohtuotsused (alla 50 %), anti 0,5 punkti. Kui liikmesriigis on vaid kaks kohtuastet, on punktide andmisel kolmele astmele antud vastava olemasoleva kõrgema astme punktid ka puuduvale astmele. Liikmesriikides, kus nimetatud kahte õigusvaldkonda (tsiviil-/kaubandus- ja haldusajad) ei eristata, anti samad punktid mõlemale valdkonnale. **Belgia:** tsiviil- ja kriminaalajade puhul otsustab iga kohus oma otsuste avaldamise ise. **Saksamaa:** esimese astme kohtu otsuste veebis avaldamine otsustatakse iga liidumaa tasandil. **Austria:** esimese ja teise astme puhul otsustavad kohtunikud, millised otsused avaldatakse. Ei avaldata neid kõrgeima üldkohtu otsuseid, millega lükatakse apellatsioonikaebus tagasi ilma üksikasjaliku põhjendusega. Kõrgeima halduskohtu otsused, mille on teinud üks kohtunik, avaldatakse, kui asjaomane kohtunik otsustab otsuse avaldada. Otsuseid sellistes õiguslikes küsimustes, mille kohta on kõrgeima halduskohtu järjekindel kohtupraktika juba olemas, ja lihtsaid otsuseid menetluse lõpetamise kohta ei avaldata. **Madalmaad:** otsuste avaldamise otsustavad kohtud kooskõlas avaldatud kriteeriumidega. **Portugal:** avaldamise otsuse teeb

⁹⁹ Anonüümimise/pseudonüümimise tõhusust suurendab algoritmi kasutamine. Seejuures on siiski vajalik inimese järelevalve, sest algoritmid ei mõista konteksti.

¹⁰⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/98/EÜ avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise kohta (ELT L 345, 31.12.2003, lk 90) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1024 avaandmete ja avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise kohta (ELT L 172, 26.6.2019, lk 56).

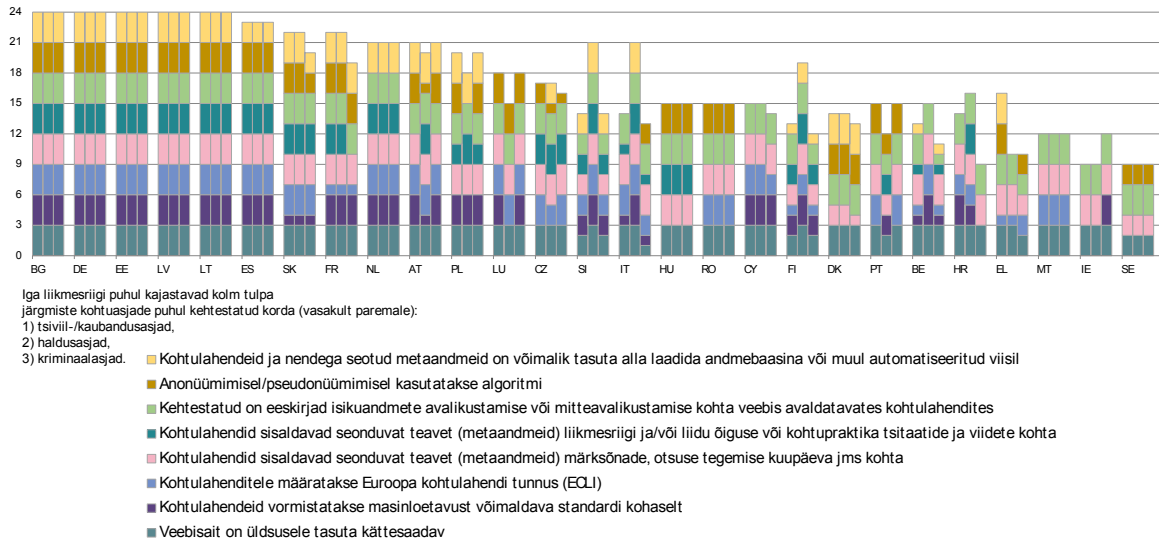
¹⁰¹ Standardi (nt Akoma Ntoso) järgi vormistatud otsuseid ja nendega seotud metaandmeid on võimalik tasuta alla laadida andmebaasina või muul automatiseeritud viisil (nt rakendusliides).

¹⁰² Vt ka komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa andmestrategie“ (COM(2020) 66 final), komisjoni valge raamat „Tehisintellekt: Euroopa käsitus tipptasemel ja usaldusväärsest tehnoloogiast“ (COM(2020) 65 final) ning nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate järeldused, mis käsitlevad kohtuotsuste internetis avaldamise parimaid tavasid (ELT C 362, 8.10.2018, lk 2).

¹⁰³ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

kohtus tegutsev komisjon. **Sloveenia:** ei avaldata menetlusotsuseid, mis on kohtupraktika seisukohast vähetähtsad või tähtsusetud. Otsuste tegemisel kohtuasjades, mis on sisult identsed, avaldatakse üksnes esimene otsus (koos sama sisuga toimikute loeteluga). Kõrgeimad kohtud otsustavad ise, millised otsused on võimalik avaldada. **Slovakkia:** ei avaldata otsuseid mitmesugustes tsiviilasjades, nagu pärimisasjad või isaduse tuvastamine. **Soome:** kohtud otsustavad, millised kohtuotsused avaldatakse.

Joonis .. Masinloetavate kohtulahendite koostamise kord 2024. aastal(*) (tsiviil-/kaubandusajad, haldusajad ja kriminaalajad, kõik kohtuastmed) (allikas: Euroopa Komisjon¹⁰⁴)

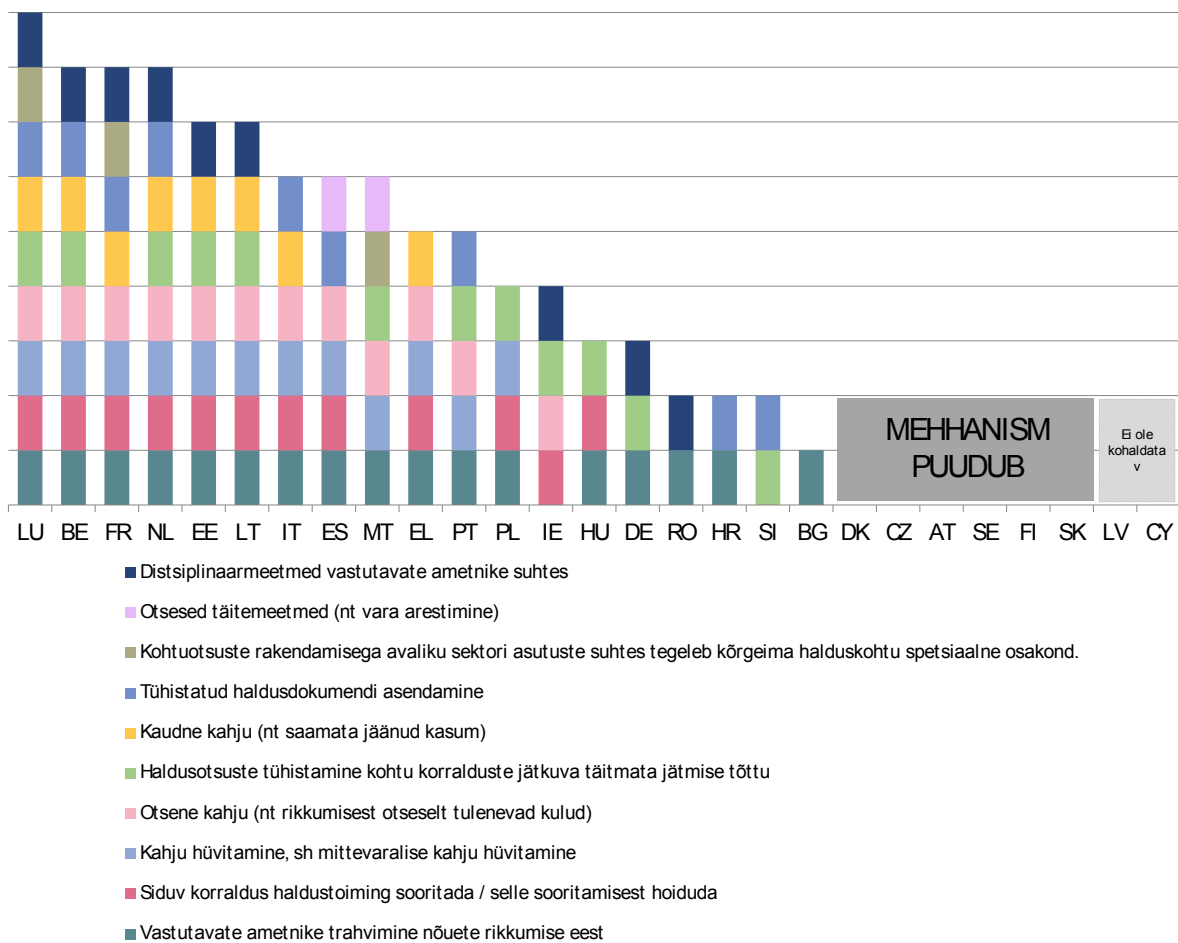
(*) Suurim võimalik punktide arv: 24 punkti kohtuasja liigi kohta. Kõigi kolme astme (esimene, teine, viimane) puhul võib anda ühe punkti, kui hõlmatud on kõik otsused. Kui teataval astmel on hõlmatud vaid mõni otsus, anti vaid pool punkti. Kui liikmesriigis on vaid kaks kohtuastet, on punktide andmisel kolmele astmele antud vastava olemasoleva kõrgema astme punktid ka puudevale astmele. Liikmesriikides, kus haldusajad ja tsiviil-/kaubandusajad ei eristata, anti samad punktid mõlemale õigusvaldkonnale. **Hispaania:** kohtute üldnõukogu andmebaasi kasutamine ärieesmärkidel või teabe ulatuslik allalaadimine ei ole lubatud. Teabe taaskasutamisel andmebaaside arendamiseks või ärieesmärkidel tuleb järgida kohtute üldnõukogu kohtudokumentide keskuses kehtestatud korda ja tingimusi. **Iirimaa:** kohtuotsused anonüümitakse perekonnaõiguse, lapsehoolduse ja muudes valdkondades, kui seda nõuab seadus või kui kohtunik otsustab, et osalisi või seotud isikuid ei avalikustata.

¹⁰⁴ 2024. aasta andmed koguti koostöös liikmesriikide kohtusüsteemide kontaktisikute rühmaga.

– Kohtuotsuste rakendamine –

Õigusriigis peavad avalik-õiguslikud asutused õigel ajal kohtuotsuseid täitma ja täitmisele pöörama. Siduvate kohtuotsuste tõhus täitmisele pööramine on oluline ka selleks, et tagada üldsuse usaldus kohtusüsteemi sõltumatuse ja autoriteedi vastu⁽¹⁰⁵⁾. Joonisel 49 on esimest korda esitatud mehhanismid, mis on loodud kõrgeimate halduskohtute otsuste rakendamiseks. Joonisel on näidatud, millised mehhanismid on igas liikmesriigis olemas, ning ei anta hinnangut selle kohta, kui tulemuslikud need on või kui sageli neid praktikas kasutatakse.

Joonis .. Halduskohtute otsuste rakendamise tagamiseks kehtestatud kohtumehhanismid, 2024(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja ACA-Europe⁽¹⁰⁶⁾)

¹⁰⁵ Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu arvamus nr 13 (2010) kohtunike rolli kohta kohtuotsuste täitmisele pööramisel.

¹⁰⁶ 2024. aasta andmed koguti ACA-Europe'i liikmete vastustest küsimustikule.

2.2.4. Kokkuvõte kohtusüsteemide kvaliteedi kohta

Kohtusüsteemi head kvaliteeti aitavad tagada lihtne juurdepääs, piisavad ressursid, tõhusad hindamisvahendid ja digitaliseerimine. Kodanikud ja ettevõtjad ootavad tulemuslikult kohtusüsteemilt kvaliteetseid lahendeid. 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis on esitatud nende tegurite võrdlev analüüs.

Juurdepääsetavus

2025. aasta tulemustabelis vaadeldakse taas hulka elemente, mis aitavad luua inimsõbralikku kohtusüsteemi.

- 1) Õigusemõistmisele juurdepääsul on otsustava tähtsusega **tasuta õigusabi kättesaadavus** ja **kohtulõivude suurus**, eriti vaesuses või suhtelises vaesuses elavate inimeste jaoks. Jooniselt 23 nähtub, et kolmes liikmesriigis ei saa Eurostati vaesuspiirist väiksema sissetulekuga inimesed tasuta õigusabi. Kohtulõivude suurus (joonis 24) on püsinud alates 2016. aastast üldjoontes stabiilsena, kuigi neljas liikmesriigis olid kohtulõivud suuremad kui 2023. aastal, eelkõige väikeste nõuete puhul. Väikeste nõuete puhul on kohtulõivud jätkuvalt proportsionaalselt koormavamad. Kolmes liikmesriigis võivad raskused tasuta õigusabi saamisel koos suurte kohtulõivudega heidutada vaesuses elavaid inimesi kohtusse pöördumast. 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis on teist korda esitatud **kaitsjatele konkreetses kriminaalasjas tasuta õigusabi osutamise eest makstud määr**, mis näitab, et liikmesriikide vahel on suured erinevused selles, kui palju kaitsjatele riigieelarvest makstakse (joonis 25).
- 2) 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis jätkatakse selle analüüsimist, kuidas liikmesriigid edendavad **vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite** vabatahtlikku kasutamist (joonis 26), sealhulgas digitehnoloogia kasutamise võimalust. 2024. aastal suurendati üldisi jõupingutusi, kusjuures kuus liikmesriiki teatasid rohkematest edendamishenditest, eelkõige seoses tarbijavaidluste kohtuvälise lahendamise meetoditega. Vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite edendamiseks kasutatud viiside arv on haldusvaidluste puhul endiselt väiksem kui muude vaidluste puhul, kuid alates 2023. aastast on ka nende arv suurenenud.
- 3) 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis antakse taas ülevaade eriabinõudest, millega toetatakse **diskrimineerimisoskus inimeste ja eakate juurdepääsu õigusemõistmisele**. Jooniselt 27 on näha, et 18 liikmesriiki on võtnud meetmeid, et suurendada diskrimineerimisoskus isikute teadlikkust sellest, kust saada õigusala teavet ja õigusabi. 16 liikmesriigis on võetud meetmeid, et muuta tasuta õigusabi eakatele kättesaadavamaks, ning 17 liikmesriigis on valitsusvälistel organisatsioonidel või võrdõiguslikkust edendavatel asutustel õigus ühe või mitme ohvri nimel või nende toetuseks kohtumenetlusi algatada või neis osaleda. 20 liikmesriigis on olemas lahendused, mille abil aidata eakatel kohtumenetlustes osaleda, sealhulgas kohtult teabe saamine posti teel.
- 4) 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis esitatakse teist korda **konkreetsed valitud meetmed** seoses tarbijate kollektiivsete huvide kaitsmise **esindushagidega**. Jooniselt 28 nähtub, et 23 liikmesriigis on kehtestatud vähemalt üks selline meede. Valitud meetmetest on kõige levinumad erimeetmed tarbijate teavitamiseks hagidest ja tulemustest ning meetmed kohtunike koolitamiseks esindushagide tõhusa juhtimise kohta – neid rakendatakse 12 liikmesriigis.
- 5) Jooniselt 29 nähtub, et kõik liikmesriigid on kehtestanud teatavad **eriabinõud lapsesõbraliku õigusemõistmise ja menetluse tagamiseks nii tsiviil- kui ka**

kriminaalmenetluses / alaealiste üle õigusemõistmise menetlustes. 11 liikmesriigis on kehtestatud kõik üheksa jälgitavat eriabinõud, sealhulgas näiteks spetsiaalselt lapsesõbraliku kujundusega veebisait ja abitelefoniid, mis pakuvad teavet kohtusüsteemi kohta, või meetmed, millega lapsi, kellelt on võetud vabadus, hoitakse täiskasvanutest eraldi. Kõigis liikmesriikides kaitstakse kohtumenetluses või kohtuvälises menetluses osalevate laste privaatsust ja isikuandmeid vastavalt liikmesriigi õigusele. Lisaks sellele on kõigis liikmesriikides olemas lapsesõbralikud eritingimused / ruumid, kus lapsi ära kuulatakse. Selliste **eriabinõude** kaardistamine, mida rakendatakse **juhul, kui laps on kriminaalmenetluse kaasatud kannatanu või kahtlustatava või süüdistatavana** (joonis 30), näitab, et näiteks 26 liikmesriigis antakse teavet kannatanu või kahtlustatava õiguste ja menetluste kohta lapsesõbralikul viisil ning 15 liikmesriigis rakendatakse lapselt mis tahes vormis vabaduse võtmist viimase abinõuna ja võimalikult lühiajaliselt.

- 6) Jooniselt 31 nähtub, et kõikides liikmesriikides on kehtestatud **teatavad eriabinõud kuriteoohvrite jaoks**. Enamikus liikmesriikides on kehtestatud suurem osa jälgitavatest eriabinõudest, sealhulgas näiteks rahalise abi andmine juhtudel, kui õigusrikkuja ei maksa väljamõistetud hüvitist, või ohvrite võimalus taotleda selliste otsuste läbivaatamist, mis puudutavad kaitsemeetme võtmist või suulise või kirjaliku tõlke pakkumist. Kui kriminaalmenetluse käigus rikutakse ohvrite õigusi, on neil enamikus liikmesriikides õigus kaitsemeetmetele, tasuta õigusabile või ärakuulamisele. Jooniselt 32 nähtub, et kõikides liikmesriikides on kehtestatud **teatavad eriabinõud naistevastase vägivalda / perevägivalda ohvrite jaoks**. Peaaegu kõigis liikmesriikides on kehtestatud meetmed, et kaitsta ohvrite ja tunnistajate õigusi ja huve ning tagada, et vajaduse korral välditakse kontakti ohvrite ja kurjategijate vahel. Peaaegu kõigis liikmesriikides saavad ohvreid abistada ja/või toetada valitsusvälised organisatsioonid ja/või võrdõiguslikkust edendavad asutused.

Ressursid

Selleks et liikmesriikide kohtusüsteemid oleksid kvaliteetsed, on tarvis piisavaid rahalisi vahendeid ja inimressursse. Selleks on vaja asjakohaseid investeeringuid füüsilisse ja tehnilisse taristusse, põhi- ja täienduskoolitust ning mitmekesist kohtunikonda, sealhulgas sooliselt tasakaalus kohtunikonda. 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel näitab järgmist.

- 7) **Rahaliste vahendite** puhul nähtub, et 2023. aastal valitsemissektori üldised kulutused kohtutele suurenesid kõigis liikmesriigis, kui võtta arvesse elanike arvu, kuid kuues liikmesriigis need vähenesid võrreldes SKPga. See näitab endiselt märkimisväärseid erinevusi liikmesriikide kulutuste tasemes nii elaniku kohta kui ka protsendina SKPst (joonised 33 ja 34).
- 8) 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis uuritakse jätkuvalt kohtusüsteemi palkade olukorda liikmesriikides. Kolmandat korda on esitatud **kohtunike ja prokuröride aastapalga** suhe riigi keskmise aastapalgaga (joonis 35). Teist korda on esitatud ka **kohtu ja prokuratuuri spetsialistide aastapalga suhe** riigi keskmise aastapalgaga (joonis 36). Mõlemad joonised näitavad suuri erinevusi liikmesriikide vahel. Lisaks nähtub jooniselt 36, et 16 liikmesriigis saavad kohtuspetsialistid karjääri alguses riigi keskmisest madalamat palka. 13 liikmesriigis on see nii ka prokuratuuri spetsialistide puhul.
- 9) **Naisi** on kõrgeimate kohtute kohtunike hulgas 19 liikmesriigis endiselt alla 50 % (joonis 38), samal ajal kui kaheksas liikmesriigis on vähemalt pooled kõrgeimate kohtute kohtunikest naised. Kolme aasta (2021–2024) andmetest on näha, et liikmesriigiti on

naiste osakaal ja nendega seotud suundumused erinevad.

Digitaliseerimine

Alates 2021. aastast on ELi õigusemõistmise tulemustabel sisaldanud ulatuslikku osa, milles käsitletakse üksikasjalikult õigusemõistmise digitaliseerimisega seotud aspekte. Kuigi liikmesriigid juba kasutavad digilahendusi mitmesugustes kontekstides ja erineval määral, on arenguruumi veel palju.

- 10) Kõik 27 liikmesriiki annavad oma **kohtusüsteemi kohta mõningast veebipõhist teavet**, muu hulgas on olemas veebisaidid selge teabega tasuta õigusabi kättesaadavuse, kohtulõivude ja kohtulõivude vähendamise kriteeriumide kohta (joonis 40). Olukord ei ole eelmise aastaga võrreldes muutunud, kuid liikmesriikide vahel esineb endiselt mõningaid erinevusi teabes ja selles, mil määral see vastab inimeste vajadustele. Näiteks pakub 11 liikmesriiki üldsusele interaktiivsete veebipõhiste õppevahendite abil juriidiliste õiguste alast koolitust. 26 liikmesriiki annavad selgelt nähtavat ja arusaadavat teavet tasuta õigusabi kohta.
- 11) Kuues liikmesriigis on kehtestatud **digitaliseerimist toetavad menetlusnormid** (joonis 41), mis võimaldavad täielikult või peamiselt kasutada kaugsidet ja aktsepteerida tõendeid, mis on esitatud ainult digitaalsel kujul. 23 liikmesriigis on see võimalik vaid teatavatel juhtudel. Sellegipoolest on alates 2020. aastast selles valdkonnas üldiselt tehtud pidevalt edusamme.
- 12) Joonisel 42 on kajastatud **digitehnoloogia kasutamist kohtutes ja prokuratuurides**. Jooniselt nähtub, et liikmesriigid ei kasuta täielikult ära oma menetlusnormidega lubatud võimalusi (vt joonis 41). Liikmesriikide kohtute, prokuröride ja kohtutöötajate käsutuses on juba mitmesuguseid digivahendeid, nagu kohtuasjade haldamise süsteemid, videokonverentsisüsteemid ja kaugtöö tegemise kord. Elektrooniliste juhtumite jaotamise süsteemidega, mis võimaldavad automaatset, objektiivsetel kriteeriumidel põhinevat jaotamist, on siiski võimalik veelgi edusamme teha.
- 13) Kõigi liikmesriikide kohtute käsutuses on teatavad **turvalised elektroonilised sidevahendid**, kuigi ainult 14 liikmesriigil on sellised vahendid kõigi jälgitavate sideliikide ja kõigi juhtumite jaoks (joonis 43). Viiel liikmesriigil puuduvad endiselt vahendid digitaalseks suhtlemiseks notarite, kinnipidamisasutuste või kohtutäiturite/kohtuametnikega. Kõigis liikmesriikides on tagatud ka **turvaline elektrooniline side prokuratuurides** (joonis 44). Kõigis liikmesriikides peale ühe on tagatud turvaline elektrooniline side prokuratuuride ja kohtute vahel. Viies liikmesriigis puuduvad siiski endiselt vahendid prokuratuuride ja kaitseadvokaatide vaheliseks elektrooniliseks suhtluseks.
- 14) Tsiviil-, kaubandus- ja haldusasjades pakub 24 liikmesriiki üksikisikutele ja ettevõtjatele (või nende esindajatele) **veebipõhist juurdepääsu oma pooleliolevatele või lõpetatud kohtuasjadele** (joonis 45), kuigi erineval määral. Mis puudutab digilahendusi kriminaalasjades kohtumenetluste läbiviimiseks ja jälgimiseks, siis jooniselt 46 nähtub, et 18 liikmesriigis saavad kannatanud esitada kirjalikke avaldusi kas osaliselt või täielikult veebis. 11 liikmesriigis ei ole kostjatel ja kannatanutel siiski võimalust oma kohtuasja elektrooniliselt jälgida või selles elektrooniliselt osaleda.
- 15) **Veebipõhine juurdepääs kohtuotsustele** (joonis 47) ei ole eelmise aastaga võrreldes muutunud. Veebis on kättesaadavad peamiselt kõrgeimate kohtuastmete kohtuotsused.
- 16) Nagu varasematelgi aastatel, analüüsitakse 2025. aasta ELi õigusemõistmise

tulemustabelis **masinloetavate kohtulahendite koostamise korda** (joonis 48). Kõikides liikmesriikides on tsiviil-/kaubandus-, haldus- ja kriminaalasjade jaoks kehtestatud vähemalt mingi taoline kord, kuigi liikmesriikide vahel on märkimisväärsed erinevusi. Üldiselt on asjaomaseid kordi hakatud rohkem kehtestama, eelkõige selleks et võimaldada kohtuotsuste tasuta allalaadimist (andmebaasid ja muud automaatsed lahendused), kohtuotsuste koostamisel nende masinloetavaks muutmist, või kohtuotsuste anonüümimist/pseudonüümimist algoritmide abil. Üheksa liikmesriiki teatasid 2023. aastal olukorra paranemisest võrreldes eelmise aastaga, samal ajal kui kümnes liikmesriigis püsis olukord stabiilsena. Nende kohtusüsteemide puhul, kus on kehtestatud kord, millega nõutakse kohtuotsuste koostamisel masinloetavust võimaldavate standardite järgimist, on nähtavasti rohkem potentsiaali saavutada tulevikus paremaid tulemusi.

17) 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis esitatakse esimest korda andmed **haldusotsuste täitmisele pööramise mehhanismide** kohta (joonis 49) kõrgeimate halduskohtute tasandil. Enamikus liikmesriikides (17) on kehtestatud teatavat liiki mehhanism otsuste täitmisele pööramiseks ning 16 liikmesriigis on kõrgeimatel halduskohtutel õigus kohaldada karistusi oma otsuste täitmata jätmise eest. Otsesed täitemeetmed, näiteks vara arestimine, on kättesaadavad ainult kahes liikmesriigis.

2.3. Kohtusüsteemide sõltumatus

Kohtusüsteemi sõltumatus kui õigusemõistmise lahutamatu osa on liidu õiguse nõue, mis tuleneb Euroopa Liidu lepingu artiklis 19 osutatud tulemusliku õiguskaitse põhimõttest ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta(¹⁰⁷) artiklis 47 sätestatud õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus. Kohtusüsteemi sõltumatus eeldab järgmist:

a) **väline sõltumatus**, mis tähendab seda, et asjaomane organ täidab oma ülesandeid täiesti iseseisvalt, olemata kellegagi hierarhilises või alluvussuhtes ja saamata kelleltki korraldusi või juhiseid, ning on seega kaitstud väljastpoolt tuleva sekkumise või surve eest, mis võib kahjustada selle organi liikmete otsustusvabadust ja mõjutada nende otsuseid, ning

b) **sisemine sõltumatus ja erapooletus**, mis tähendab seda, et menetlusosalistega ja nende vastavate huvidega säilitatakse menetluse eset arvestades võrdne distants(¹⁰⁸) ning et üksikuid kohtunikke kaitstakse kohtusüsteemisisesest lubamatu surve eest(¹⁰⁹).

Kohtusüsteemi sõltumatus on hädavajalik selleks, et tagada kõigi liidu õigusega isikutele antud õiguste ja Euroopa Liidu lepingu artiklis 2 osutatud liikmesriikide ühiste väärtuste, eeskätt õigusriigi väärtuse kaitse(¹¹⁰). ELi õiguskorra säilimine on äärmiselt oluline kõigi inimeste ja ettevõtjate jaoks, kelle õigused ja vabadused on liidu õigusega kaitstud.

Kohtusüsteemi tajutav suur sõltumatus on oluline selleks, et tagada usaldus, mida õigusemõistmine peab õigusriigi põhimõttest lähtuvas ühiskonnas üksikisikutes tekitama. See

¹⁰⁷ Vt <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=ET>.

¹⁰⁸ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, 6. märts 2025, D. K. jt vs. Prokuratura Rejonowa (kohtuasjade ümberjaotamine), liidetud kohtuasjad C-647/21 ja C-648/21, ECLI:EU:C:2025:143; kohtuotsus, Euroopa Kohus (suurkoda), 25. veebruar 2025, XL jt (kohtunike töötasud), liidetud kohtuasjad C-146/23 ja C-374/23, ECLI:EU:C:2025:109; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 14. november 2024, S. S.A. vs. C. sp. z o.o. (kohtuasjade määramine), C-197/23, ECLI:EU:C:2024:956; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 22. veebruar 2022, RS (konstitutsioonikohtu otsuste mõju), C-430/21, ECLI:EU:C:2022:99; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 16. november 2021, kriminaalmenetlused WB jt suhtes, liidetud kohtuasjad C-748/19 kuni C-754/19, ECLI:EU:C:2021:931; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 6. oktoober 2021, W. Ž, C-487/19, ECLI:EU:C:2021:798; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 15. juuli 2021, komisjon vs. Poola, C-791/19, ECLI:EU:C:2021:366; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 2. märts 2021, AB, C-824/18, ECLI:EU:C:2021:153; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 19. november 2019, A. K. jt, C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, punktid 121 ja 122; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 5. november 2019, komisjon vs. Poola, C-192/18, ECLI:EU:C:2019:924; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 24. juuni 2019, komisjon vs. Poola, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, punktid 73 ja 74; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 27. veebruar 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C- 64/16, ECLI:EU:C:2018:117, punkt 44; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 25. juuli 2018, Minister for Justice and Equality, C-216/18 PPU, C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586, punkt 65.

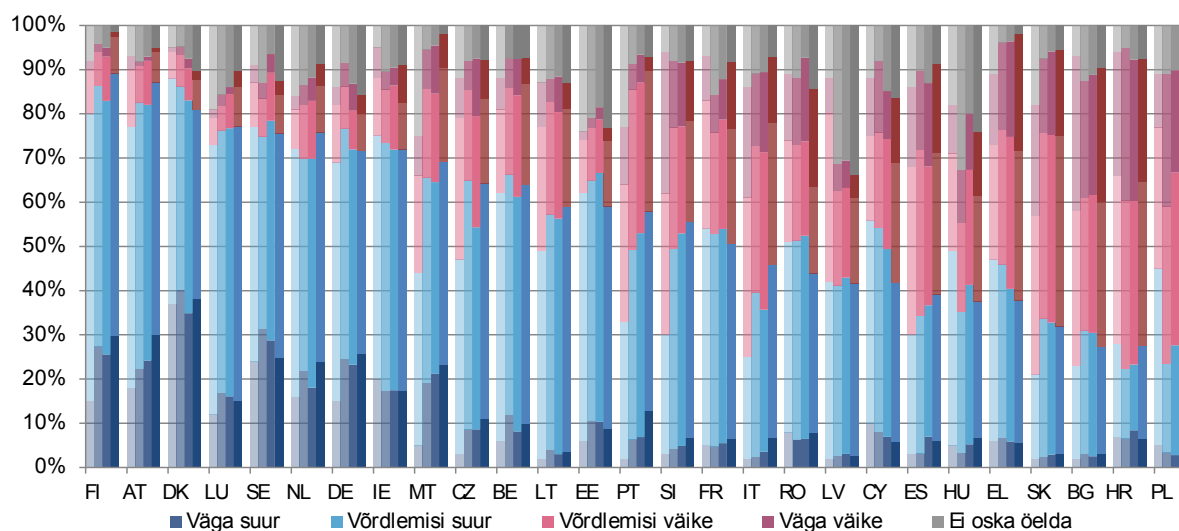
¹⁰⁹ kohtuotsus, Euroopa Kohus (suurkoda), 11. juuli 2024, Hann-Invest, C-554/21 ja C-622/21, ECLI:EU:C:2024:594. Kõrgeimad kohtud kui viimase astme kohtud ja kõrgemad kohtud / apellatsioonikohtud üldisemalt on olulised, et tagada õiguse ühetaoline kohaldamine liikmesriikides. Kohtusüsteemi hierarhiline ülesehitus ei tohiks siiski õõnestada individuaalset sõltumatust (soovitus CM/Rec(2010)12, punkt 22). Kõrgemad kohtud ei tohiks anda kohtunikele juhiseid selle kohta, kuidas konkreetses asjas otsustada, välja arvatud riigisiseste eelotsuste korral või seadusest tulenevate õiguskaitsevahendite kohta otsuste tegemisel (soovitus CM/Rec(2010)12, punkt 23). Kohtusüsteemi hierarhiline ülesehitamine nii, et kohtunikud alluvad oma otsuste tegemisel kõrgematele kohtuastmetele, oleks Veneetsia komisjoni sõnul sisemise sõltumatuse põhimõtte selge rikkumine (Veneetsia komisjoni 16. märtsi 2010. aasta aruanne „Report on the independence of the judicial system. Part I: the independence of courts“, uuring nr 494/2008, CDL-AD(2010)004, punktid 68–72). Kohtupraktika ühtlustamise menetlus peab olema alati kooskõlas võimude lahususe aluspõhimõttega ning isegi pärast kõrgema/kõrgeima kohtu otsust kohtupraktika järjepidevuse kohta peaks kõigile kohtutele ja kohtunikele jääma pädevus hinnata kohtuasju sõltumatult ja erapooletult ning uusi kohtuasju varem kõrgema/kõrgeima kohtu ühtlustatud tõlgenduse suhtes eristada (2022. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, lk 45).

¹¹⁰ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, 5. juuni 2023, komisjon vs. Poola, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442, punkt 354 ja selles osutatud kohtupraktika.

edendab ka majanduskasvu jaoks soodsat ettevõtluskeskkonda, samal ajal kui sõltumatus tajutav puudumine võib investeringud eemale peletada. Tulemustabel sisaldab näitajaid kohtute sõltumatus kohta seoses investeringute kaitse tulemuslikkusega. Lisaks mitmesugustest allikatest kogutud näitajatele kohtusüsteemi tajutava sõltumatus kohta esitatakse tulemustabelis näitajad selle kohta, kuidas on kohtusüsteemid korraldatud kohtute sõltumatus kaitsmiseks teatavat liiki olukordades, kus kohtute sõltumatus võib ohus olla. See kajastab Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustiku, ELi kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustiku ning Euroopa Liidu liikmesriikide kõrgeimate kohtute prokuröride või samaväärsete institutsioonide võrgustiku (NADALi võrgustik) panust.

2.3.1. Kohtusüsteemi tajutav sõltumatus ja investeringute kaitse tulemuslikkus

Joonis .. Kuidas tajub üldsus kohtute ja kohtunike sõltumatust?(*) (Allikas: Eurobaromeeter⁽¹¹¹⁾ – vasakult paremale, heledad värvid: 2016., 2023. ja 2024. aasta; tumedad värvid: 2025. aasta)

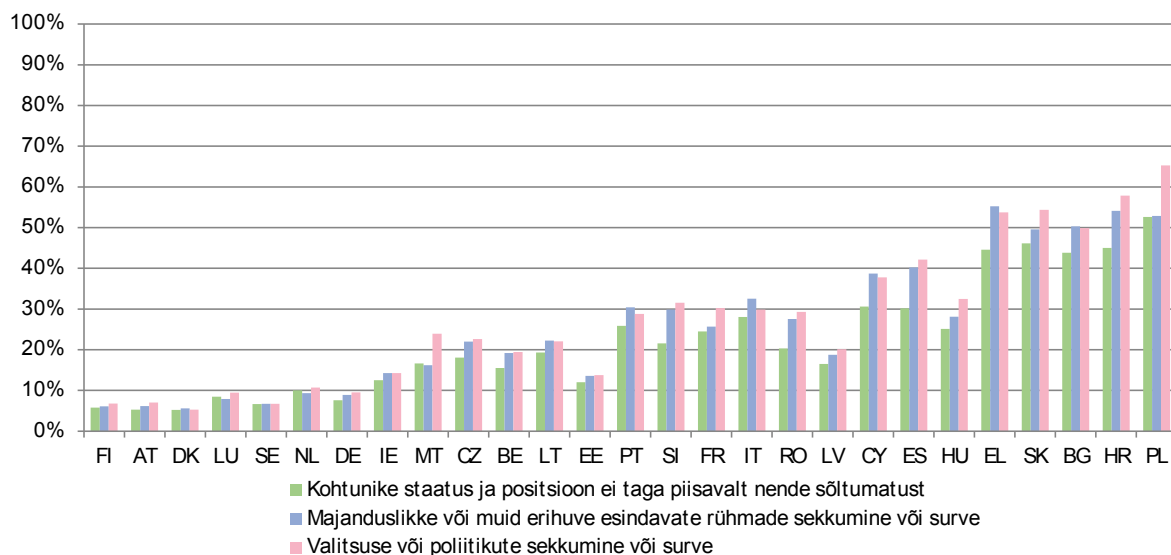

(*) Liikmesriigid on järjestatud esmalt nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga suur või võrdlemisi suur (kogunäitaja „suur“); kui kogunäitaja „suur“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on võrdlemisi väike või väga väike (kogunäitaja „väike“); kui nii kogunäitaja „suur“ kui ka kogunäitaja „väike“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga suur; kui kogunäitajate „suur“, „väike“ ja „väga suur“ osakaalud on samasugused mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga väike.

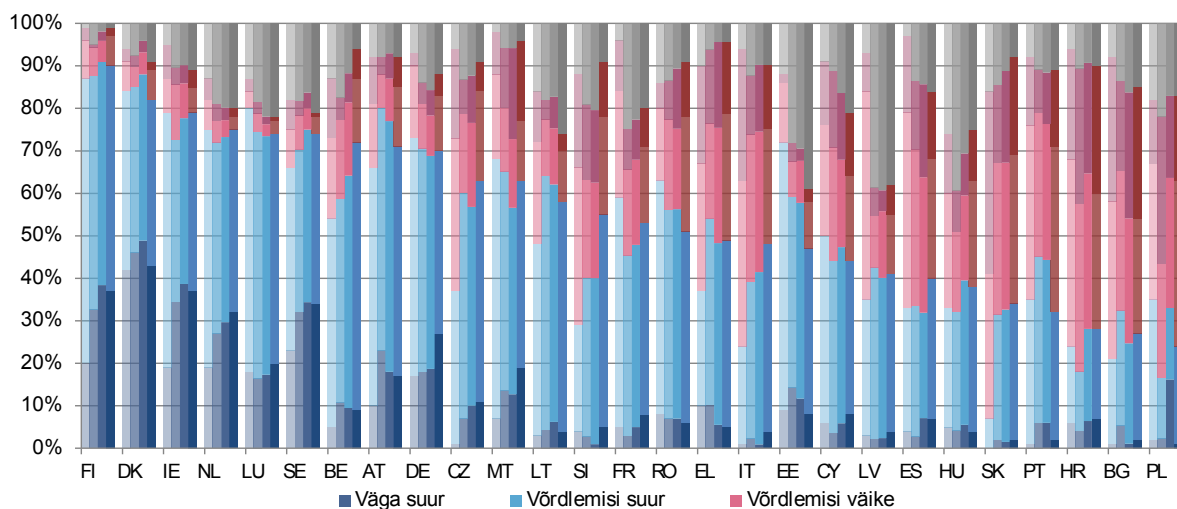
Joonisel 51 on esitatud vastanute nimetatud peamised põhjused, miks tajutakse, et kohtud ja kohtunikud ei ole sõltumatud. Üldsuse hulgast pärit vastajad, kes andsid kohtusüsteemi sõltumatusele hinnangu „võrdlemisi väike“ või „väga väike“, said oma hinnangu selgitamiseks valida kolme põhjuse vahel. Liikmesriigid on loetletud samas järjekorras kui joonisel 50.

¹¹¹ Eurobaromeetri uuring FL555, mis korraldati 13.–29. jaanuaril 2025. Vastused küsimusele „Kuidas hindate (oma riigi) kohtusüsteemi kohtute ja kohtunike sõltumatust? Kas see on väga suur, võrdlemisi suur, võrdlemisi väike või väga väike?“, vt https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#surveys.

Joonis .. Peamised põhjused, miks üldsus tajub sõltumatuse puudumist (osakaal kõikidest vastanutest – suurem väärtus tähendab suuremat mõju) (allikas: Eurobaromeeter⁽¹¹²⁾)

Joonis .. Kuidas tajuvad ettevõtjad kohtute ja kohtunike sõltumatust? (*) (Allikas: Eurobaromeeter⁽¹¹³⁾) – vasakult paremale, heledad värvid: 2016., 2023. ja 2024. aasta; tumedad värvid: 2025. aasta)

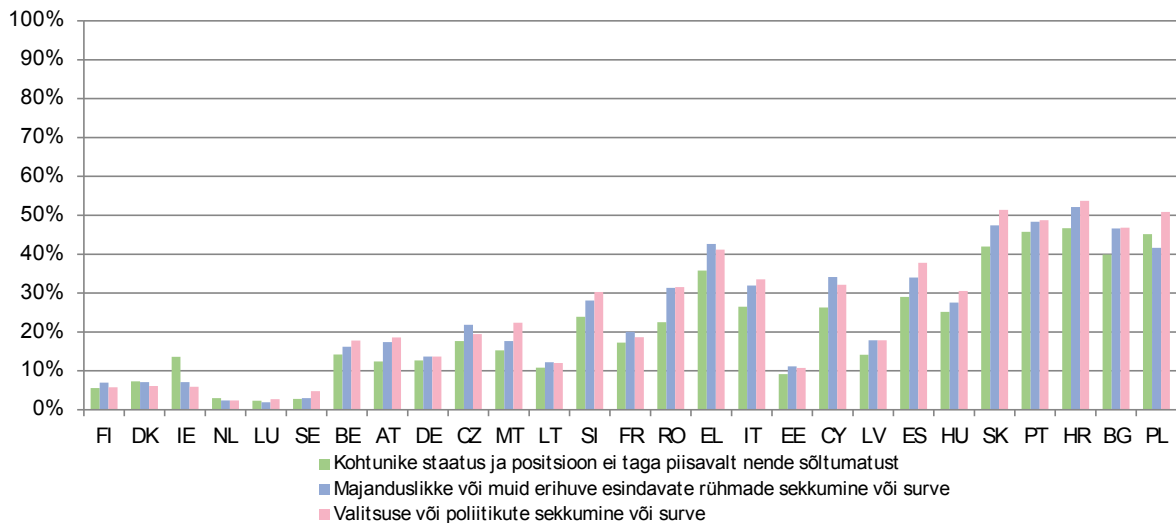
(*) Liikmesriigid on järjestatud esmalt nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga suur või võrdlemisi suur (kogunäitaja „suur“); kui kogunäitaja „suur“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on võrdlemisi väike või väga väike (kogunäitaja „väike“); kui nii kogunäitaja „suur“ kui ka kogunäitaja „väike“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga suur; kui kogunäitajate „suur“, „väike“ ja „väga suur“ osakaalud on samasugused mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et kohtute ja kohtunike sõltumatus on väga väike.

¹¹² Eurobaromeetri uuring FL555, vastused küsimusele „Mil määral selgitab iga nimetatud põhjus teie antud hinnangut teie riigi kohtusüsteemi sõltumatuse kohta, kas suuresti, mõnevõrra, mitte eriti, üldse mitte?“, kui vastus 1. küsimusele oli „võrdlemisi väike“ või „väga väike“?

¹¹³ Eurobaromeetri uuring FL555, mis korraldati 13.–29. jaanuaril 2025, vastused küsimusele: „Kuidas hindate (oma riigi) kohtusüsteemi kohtute ja kohtunike sõltumatust? Kas see on väga suur, võrdlemisi suur, võrdlemisi väike või väga väike?“, vt https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#surveys.

Joonisel 53 on esitatud ettevõtjate nimetatud peamised põhjused, miks tajutakse, et kohtud ja kohtunikud ei ole sõltumatud. Vastajad, kes andsid kohtusüsteemi sõltumatusele hinnangu „võrdlemisi väike“ või „väga väike“, said oma hinnangu selgitamiseks valida kolme põhjuse vahel. Liikmesriigid on loetletud samas järjekorras kui joonisel 52.

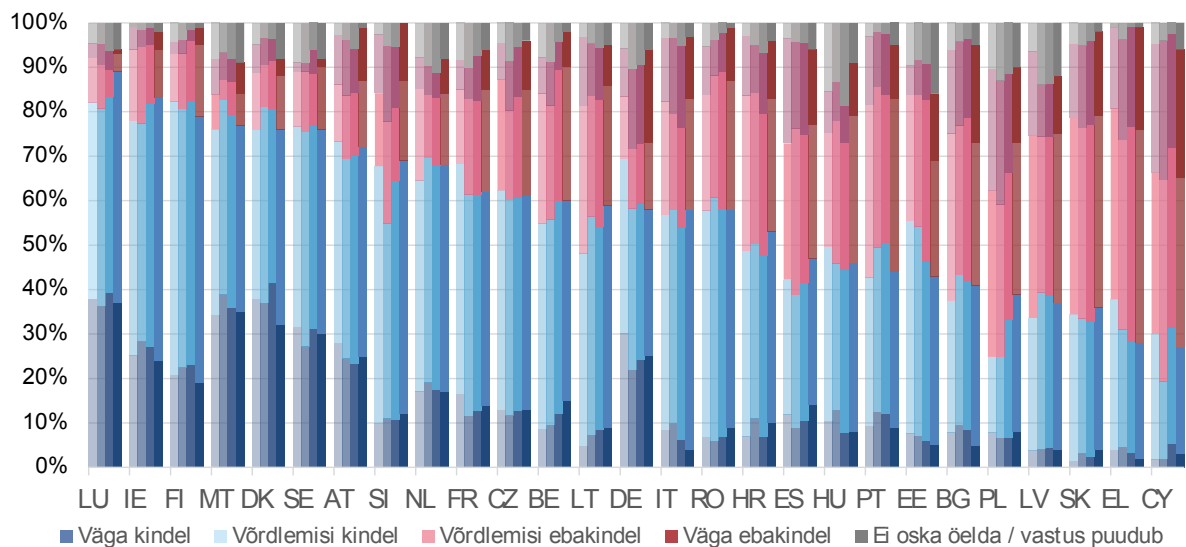
Joonis .. Peamised põhjused, miks ettevõtjad tajuvad sõltumatuse puudumist (osakaal kõikidest vastanutest – suurem väärtus tähendab suuremat mõju) (allikas: Eurobaromeeter¹¹⁴)

¹¹⁴ Eurobaromeetri uuring FL555; vastused küsimusele „Mil määral selgitab iga nimetatud põhjus teie antud hinnangut (oma riigi) kohtusüsteemi sõltumatuse kohta, kas suuresti, mõnevõrra, mitte eriti, üldse mitte?“, kui vastus 1. küsimusele oli „võrdlemisi väike“ või „väga väike“?

ELi ühtse turu peamised prioriteedid on investeeringute edendamine, hõlbustamine ja kaitsmine. Liidu õigus püüab säilitada harmoonilise tasakaalu investeeringute kaitse ja muude elanikkonna heaolu suurendavate avalikku huvi pakkuvate eesmärkide vahel. Joonisel 54 on neljandat korda esitatud näitaja selle kohta, kuidas tajuvad ettevõtjad seadusega tagatava ja kohtute pakutava investeeringute kaitse tulemuslikkust riigi otsuste korral, mis on ettevõtjate meelest põhjendamatud, või riigi tegevusetuse korral.

Joonis .. Kuidas tajuvad ettevõtjad seadusega ja kohtute tagatava investeeringute kaitse tulemuslikkust?(*) (Allikas: Eurobaromeeter⁽¹¹⁵⁾) – vasakult paremale, heledad värvid: 2022., 2023. ja 2024. aasta; tumedad värvid: 2025. aasta)

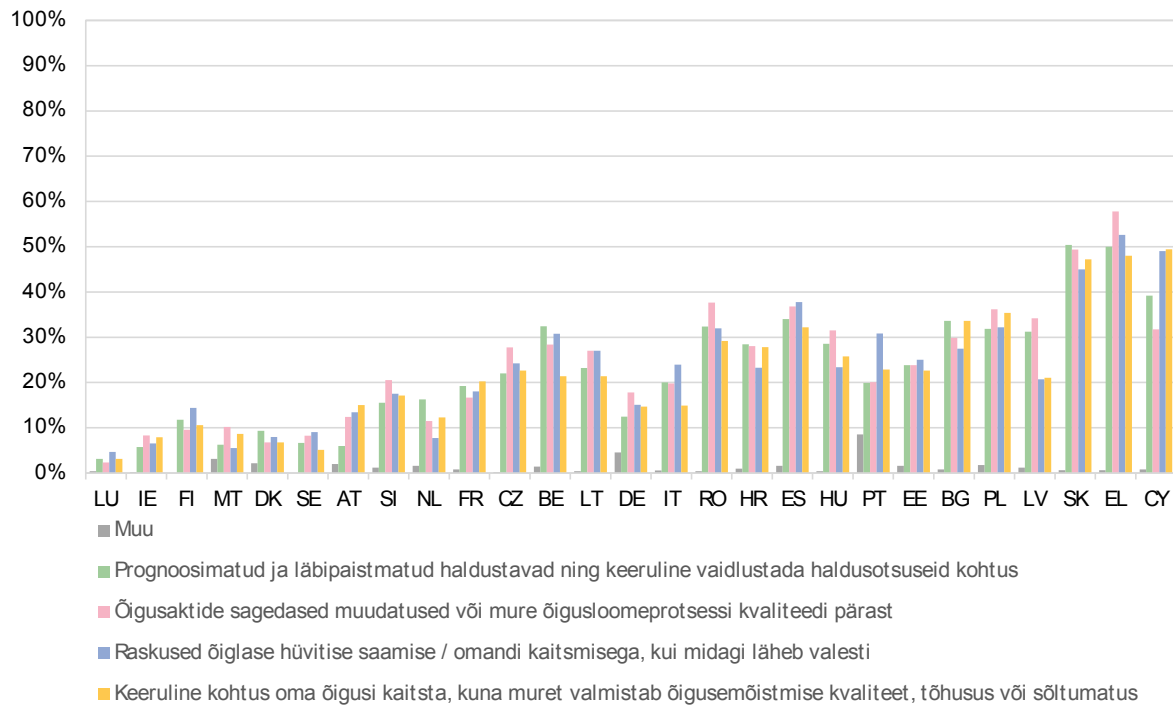

(*) Liikmesriigid on järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et nad on väga või võrdlemisi kindlad selles, et seadused ja kohtud tagavad investeeringute kaitse (kogunäitaja „kindel“); kui kogunäitaja „kindel“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes andsid investeeringute kaitse tulemuslikkusele hinnangu „võrdlemisi ebakindel“ või „väga ebakindel“ (kogunäitaja „ebakindel“); kui nii kogunäitaja „kindel“ kui ka kogunäitaja „ebakindel“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes andsid investeeringute kaitse tulemuslikkusele hinnangu „väga kindel“; kui kogunäitajate „kindel“, „ebakindel“ ja „väga ebakindel“ osakaalud on samasugused mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes andsid investeeringute kaitse tulemuslikkusele hinnangu „väga ebakindel“.

Joonisel 55 on esitatud ettevõtjate nimetatud peamised põhjused, miks tajutakse, et investeeringute kaitse ei ole tulemuslik. Vastajad, kes andsid oma kindlustunnet hinnates hinnangu „võrdlemisi ebakindel“ või „väga ebakindel“, said oma hinnangu selgitamiseks valida nelja põhjuse vahel (mõni märkis põhjuseks ka „muu“). Liikmesriigid on loetletud samas järjekorras kui joonisel 54.

¹¹⁵ Eurobaromeetri uuring FL555, mis korraldati 13.–29. jaanuaril 2025, vastused küsimusele: „Kui kindel te olete, et seadused ja kohtud (teie riigis) kaitsevad teie investeeringud, kui midagi läheb valesti?“. Investeering oli määratletud uuringus kui ettevõtja omanduses või kontrolli all olev mis tahes liiki vara, mida iseloomustab kapitali või muude ressursside paigutamine, tulu- või kasumiootus või riski võtmine.

Joonis .. Peamised põhjused, miks ettevõtjad tajuvad tulemusliku investeeringute kaitse puudumist (osakaal kõikidest vastanutest – suurem väärtus tähendab suuremat mõju) (allikas: Eurobaromeeter¹¹⁶)

¹¹⁶ Eurobaromeetri uuring FL555; vastused küsimusele „Mis on peamised põhjused, miks te tunnete muret investeeringute kaitse tulemuslikkuse pärast?“, kui vastus 3. küsimusele oli „võrdlemisi ebakindel“ või „väga ebakindel“.

2.3.2. Struktuurne kohtusüsteemi sõltumatus

Struktuurse sõltumatus tagatised eeldavad selliste normide olemasolu, mis puudutavad eelkõige kohtu koosseisu ning selle liikmete ametisse nimetamist ja ametiaega ning hääletamisest hoidumise, taandamise ja tagasikutsumise aluseid, võimaldades hajutada inimeste võimalikke põhjendatud kahtlusi selles suhtes, kas asjaomane kohus on väljaspool väliste tegurite haardeulatust ja kas ta on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalne⁽¹¹⁷⁾. Need õigusnormid peavad eelkõige võimaldama välistada mitte ainult igasuguse otsese mõju juhiste vormis, vaid ka kaudsema mõju, mis võib asjaomaste kohtunike otsuseid mõjutada⁽¹¹⁸⁾.

Välja on töötatud Euroopa normid, eelkõige on seda teinud Euroopa Nõukogu. Need on näiteks esitatud *Euroopa Nõukogu 2010. aasta soovitusel kohtunike sõltumatusel, tulemuslikkuse ja vastutuse kohta*⁽¹¹⁹⁾. ELi õigusemõistmise tulemustabelis on esitatud teatavad näitajad küsimuste kohta, mis võimaldavad hinnata seda, kuidas kaitstakse kohtusüsteemi korralduse kaudu kohtusüsteemi sõltumatust. Kohtusüsteemi sõltumatusel tagamisel on oluline rakendada ka strateegiaid ja tavad, millega suurendatakse kohtute usaldusväärsust ja ennetatakse kohtutes korruptsiooni. Lõppkokkuvõttes nõuab kohtute sõltumatusel tõhus kaitse lisaks mis tahes vajalikele õigusnormidele ka aususe ja erapooletuse kultuuri, mille on omaks võtnud kohtunikud ja mida austab laiem ühiskond.

¹¹⁷ Vt kohtuotsus, Euroopa Kohus, 6. märts 2025, D. K. jt vs. Prokuratura Rejonowa (kohtuasjade ümberjaotamine), liidetud kohtuasjad C-647/21 ja C-648/21; kohtuotsus, Euroopa Kohus (suurkoda), 25. veebruar 2025, XL jt (kohtunike töötasud), liidetud kohtuasjad C-146/23 ja C-374/23; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 14. november 2024, S. S.A. vs. C. sp. z o.o. (kohtuasjade määramine), C-197/23; kohtuotsus, Euroopa Kohus (suurkoda), 11. juuli 2024, Hann-Invest, C-554/21; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 21. detsember 2023, Krajowa Rada Sądownictwa (Maintien en fonctions d'un juge), C-718/21, ECLI:EU:C:2023:1015, punktid 76–77 ja neis osutatud kohtupraktika; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 5. juuni 2023, komisjon vs. Poola, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442, punkt 355; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 16. november 2021, kriminaalmenetlused WB jt suhtes, C-748/19 kuni C-754/19, punkt 67; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 6. oktoober 2021, W. Ž., C-487/19, punkt 109; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 15. juuli 2021, komisjon vs. Poola, C-791/19, punkt 59; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 2. märts 2021, AB, C-824/18, punkt 117; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 19. november 2019, A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleeegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, punktid 121 ja 122; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 24. juuni 2019, komisjon vs. Poola, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, punktid 73 ja 74; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 25. juuli 2018, LM, C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586, punkt 66. kohtuotsus, Euroopa Kohus, 27. veebruar 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C- 64/16, ECLI:EU:C:2018:117, punkt 44. Vt ka soovitusel CM/Rec(2010)12 (kohtunike sõltumatusel, tulemuslikkuse ja vastutuse kohta, mille Euroopa Nõukogu ministrite komitee võttis vastu 17. novembril 2010) punktid 46 ja 47, ning soovitusel seletuskiri. Nende kohaselt peaks kohtunike valiku ja karjääri üle otsustav organ olema seadusandlikust ja täitevvõimust sõltumatu. Sõltumatusel tagamiseks peaksid vähemalt pooled selle organi liikmetest olema kohtunikud, kelle on valinud nende ametikaaslased. Kui aga põhiseaduses või muudes õigusaktides on ette nähtud, et kohtunike valimise ja karjääri üle otsustab riigipea, valitsus või seadusandja, peaks sõltumatu ja pädev organ, mis koosneb suures osas kohtunikest (ilma et see piiraks IV peatükis sisalduvaid kohtute haldamise nõukodade suhtes kehtivaid eeskirju), saama anda soovitusi või väljendada oma arvamust, millest asjakohane ametisse nimetav organ saab juhinduda.

¹¹⁸ Vt kohtuotsus, Euroopa Kohus, 5. juuni 2023, komisjon vs. Poola, C-204/21, ECLI:EU:C:2023:442, punkt 355; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 2. märts 2021, AB, C-824/18, punkt 119; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 19. november 2019, A. K. jt (kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleeegiumi sõltumatus), C-585/18, C-624/18 ja C-625/18, ECLI:EU:C:2019:982, punkt 123; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 24. juuni 2019, komisjon vs. Poola, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531, punkt 112.

¹¹⁹ Vt soovitusel CM/Rec(2010)12 kohtunike sõltumatusel, tulemuslikkuse ja vastutuse kohta, mille Euroopa Nõukogu ministrite komitee võttis vastu 17. novembril 2010, ning selle seletuskiri (edaspidi „soovitusel CM/Rec(2010)12“).

Käesolev tulemustabel sisaldab uusi ja ajakohastatud näitajaid järgmise kohta: kohtunike taandumine ja taandamine (joonis 56),⁽¹²⁰⁾ prokuratuuride juhtide ametisse nimetamise ja ametist vabastamisega seotud asutused (joonis 57)⁽¹²¹⁾ ning advokatuuride ja advokaatide sõltumatus (joonis 58)⁽¹²²⁾. Joonised kajastavad riiklikke raamistikke 2024. aasta detsembri seisuga.

Tulemustabelis esitatud joonistega ei anta hinnangut ega kvantitatiivset teavet kaitsemeetmete tulemuslikkuse kohta. Nendega ei püüta kajastada menetluste ja nendega kaasnevate kaitsemeetmete keerukust ega üksikasju.

– *Kohtunike taandumine ja taandamine* –

Joonisel 56, mis esitati esimest korda 2016. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis (nüüd ajakohastatud), on näidatud, kas kohtunike suhtes võidakse kohaldada karistusi, kui nad ei täida kohustust taandada end sellise kohtuasja arutamisest, mille puhul nende erapooletus on seatud kahtluse alla või on kahjustatud või kui erapoolikus on põhjendatult tajutav. Samuti selgub jooniselt, milline asutus⁽¹²³⁾ teeb otsuse taotluse kohta kohtunik taandada⁽¹²⁴⁾.

¹²⁰ Joonis põhineb vastustel uuendatud küsimustikule, mille komisjon koostas tihedas koostöös Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustikuga. Vastused uuendatud küsimustikule liikmesriikidelt, kus puudub kohtute haldamise nõukoda või kes ei ole Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustiku liikmed (Tšehhi, Saksamaa, Eesti, Küpros, Austria ja Poola), saadi koostöös ELi kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustikuga.

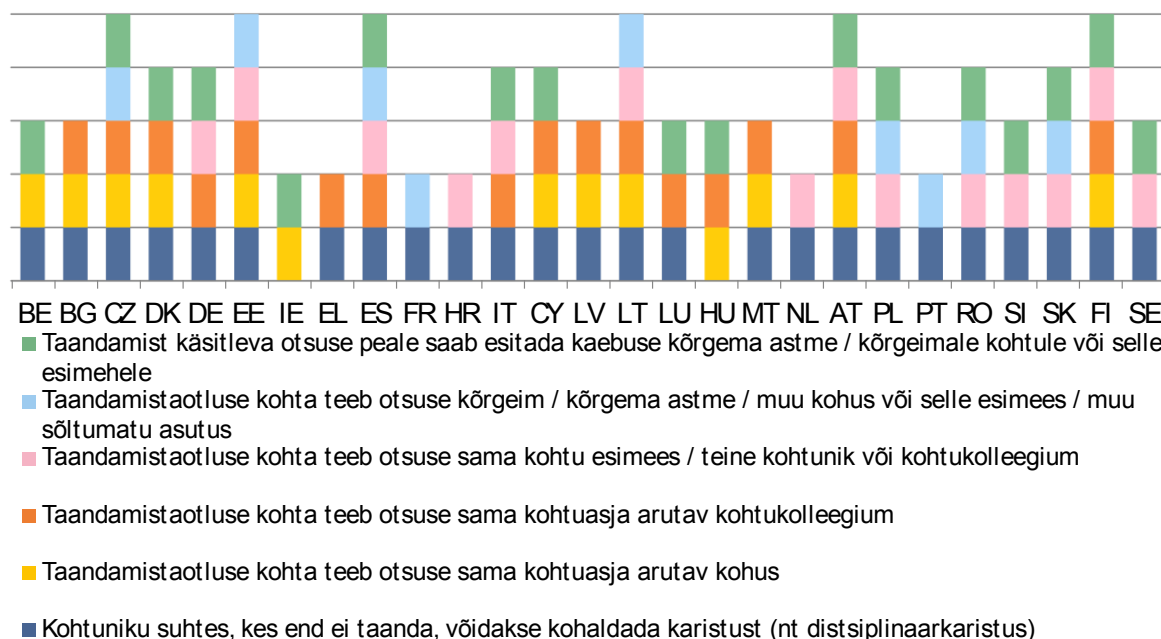
¹²¹ Joonised põhinevad vastustel uuendatud küsimustikule, mille komisjon koostas tihedas koostöös Euroopa Liidu liikmesriikide kõrgeimate kohtute prokuröride või samaväärsete institutsioonide võrgustikuga NADAL.

¹²² Joonis põhineb vastustel uuendatud küsimustikule, mille komisjon koostas tihedas koostöös Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukoguga (CCBE).

¹²³ Mõnikord võivad selle otsuse teha mitu asutust, sõltuvalt selle kohtu astmest, kus taandatav kohtunik töötab.

¹²⁴ Soovituse CM/Rec(2010)12 punktides 59, 60 ja 61 on sätestatud, et kohtunikud peaksid tegutsema sõltumatult ja erapooletult kõikides kohtuasjades ning taandama end kohtuasjast või keelduma tegutsemast, kui on olemas seaduses kindlaks määratud mõjuvad põhjused, ning mitte mõnel muul alusel.

Joonis .. Kohtuniku taandumine ja taandamine(*) (allikas: Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustik ja ELi kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustik⁽¹²⁵⁾)

– ELi liikmesriikide prokuratuuride toimimisega seotud kaitsemeetmed –

Prokuratuuri tähtsus kriminaalkohtusüsteemis ja kriminaalasjades tehtavas liikmesriikidevahelises koostöös on suur. Liikmesriikide prokuratuuride nõuetekohasel toimimisel on otsustav tähtsus tulemuslikus võitluses kuritegevusega, sealhulgas majandus- ja finantskuritegevusega, nagu rahapesu ja korrupsioon. Euroopa vahistamismääruse raamotsusega⁽¹²⁶⁾ seotud Euroopa Kohtu praktika kohaselt võib prokuratuuri pidada liikmesriigi õigusasutuseks Euroopa vahistamismääruse väljaandmisel ja täitmisel, kui ta saab tegutseda sõltumatult, ilma ohuta, et konkreetse juhtumi puhul annab talle otseselt või kaudselt juhiseid või korraldusi täitevvõim, näiteks justiitsminister⁽¹²⁷⁾.

¹²⁵ Andmed koguti uuendatud küsimustiku abil, mille komisjon koostas tihedas koostöös Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustikuga. Vastused uuendatud küsimustikule liikmesriikidelt, kus puudub kohtute haldamise nõukoda või kes ei ole Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustiku liikmed, saadi koostöös Euroopa Liidu kõrgeimate kohtute esimeeste võrgustikuga.

¹²⁶ Nõukogu raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT L 190, 18.7.2002, lk 1).

¹²⁷ Kohtuotsus, Euroopa Kohus, 27. mai 2019, OG ja PI (Lübecki ja Zwickau prokuratuur), liidetud kohtuasjad C-508/18 ja C-82/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:456, punktid 73, 74 ja 88; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 27. mai 2019, C-509/18, ECLI:EU:C:2019:457, punkt 52; vt ka kohtuotsus, Euroopa Kohus, 12. detsember 2019, Parquet général du Grand-Duché de Luxembourg ja Openbaar Ministerie (Lyoni ja Toursi prokuratuur), liidetud kohtuasjad C-566/19 PPU ja C-626/19, ECLI:EU:C:2019:1077; Openbaar Ministerie (Rootsi prokuratuur), C-625/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:1078, ja Openbaar Ministerie (Brüsseli prokuratuur), C-627/19 PPU, ECLI:EU:C:2019:1079; kohtuotsus, Euroopa Kohus, 24. november 2020, AZ, C-510/19, ECLI:EU:C:2020:953, punkt 54. Vt ka kohtuotsus, Euroopa Kohus, 10. november 2016, Kovalkovas, C-477/16 PPU, punktid 34 ja 36, ECLI:EU:C:2016:861, ning kohtuotsus, Euroopa Kohus, 10. november 2016, Poltorak, C-452/16 PPU, ECLI:EU:C:2016:858, punkt 35, mis käsitleb kohtuvõimu mõistet, „keda [...] tuleb õigusriigi toimimist iseloomustava võimude lahususe põhimõtte kohaselt täitevvõimust eristada“. Vt ka arvamus nr 13(2018) prokuröride sõltumatusest, aruandluskohustusest ja eetikast, mille võttis vastu Euroopa prokuröride konsultatiivkomitee (CCPE), soovitus xii.

ELi liikmesriikide prokuratuuride korraldus on erinev ja puudub kõiki liikmesriike hõlmav ühtne mudel. Euroopa Nõukogu on märganud, et üldjuhul eelistatakse siiski pigem sõltumatut prokuratuuri kui prokuratuuri, mis allub täitevvõimule või on sellega seotud⁽¹²⁸⁾. Euroopa prokuröride konsultatiivkomitee sõnul on tulemuslik ja sõltumatu prokuratuur, mis on pühendunud õigusemõistmisel õigusriigi põhimõtte ja inimõiguste kaitsmisele, üks demokraatliku riigi tugisambaid⁽¹²⁹⁾.

Prokuröride ametisse nimetamise kord võib mõjutada prokuratuuri sõltumatust. Hoolimata sellest, milline on liikmesriigi kohtusüsteemi mudel või millised on selle aluseks olevad õigustraditsioonid, peavad liikmesriigid Euroopa normide järgi võtma tulemuslikke meetmeid kandmaks hoolt selle eest, et prokuröridele on tagatud oma kohustuste ja ülesannete täitmiseks asjakohased õiguslikud ja korralduslikud tingimused⁽¹³⁰⁾ ning nad saavad teha oma tööd ilma põhjendamatu sekkumiseta⁽¹³¹⁾.

Joonisel 57 on esitatud prokuratuuride juhtide ametisse nimetamise ja ametist vabastamise menetlused. Joonisel on näha, kui erinevad on liikmesriikide prokuratuuri korralduse mudelid täidesaatva võimu või kohtute ümber. Joonisel on näidatud ka peaprokuröri ja kohtute haldamise nõukodade / prokuratuurinõukogude oluline roll prokuröride ametisse nimetamisel ja ametist vabastamisel.

¹²⁸ Aruanne „Report on European Standards as regards the Independence of the Judicial System: Part II – the Prosecution Service“, CDL-AD(2010)040-e, mille Veneetsia komisjon võttis vastu oma 85. täiskogu istungil Veneetsias 17.–18. detsembril 2010, punkt 26.

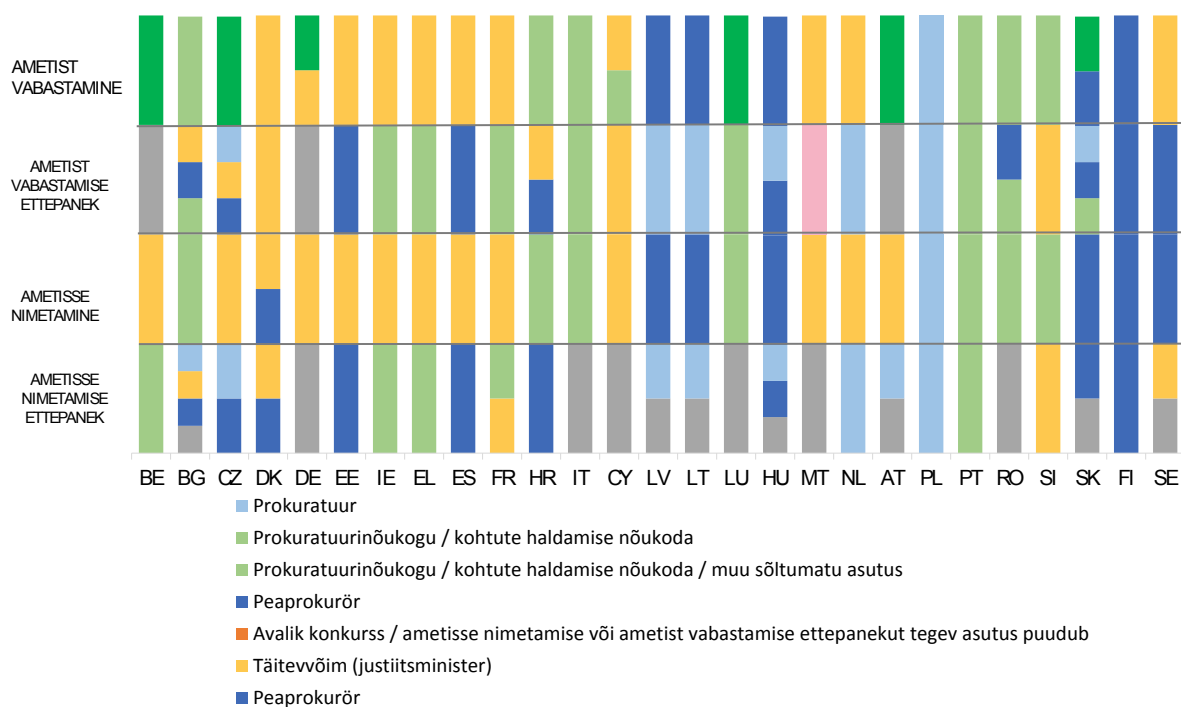
¹²⁹ Demokraatlikus ühiskonnas peavad nii kohtud kui ka uurimisasutused jääma poliitilisest survest vabaks. Sõltumatus tähendab seda, et prokurörid saavad õiguse ja õigusriigi põhimõtte täieliku järgimise ja kohaldamise tagamiseks täita oma ülesandeid ilma ebaseadusliku sekkumiseta ning et neile ei avaldata mingit poliitilist survet ega ebaseaduslikku mõju. Sõltumatuse põhimõtet ei kohaldata üksnes prokuratuuri kui terviku suhtes, vaid ka selle organite ja üksikute prokuröride puhul. Hoolimata sellest, milline on liikmesriigi kohtusüsteemi mudel või millised on selle aluseks olevad õigustraditsioonid, peavad liikmesriigid Euroopa normide järgi võtma tulemuslikke meetmeid kandmaks hoolt selle eest, et prokuröridele on tagatud oma kohustuste ja ülesannete täitmiseks asjakohased õiguslikud ja korralduslikud tingimused ning nad saavad teha oma tööd ilma põhjendamatu sekkumiseta.

Vt Euroopa prokuröride konsultatiivkomitee arvamus nr 15 (2020) prokuröride rolli kohta hädaolukordades, eelkõige pandeemia korral; arvamus nr 16 (2021), mis käsitleb rahvusvaheliste kohtute ja lepingute järelevalveorganite otsuste mõju prokuröride reaalsele sõltumatusele, punkt 13. Vt ka soovitus Rec(2000)19 prokuratuuri rolli kohta kriminaalõiguse süsteemides, mille Euroopa Nõukogu ministrite komitee võttis vastu 6. oktoobril 2000 (edaspidi „2000. aasta soovitus“), punktid 4, 11 ja 13; Euroopa prokuröride konsultatiivkomitee (CCPE) arvamus nr 13(2018) prokuröride sõltumatusest, aruandluskohustusest ja eetikast, soovitus i ja iii; riikide korruptsioonivastane ühendus (GRECO), neljas hindamisvoor „Korruptsiooni vältimine – parlamendiliikmed, kohtunikud ja prokurörid“, paljudes soovitustes palutakse võtta kasutusele kord, millega kaitsta prokuratuuri lubamatu mõju ja sekkumise eest kriminaalajade uurimises.

¹³⁰ Euroopa Nõukogu ministrite komitee 6. oktoobri 2000. aasta soovitus Rec(2000)19 prokuratuuri rolli kohta kriminaalõiguse süsteemides (edaspidi „2000. aasta soovitus“), punkt 4.

¹³¹ 2000. aasta soovitus, punktid 11 ja 13. Vt ka Euroopa prokuröride konsultatiivkomitee (CCPE) arvamus nr 13(2018) prokuröride sõltumatusest, aruandluskohustusest ja eetikast, soovitus i ja iii.

Joonis .. Prokuratuuride juhid: ametisse nimetamine ja ametist vabastamine(*) (Allikas: Euroopa Komisjon ja NADAL⁽¹³²⁾)

Belgia: kohtute haldamise nõukoda esitab kandidaadid justiitsministrile, kes esitab need omakorda kuningale. Ametist vabastab distsiplinaarkohus. **Bulgaria:** joonisel on näidatud haldusjuhtide, mitte haldusjuhtide asetäitjate olukorda. Kandidaate võivad esitada apellatsiooniprokuratuuride juhtide kohale peaprokurör, asjaomase kohtupiirkonna prokuratuuri juhi kohale kõrgema astme prokuratuuride juhid, samuti võib kõiki kandidaate nimetada justiitsminister ja kandidaadid võivad end ka ise nimetada. Ametisse nimetab prokuratuurinõukogu. Ametist vabastamise ettepaneku võivad teha prokuratuurinõukogu, peaprokurör ja justiitsminister ning ametist vabastab kõrgem kohtute nõukoda. Riikliku uurimisteenistuse direktori vabastab ametist kõrgema kohtute nõukoja prokuröride koda vähemalt kolme prokuröride koja liikme või peaprokuröri või justiitsministri ettepanekul. **Tšehhi:** piirkondlike, maakonna- ja kõrgemate prokuratuuride juhid nimetab ametisse justiitsminister järgmise lähima kõrgema tasandi prokuratuuri juhi ettepanekul või peaprokuröri või justiitsministeeriumi ettepanekul. Peaprokurör ja kõrgema tasandi prokuratuuride juhid võivad teha ettepaneku kõrgema, piirkondliku või maakonnaprokuratuuri juhi ametist vabastamiseks. Ametist vabastab distsiplinaarkohus. **Taani:** kohaliku prokuratuuri büroode juhtide ametisse nimetamise ülesande on justiitsministeerium delegeerinud riigiprokuratuuri direktorile (peaprokurör). **Saksamaa:** pärast avalikku konkurssi nimetab liidumaa tasandi prokurörid ametisse liitvabariigi justiitsministeerium. Ametist vabastamise ettepanekut ei tehta. Liitvabariigi justiitsministeerium võib prokuröri ajutiselt ametist vabastada või viia ta teenistusega seotud põhjustel üle teisele ametikohale; spetsiaalsed teenistuskohad (ametnike kohad) võivad avalikust teenistusest vabastada. **Eesti:** peaprokurör teeb ettepaneku ametisse nimetamiseks või ametist vabastamiseks ning justiitsminister nimetab ametisse või vabastab ametist. **Iirimaa:** riigi peaprokurör on ainus prokuratuur, kes vastutab Iirimaaal süüdistuste esitamise eest. Ametisse nimetamise ja ametist vabastamise ettepanekud teeb kõrgetasemeline ametisse nimetamise komitee (TLAC) ning valitsus teeb lõpliku otsuse nii ametisse nimetamise kui ka ametist vabastamise kohta. **Kreeka:** kõrgeima kohtunõukogu otsus täidetakse pärast vabariigi presidendi dekreediga väljastamist. Erandina valivad Ateena ja Thessaloniki esimese astme kohtute juures tegutsevate prokuratuuride juhid ning Ateena apellatsioonikohtu juures tegutseva prokuratuuri juhi vastavates prokuratuurides töötavad prokurörid salajase hääletuse teel. Majanduskuritegude prokuratuuri juhi nimetab ametisse kõrgeim kohtunõukogu. Kõrgeim kohtunõukogu teeb ettepaneku ametist vabastamiseks, president vabastab ametist. **Hispaania:** peaprokurör nimetab kandidaadid prokuratuuri konkreetsetele ametikohtadele, piirkondlike peaprokuröride asetäitjate ja eriprokuratuuri peaprokuröride asetäitjate kohale ning nad nimetab seejärel ametisse valitsus (ametlikult nimetab ametisse kuningas). Peaprokurör konsulteerib eelnevalt prokuratuurinõukoguga (prokuratuuri kollegiaalne ja esindusorgan) ning piirkondlike peaprokuröridega, kui tegemist on nende vastavate piirkondade ametikohtadega. Peaprokurör teeb ettepaneku ametist vabastamise

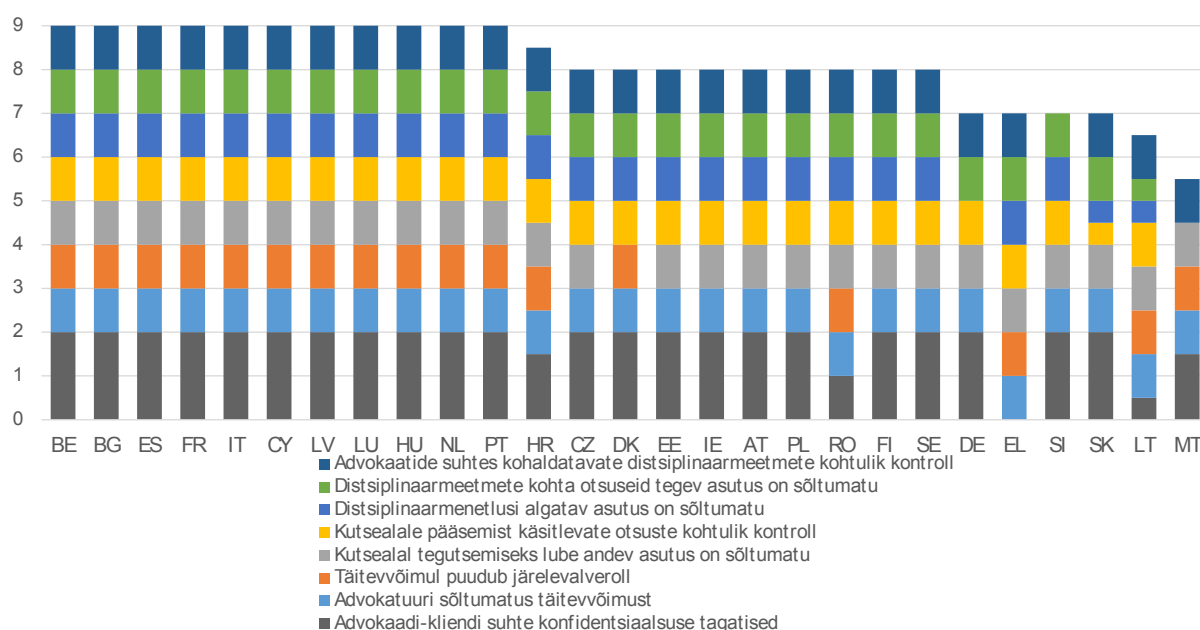
¹³² Andmed koguti küsimustiku abil, mille komisjon koostas tihedas koostöös prokuröride võrgustikuga NADAL.

kohta, olles konsulteerinud prokuratuurinõukoguga ja vajaduse korral piirkondliku peaprokuröriga, ning valitsus teeb ametist vabastamise otsuse. **Prantsusmaa:** justiitsminister teeb ettepaneku, kohtunike nõukogu esitab oma arvamuse ja vabariigi president nimetab dekreediga ametisse. Kohtunike nõukogu arvamus on nõuandev, kuid väljakujunenud tava kohaselt austavad ministeerium ja president ebasoodsaid arvamusi. Kõrgem kohtute haldamise nõukoda teeb ettepaneku ametist vabastamiseks ja justiitsminister vabastab ametist. **Küpros:** peaprokurör on prokuratuuri ainus juht. Ametisse nimetab president. Ametist vabastab kõrgeim konstitutsioonikohus, kes tegutseb kohtunõukoguna. **Läti:** pärast avalikku konkurssi teeb prokuröride atesteerimise komisjon (mille on loonud peaprokuröri nõukogu ja mis koosneb eri tasandi prokuröridest) ettepaneku kandidaadi ametisse nimetamiseks; komisjon teeb ka ettepaneku ametist vabastamiseks. **Leedu:** prokuröride valimise komisjon (koosneb neljast prokurörist ja kolmest liikmest, kes ei ole prokurörid) esitab pärast avalikku konkurssi kandidaadid. Atesteerimiskomisjon (koosneb neljast prokurörist ja kolmest liikmest, kes ei ole prokurörid) või prokurör, kes korraldas prokuröri tegevuse suhtes sisejuurdluste, võib teha ettepaneku ametist vabastamiseks. **Luksemburg:** ametisse nimetab kohtute haldamise nõukoda. Kohtute haldamise nõukoda algatab distsiplinaarmenetluste, mille põhjal distsiplinaarkohus teeb otsuse ametist vabastamise kohta. **Ungari:** pärast ametikoha avalikku väljakuulutamist otsustab peaprokurör avalduste üle ja nimetab prokurörid kõrgematele ametikohtadele. Prokuröride nõukogu esitab oma arvamuse. Peaprokurör võib juhtivatele ja kõrgematele ametikohtadele nimetamise igal ajal ilma põhjuseta tühistada. Prokuratuuride juhid võivad teha ettepaneku tühistamiseks, kuid see ei ole peaprokuröri jaoks siduv. **Malta:** joonisel on kajastatud olukorda seoses peaprokuröriga. Pärast avalikku konkurssi nimetab president peaministri soovitusel kandidaadi ametisse. Peaprokuröri ametist vabastamise ettepaneku teeb parlament vähemalt kahekolmandikulise häälteenamusega ja ametist vabastab president. **Madalmaad:** peaprokuröride nõukogu kui prokuratuuri juht esitab kandidaadid justiits- ja julgeolekuministrile, kes otsustab kuningliku dekreediga, kas kandidaadid vastavad ametisse nimetamise tingimustele. Peaprokuröride nõukogu vabastab ametist justiits- ja julgeolekuministri nõusolekul. **Austria:** föderaalne justiitsministeeriumi personalikomisjon, mis koosneb prokuröridest, esitab kandidaadi liidumaa prokuratuuride juhtide ja peaprokuratuuri juhi ametikohale. Peaprokuratuuri personalikomisjon esitab föderaalsetele justiitsministeeriumile oma piirkonna/pädevusvaldkonna kõigi prokuratuuride juhtide kandidaadid. Kandidaadid nimetab ametisse liidupresident. Ametist vabastab distsiplinaarkohus. Kõrgeim üldkohus tegutseb distsiplinaarkohtuna riigiprokuratuuri liikmete ja peaprokuratuuri juhi (ja nende esimeste asetäitjate) puhul; teiste prokuröride puhul tegutseb distsiplinaarkohtuna (esimene aste) (mõne muu piirkonna) liidumaa kõrgeim kohus. **Poola:** riigiprokurör teeb ettepaneku ametisse nimetamiseks pärast kandidaadi esitamist prokuröride üldkogule, mida kandidaat peaks juhatama hakkama. Ametisse nimetab riigiprokurör. Sama menetlust kohaldatakse ka ametist vabastamise suhtes. **Rumeenia:** joonisel on kajastatud prokuratuuride juhtide olukorda (v.a eriprokuratuuride juhid). Pärast avalikku konkurssi nimetab prokuratuuride juhid ametisse kõrgeim kohtunike nõukogu. Prokuratuuride juhtide ametist vabastamise ettepaneku teeb peaprokurör või kohtuinspeksioon ning ametist vabastab kõrgeim kohtunike nõukogu. **Sloveenia:** ringkonnaprokuratuuride juhid nimetab ametisse prokuratuurinõukogu justiitsministri põhjendatud ettepanekul pärast arvamuse saamist riigi peaprokurörielt. Prokuratuurinõukogu vabastab ringkonnaprokuratuuri juhi ametist ministri ettepanekul pärast arvamuse saamist riigi peaprokurörielt. **Slovakkia:** pärast avalikku konkurssi esitab viieliikmeline valikukomitee (mis koosneb peaprokuröri valitud prokuröridest) juhtivprokuröride kohta ettepaneku, olles saanud prokuratuurinõukogult eelneva avalduse. Ametisse nimetab peaprokurör. Erandiks on peaprokuröri asetäitjad, kelle ta nimetab ametisse ise, ja maakonna-/piirkondlike prokuröride asetäitjad, kelle peaprokurör nimetab ametisse asjaomase maakonna-/piirkondliku prokuröri ettepaneku alusel. Ka asetäitjaid käsitatakse juhtivprokuröridena. Juhtivprokuröri vabastab ametist peaprokurör. Peaprokurör peab ametist vabastama, kui distsiplinaarkohus teeb ametist vabastamise otsuse. Peaprokuröri suhtes võib distsiplinaarmenetluste algatada kolm viiendikku parlamendiliikmetest või vabariigi president. Juhtivprokuröride puhul teevad seda peaprokurör, õiguste riiklik kaitsja ja peaprokuröri asetäitja (peaprokuratuuri prokuröride ja juhtivate prokuröride suhtes, kes kuuluvad tema juhtimispiirkonda). **Soome:** peaprokuratuuri vanemprokurör teeb ametisse nimetamise või ametist vabastamise ettepaneku, mida järgib seejärel peaprokurör. Lisaks võib kohus prokuratuuri juhi vabadusekaotuse korral ametist vabastada, välja arvatud mõningatel erandjuhtudel. **Rootsi:** prokuröride ametisse nimetamise nõuandekogu teeb ettepaneku juhtivprokuröri asetäitja (mittesiduv ettepanek), juhtivprokuröri ja vanemprokuröride ametisse nimetamiseks ning nad nimetab ametisse peaprokurör. Peaprokurör teeb ettepaneku ametist vabastamise kohta ja valitsuse kõrgemate ametnike distsiplinaarnõukogu teeb ametist vabastamise kohta otsuse.

– Advokatuuride ja advokaatide sõltumatus Euroopa Liidus –

Advokaatidel ja nende kutseliitudel on oluline roll põhiõiguste kaitse ja õigusriigi tagamisel¹³³). Õiglane õigusemõistmise süsteem eeldab, et advokaadid saavad vabalt oma kliente nõustada ja esindada. Vabal kutsealal tegutsemine ja sellest tulenev pädevus aitavad säilitada advokaatide sõltumatust ning advokatuuridel on oluline roll advokaatide sõltumatuse tagamisel. Euroopa normidega on sätestatud advokaadi kutsealal tegutsemise vabadus ja advokatuuride sõltumatus. Nende normidega nähakse ka ette advokaatide vastu algatatavate distsiplinaarmenetluste aluspõhimõtted¹³⁴).

Joonis .. Advokatuuride ja advokaatide sõltumatus 2024. aastal(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja CCBE¹³⁵)

(*) Uuringu tulemuste põhjal võisid liikmesriigid saada maksimaalselt 9 punkti. Uuring tehti 2024. aasta lõpus. Advokaadi ja kliendi vahelise suhte konfidentsiaalsuse tagamisega seotud küsimuse puhul anti 0,5 punkti iga täielikult hõlmatud stsenaariumi eest (advokaadi valduses olevate elektrooniliste andmete otsimine ja võetus, advokaadi ruumide läbiotsimine, advokaadi ja kliendi vahelise suhtluse pealtkuulamine, advokaadi või tema tööruumide jälgimine, advokaadibüroo maksuaudit ja muud halduskontrollid). Kõigi muude täielikult täidetud kriteeriumide eest anti 1 punkt. Kui kriteerium ei olnud täidetud, ei antud ühtki punkti. **Malta:** esitatud on 2020. aasta vastused, mida on uue meetodika jaoks kohandatud. **Eesti:** justiitsministeeriumil on ulatuslikud volitused teostada järelevalvet õigusabisüsteemi korralduse üle. **Leedu:** advokatuuriseaduse kohaselt võib advokaatide suhtes distsiplinaarmenetluste algatada advokatuurinõukogu. Samuti on selles sätestatud, et selline õigus on justiitsministril. Kui justiitsminister otsustab algatada advokaadi suhtes distsiplinaarmenetluste, ei ole advokatuuril selles menetluses sõnaõigust ja asi suunatakse otse distsiplinaarkohtule. Distsiplinaarkohus koosneb viiest advokaadist, kes on advokatuuri liikmed. Neist viiest kolm valib advokatuuri üldkogu ja ülejäänud kaks justiitsminister. **Poola:** advokatuuri üle teostab järelevalvet justiitsministeerium, kes korraldab advokatuurieksameid ja kehtestab minimaalsete advokaaditasude suuruse (vastavalt advokatuuri kõrgeima nõukogu mittekohustuslikule arvamusele). **Sloveenia:** distsiplinaarmenetluste viib ellu üksnes advokatuur ise. Esimese astme distsiplinaarkomitee otsuse saab edasi kaevata ja selle vaatab läbi teise astme distsiplinaarkomitee. Teise astme distsiplinaarkomitee otsuseid ei ole võimalik edasi kaevata. See on sätestatud vandeadvokaatide seaduse artiklis 65: „Advokatuuri distsiplinaarorganite otsused kuuluvad täitmisele“.

¹³³ „Advokaatidel on oluline roll õigusriigi ja kohtusüsteemi sõltumatuse kaitsmisel, austades samal ajal võimude lahusust ja põhiõigusi“, eesistujariigi aruteludokument „Juurdepääs advokaadile ja õigusriik“ nõukogu 3.–4. märtsi 2022. aasta istungiks (justiits- ja siseküsimused): <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6319-2022-INIT/et/pdf>.

¹³⁴ Euroopa Nõukogu ministrite komitee soovitus nr R(2000)21.

¹³⁵ 2024. aasta andmed koguti CCBE liikmete vastustest küsimustikule.

Slovakkia: kaebuse alusel esitab petitsiooni peamiselt Slovakkia advokatuuri sõltumatu järelevalvekomitee. Justiitsminister võib siiski algatada distsiplinaarmenetluse ka järgmisel juhul: „kui advokaat on korda saatnud teo, mida võib kehtivate õigusnormide kohaselt pidada ametialaseks väärkäitumiseks, võib järelevalvekomitee esimees või justiitsminister (petitsiooni esitajana) esitada asjaomasele advokatuuri juhtorganile [tsiteeritava] seaduse kohase distsiplinaarmenetluse algatamise taotluse distsiplinaarmenetluse algatamiseks kehtestatud tähtaja jooksul kehtivate õigusnormide alusel“. **Soome:** advokatuuri üle teostab järelevalvet õiguskantsler avaliku võimu kandjana. Õiguskantsleril on õigus teostada järelevalvet advokaatide üle vastavalt advokatuuriseaduses sätestatule.

2.3.3. Kokkuvõtte kohtusüsteemi sõltumatuse kohta

Kohtusüsteemi sõltumatus on ELi põhiõiguste harta artiklis 47 sätestatud õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus oluline element ning hädavajalik tulemusliku õiguskaitse tagamiseks, nagu on nõutud Euroopa Liidu lepingu artiklis 19. See on tulemusliku kohtusüsteemi põhielement ja esmatähtis õigusriigi põhimõtete järgimiseks. See on ülioluline kohtumenetluste õigluse tagamisel ning selleks, et üldsusel ja ettevõtjatel säiliks usaldus õigussüsteemi vastu. Riiklikud kohtusüsteemid peavad seega täielikult järgima liidu õigusest tulenevaid kohtute sõltumatuse nõudeid, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus, ning võtma nõuetekohaselt arvesse Euroopa nõudeid kohtute sõltumatuse kohta. 2025. aasta tulemustabel näitab suundumusi selles, kuidas üldsus ja ettevõtjad tajuvad kohtute sõltumatust. Käesolevas väljaandes esitatakse ka mõned uued näitajad olukorra kohta seoses kohtunike taandumise ja taandamisega kõigis liikmesriikides ning prokuratuuride juhtide ametisse nimetamise ja ametist vabastamisega.

Struktuursed näitajad ei võimalda iseenesest teha järeldusi nende asutuste sõltumatuse kohta, kuid neid saab niisuguse analüüsi tegemisel kasutada lähtekohana.

- a) 2025. aasta tulemustabelis tutvustatakse üldsuse (Eurobaromeetri uuring FL554) ja ettevõtjate seas tehtud uuringute (Eurobaromeetri uuring FL555) põhjal, kuidas on muutunud kohtusüsteemi tajutav sõltumatus.
- Ühest küljest selgub üldsuse seas tehtud Eurobaromeetri uuringust (joonis 50), et kohtute ja kohtunike sõltumatuse tajumine on võrreldes 2016. aastaga paranenud või jäänud samaks 17 liikmesriigis, kuid viies liikmesriigis esineb probleeme. Teisest küljest – eelmise aastaga võrreldes paranes üldsuse seas sõltumatuse tajumine või jäi samaks 21 liikmesriigis, kuid see halvenes kuues liikmesriigis. Kolmes liikmesriigis on tajutav sõltumatus endiselt iseäranis väike.
 - Ettevõtjate seas tehtud Eurobaromeetri uuringust (joonis 52) selgub, et kohtute ja kohtunike sõltumatuse tajumine on võrreldes 2016. aastaga paranenud või jäänud samaks 18 liikmesriigis, kuid halvenenud üheksas liikmesriigis. Eelmise aastaga võrreldes on ettevõtjate hinnang sõltumatusele paranenud või jäänud samaks 18 liikmesriigis ja halvenenud üheksas liikmesriigis. Kolmes liikmesriigis on tajutav sõltumatus endiselt iseäranis väike.
 - Kohtute ja kohtunike sõltumatuse puudumise tajumise põhjusena nimetati kõige sagedamini valitsuse ja poliitikute sekkumist või survet, sellele järgnes majanduslikke või muid erihuviseid esindavate rühmade surve. Mõlemad põhjused on endiselt märkimisväärsed kolmes liikmesriigis, kus kohtute sõltumatust tajutakse väga väiksena (joonised 51 ja 53).
- b) Alates 2022. aastast on ELi õigusemõistmise tulemustabelis esitatud Eurobaromeetri uuringu tulemused selle kohta, kuidas ettevõtjad tajuvad seadusega ja kohtute tagatava investeeringute kaitse tulemuslikkust riigi otsuste korral, mis on ettevõtjate meelest

põhjendamatud, või riigi tegevusetuse korral (joonis 54). Tulemustest on näha, et investeeringute kaitse suhtes kindlustunde tagamiseks on võrdselt tähtsad haldustavad, stabiilsus ja õigusloomeprotsessi kvaliteet, samuti kohtute ja omandi kaitse tulemuslikkus (joonis 55). Võrreldes eelmise aastaga paranes usaldus investeeringute kaitse vastu 13 liikmesriigis.

- c) Joonisel 56 on näidatud olukorda seoses kohtunike taandumise ja taandamisega kõigis liikmesriikides.
- d) Joonisel 57 on kajastatud prokuratuuride juhtide ametisse nimetamist ja ametist vabastamist ning seega mõningaid kaitsemeetmeid, mis on seotud ELi liikmesriikide prokuratuuride toimimisega.
- e) Joonisel 58 on näidatud, et advokaatide sõltumatus on üldiselt tagatud, mis võimaldab advokaatidel vabalt oma kliente nõustada ja esindada.

3. MUUD ÜHTSE TURU SEISUKOHAŠT OLULISED NÄITAJAD

Kohtute, prokuratuuride ja muude õigusasutuste kõrval, mis on olulised liidu õiguse sõltumatuks kohaldamiseks, peavad mitu muud avaliku sektori asutust kohaldama liidu õigust konkreetsetes valdkondades, nagu korrupsioonivastane võitlus, riigihanked ja konkurents. Tulemustabeli käesolev väljaanne sisaldab täiendavaid jooniseid seoses asutustega, mis on ühtse turu hea toimimise jaoks keskse tähtsusega.

Lisaks korrapäraselt käsitletavatele teemadele esitatakse 2025. aasta tulemustabelis esimest korda näitajad korrupsioonivastase võitluse jaoks oluliste kõrgeimate kontrolliasutuste volituste ja sõltumatuse kohta ning andmed ühtse turu toimimise seisukohast keskse tähtsusega asutuste kohta, kes osalevad liikmesriikide konkurentsiasutuste ja riigihangete vaidlustusorganite töötajate ametisse nimetamises ja ametist vabastamises, samuti andmed konkurentsiasutuste ja riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite tajutava sõltumatuse kohta.

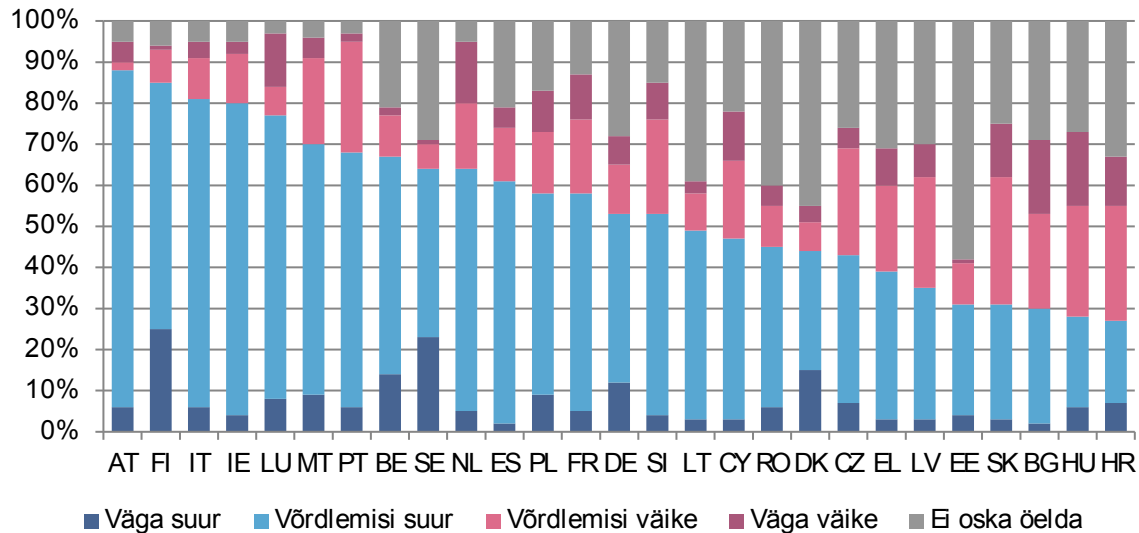
3.1. Ühtse turu toimimise seisukohast olulised sõltumatud asutused

Sõltumatud asutused on üks peamisi õigusriigi kaitsemeetmeid ühtse turu toimimise tagamiseks. Esimest korda esitatakse tulemustabelis teatavad struktuurilised aspektid mõne sellise asutuse kohta, nagu riigihangete esimese astme läbivaatamisorganid, liikmesriikide konkurentsiasutused ja kõrgeimad kontrolliasutused. Samuti kajastatakse esimest korda riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite ja liikmesriikide konkurentsiasutuste tajutavat sõltumatust.

Joonisel 59 on näidatud, kuidas ettevõtjad tajuvad riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite sõltumatust. Need asutused on loodud liikmesriikides õiguskaitsevahendite direktiivide (direktiiv 89/665/EMÜ ja direktiiv 92/13/EMÜ, mida on muudetud direktiividega 2007/66/EÜ, ja direktiiv 2014/23/EL) alusel. Õiguskaitsevahendite direktiivide kohaselt võib direktiivide 2014/23/EL, 2014/24/EL ja 2014/25 kohaldamisalasse jäävaid lepinguid ning avaliku sektori hankijate ja tellijate tehtud otsuseid läbi vaadata tõhusalt ja eelkõige võimalikult kiiresti, kui põhjenduseks on kõnealuste otsuste vastuolu riigihankeid reguleeriva liidu õigusega või seda õigust üle võtvate siseriiklike eeskirjadega. Läbivaatamise eest vastutav asutus võib olla kohus või kohtuväline organ. Kohtuvälised organid on tavaliselt

sõltumatud haldusasutused. Sellisel juhul on õiguskaitsevahendite direktiivides sätestatud täiendavad menetlusnõuded ja võimalus edasiseks kohtulikuks läbivaatamiseks.

Joonis .. Kuidas ettevõtjad tajuvad riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite sõltumatust(*) (allikas: Eurobaromeeter¹³⁶) – 2025)

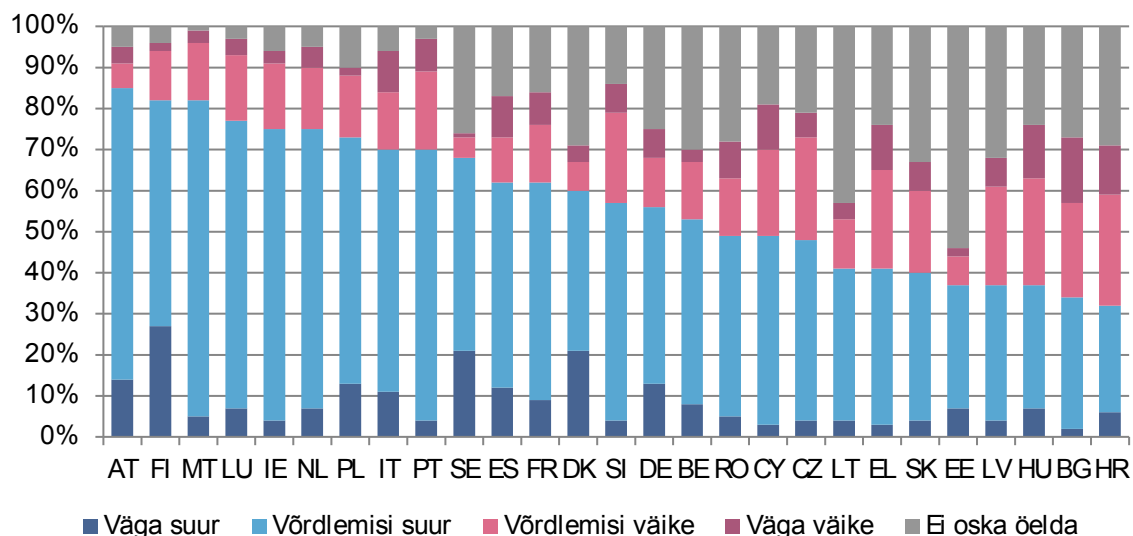

(*) Liikmesriigid on järjestatud esmalt nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga suur või võrdlemisi suur (kogunäitaja „suur“); kui kogunäitaja „suur“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on võrdlemisi väike või väga väike (kogunäitaja „väike“); kui nii kogunäitaja „suur“ kui ka kogunäitaja „väike“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga suur; kui kogunäitajate „suur“, „väike“ ja „väga suur“ osakaalud on samasugused mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga väike.

Joonisel 60 on näidatud, kuidas ettevõtjad tajuvad liikmesriikide konkurentsiasutuste sõltumatust. Need asutused on osa detsentraliseeritud süsteemist, mis põhineb komisjoni ning liikmesriikide konkurentsiasutuste ja kohtute paralleelsel pädevusel tagada ELi konkurentsieeskirjade täitmine. Seega on liikmesriikide konkurentsiasutused ühed peamistest ühtse turu toimimise eest vastutavatest asutustest.

¹³⁶ Eurobaromeetri uuring FL555, mis korraldati 13.–29. jaanuaril 2025, vastused küsimusele: „Kuidas hindaksite riigihankejuhtumite läbivaatamisega tegeleva riigihangete läbivaatamise organi sõltumatust? Kas see on väga suur, võrdlemisi suur, võrdlemisi väike või väga väike?“, vt https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#surveys.

Joonis .. Kuidas tajuvad ettevõtjad liikmesriikide konkurentsiasutuste sõltumatust?(*)
(Allikas: Eurobaromeeter¹³⁷ – 2025)

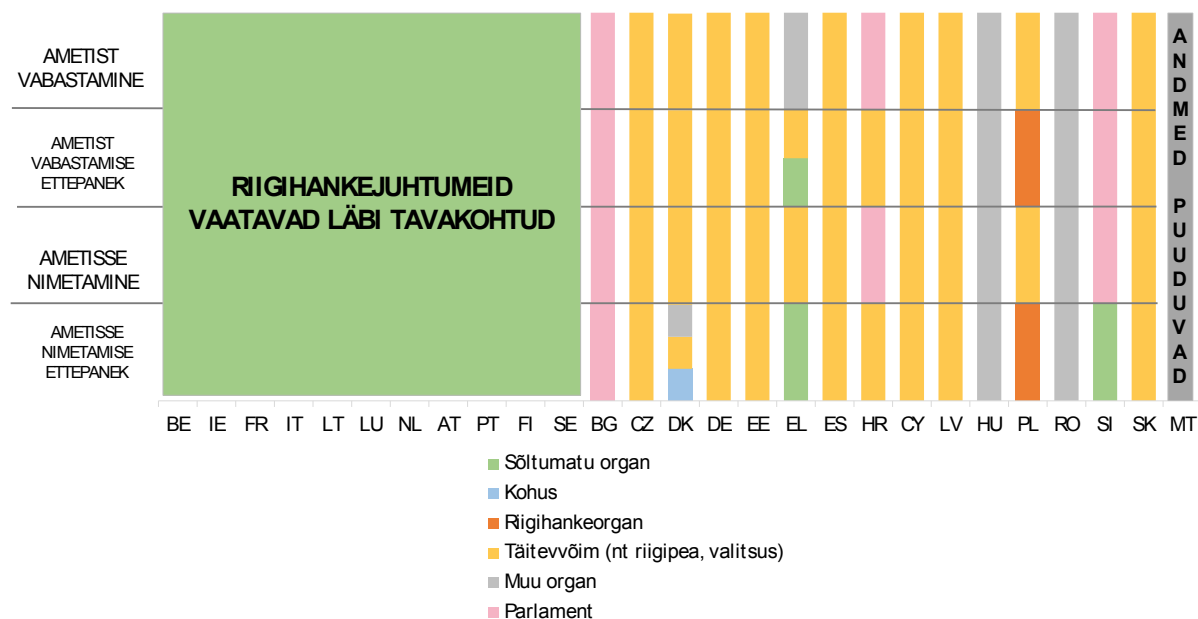

(*) Liikmesriigid on järjestatud esmalt nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga suur või võrdlemisi suur (kogunäitaja „suur“); kui kogunäitaja „suur“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on võrdlemisi väike või väga väike (kogunäitaja „väike“); kui nii kogunäitaja „suur“ kui ka kogunäitaja „väike“ osakaal on samasugune mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga suur; kui kogunäitajate „suur“, „väike“ ja „väga suur“ osakaalud on samasugused mitme liikmesriigi puhul, siis on nad järjestatud nende vastanute osakaalu järgi, kes märkisid, et sõltumatus on väga väike.

Joonisel 61 on näidatud, kes tegelevad ametisse nimetamise ja ametist vabastamisega riigihangete vaidlustusorganite puhul. Joonis kajastab menetlusi, mis on seotud riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite liikmetega (kui need organid on olemuselt kohtuvälised või ei kuulu tavapärasesse kohtusüsteemi ja teevad otsuseid kolleegiumides) või nende juhtidega, juhul kui need organid koosnevad ametiisikutest.

¹³⁷ Eurobaromeetri uuring FL555, mis korraldati 13.–29. jaanuaril 2025, vastused küsimusele: „Kuidas hindaksite konkurentsiasutuste otsuseid tegeva riikliku konkurentsiasutuse sõltumatust? Kas see on väga suur, võrdlemisi suur, võrdlemisi väike või väga väike?“, vt https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_et#surveys.

Joonis .. Riigihangete vaidlustusorganid: ametisse nimetamine ja ametist vabastamine(*)
(allikas: Euroopa Komisjon ja riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite võrgustik)

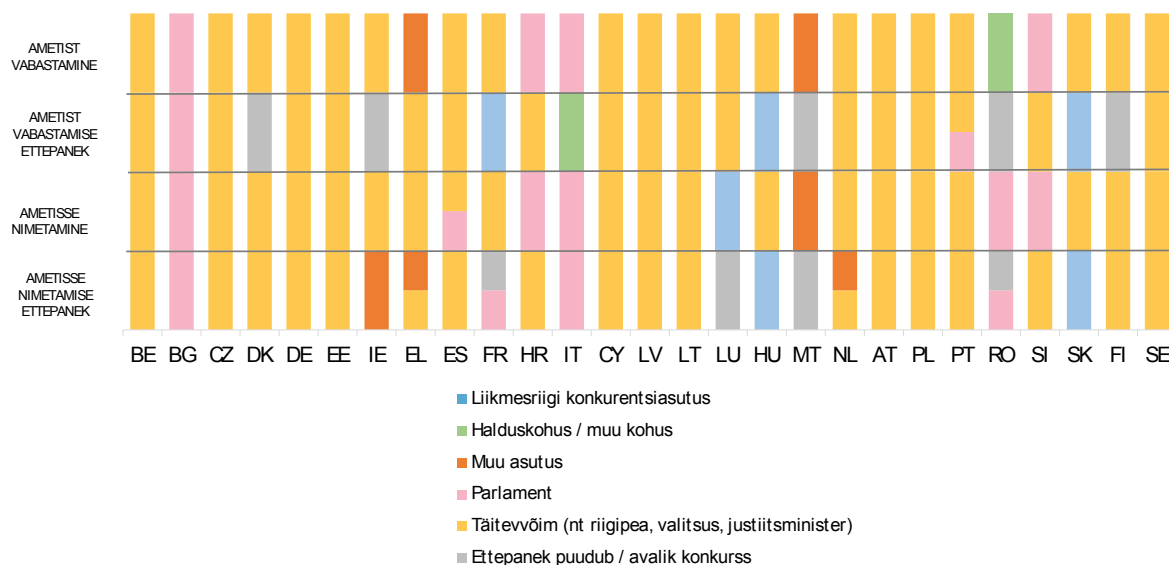

(*) Joonisel on näidatud ametisse nimetamise ja ametist vabastamise menetlused järgmiste organite puhul. **Bulgaria:** pärast avalikku menetlust esitab iga rahvuskogus esindatud erakond oma kandidaadid konkurentsi kaitsmise komisjoni liikmete ja esimehe kohale ning seejärel valib rahvuskogu nad teatava kvoorumiga. Konkurentsi kaitseseaduse kohaselt lõpetab rahvuskogu esimehe, aseesimehe ja liikmete volitused enne nende ametiaja lõppemist seaduses sätestatud konkreetsetel põhjustel. **Tšehhi:** joonis kajastab riigihangete eest vastutava aseesimehe olukorda. Riigihangete vaidlustusorganil on kaks astet. Esimese astme otsustele kirjutab alla riigihangete eest vastutav aseesimees ja neid võib läbi vaadata teine instants, mida esindab konkurentsi kaitses ameti esimees. Riigihangete eest vastutava aseesimehe nimetab ametisse ja vabastab ametist konkurentsi kaitses ameti esimees. Esimehe nimetab ametisse ja vabastab ametist vabariigi president valitsuse ettepanekul. **Taani:** joonis kajastab juhtkonna liikmete (kümme kohtunikku), sealhulgas läbivaatamisorgani juhi ja 20 eksperdi olukorda. Kõik liikmed nimetab ametisse tööstus-, ettevõtlus- ja rahandusminister. Ettepaneku kõigi juhtkonna liikmete ametisse nimetamiseks esitab selle kohtu esimees, kuhu kohtunikud kuuluvad. Kohtu esimehe ettepanekut järgitakse alati. Ettepanekuid ekspertide kohta esitavad ministriteeriumid ja muud valitsusasutused ning ka teatavad seaduses nimetatud ühendused ja organisatsioonid. Pretensioonide nõukogu liikmed ja juhataja võib ametist vabastada Taani tööstus-, ettevõtlus- ja rahandusminister. Minister ei vaja pretensioonide nõukogu liikme või juhataja ametist vabastamiseks ettepanekut. **Saksamaa:** joonis kajastab riigihangete vaidlustuskomisjonide liikmete ametisse nimetamist ja ametist vabastamist föderaaltasandil (konkurentsi ameti (Bundeskartellamt) eriosakond) ja liidumaade tasandil (Vergabekammern). Vaidlustuskomisjoni juhi ametisse nimetamise eest vastutab haldusasutus, mille alla see organ kuulub (võimalikud on liidumaa tasandi normide erinevused). Komisjoni liikmed nimetatakse seaduse alusel ametisse viieks aastaks. Nad teevad oma otsuseid sõltumatult ja lähtuvad üksnes seadusest. Vt Saksamaa konkurentsi seaduse (GWB) § 157 lõige 4. Saksamaa riigihankeõiguses ei ole eraldi norme ametist vabastamise kohta. Ainult avaliku teenistuse üldeeskirjad (Beamtenrecht) võivad erandjuhtudel, näiteks teenistuskohustuste raske rikkumise või pikaajalise haiguse korral, anda alust avalikust teenistusest vabastamiseks selle haldusorgani juhti poolt, mille alla riigihangete vaidlustuskomisjon kuulub. Haldusorgani juht võib aga organisatsioonilise otsusena liikme teisele ametikohale üle viia. **Eesti:** joonis kajastab riigihangete vaidlustuskomisjoni juhataja ja liikmete olukorda. Ametisse nimetamise või ametist vabastamise ettepaneku teeb rahandusministeerium ja selle viib ellu valitsus. **Kreeka:** joonis kajastab Kreeka ühtse riigihangete ameti kolleegiumi liikmete olukorda. Kandidaatide valimine liikmete ametikohtadele toimub pärast avatud menetlust, mille viib läbi kõrgem personalivaliku nõukogu (ASEP, sõltumatu haldusasutus) vastavalt seaduse 4765/2021 (A'6) kohasele menetlusele. Liikmed nimetatakse ametisse justiitsministri otsusega. Ameti liikmete suhtes algatab distsiplinaarmenetluse justiitsminister ameti esimehe soovitusel. Luuakse distsiplinaarnõukogu, mis koosneb riiginõukogu aseesimehest, kassatsioonikohtu (Areios Pagos) aseesimehest ja kontrollikoja asepresidendist. Vaidlustusorgani juhi (esimees) kohta teeb ettepaneku justiitsminister ja ta nimetatakse ametisse ministrite nõukogu aktiga, mis antakse välja pärast esindajatekogu institutsiooni ja läbipaistvust käsitleva alalise erikomitee arvamuse saamist. Ameti liikmete ametist vabastamise eesmärgil algatab distsiplinaarmenetluse justiitsminister ameti esimehe soovitusel. Luuakse distsiplinaarnõukogu, mis

koosneb riiginõukogu aseesimehest, kassatsioonikohtu aseesimehest ja kontrollikoja asepresidendist. **Hispaania:** rahandusministeerium ja justiitsministeerium esitavad ühise ettepaneku valitsusele (ministrite nõukogu), kes nimetab liikme ametisse. Ametist vabastamist ei toimu, kuna lepinguvaidluste keskhalduskohtu (TACRC) juht nimetatakse ametisse kuueks aastaks. Sellest hoolimata on seadusega kehtestatud nende põhjuste loetelu, mille tõttu see ametiaeg lõpeb. **Küpros:** joonis kajastab hankemenetlusi läbivaatava asutuse juhi ja liikmete olukorda. Ettepaneku ametisse nimetamiseks teeb rahandusministeerium ja ametisse nimetab ministrite nõukogu. Ametist vabastamise ettepaneku teeb ja ametist vabastab ministrite nõukogu. **Läti:** riigihangete järelevalve büroo on rahandusministeeriumi järelevalve all tegutsev riiklik otsese halduse asutus. Vaidlustusmenetluse käigus teeb otsuseid vaidlustuskomisjon, mis koosneb kolmest liikmest ja mis luuakse riigihangete järelevalve büroos iga juhtumi jaoks eraldi. Komisjonid moodustatakse riigihangete järelevalve büroo juhi määruse alusel. Komisjoni liikmed on ametnikud/ametiisikud (sealhulgas riigihangete järelevalve büroo juhataja). Kandidaatide hindamise komisjon, mille on moodustanud riigihangete järelevalve büroo juht, esitab kandidaadi ametikohale. Liikmed nimetab ametisse riigihangete järelevalve büroo juht. Liikmed vabastab ametist riigihangete järelevalve büroo juht. **Ungari:** joonis kajastab riigihangete vaidlustuskomisjoni esimehe ja aseesimehe olukorda. Riigihangete vaidlustuskomisjoni esimehe ja aseesimehe nimetab ametisse ja/või vabastab ametist riigihangete ametis tegutsev nõukogu. Riigihangete amet on keskne eelarveorgan, mis tegutseb rahvuskogule alluva autonoomse ametiasutusena. Nõukogu liikmed on sätestatud riigihankeid käsitleva 2015. aasta CXLIII seaduse paragrahvi 183 punktis b. **Poola:** vaidlustusorgani ehk riikliku vaidlustuskomisjoni juhi nimetab kolmeks aastaks ametisse ja vabastab ametist majandusminister riigihangete ameti esimehe taotluse alusel. **Rumeenia:** vaidlustusorgani ehk riikliku kaebuste lahendamise nõukogu juhi valib / vabastab ametist nõukogu üldkogu. **Sloveenia:** joonis kajastab nii kolleegiumi liikmete kui ka riigihankemenetluste riikliku vaidlustuskomisjoni juhi olukorda. Ametisse nimetamiseks vestleb kohtunõukogu kandidaatide sobivuse hindamise komisjon kandidaatidega ning esitab põhjendatud arvamuse õiguste kaitset riigihankemenetlustes käsitleva seaduse (ZPVPJN) artikli 61 punktis b osutatud eritingimuste täitmise ja kandidaatide sobivuse kohta. Parlamendi komisjon, mis vastutab volituste ja valimiste eest, valib hääletamise teel kõigile tingimustele vastavate kandidaatide hulgast ning seejärel nimetab parlament riikliku vaidlustuskomisjoni esimehe ametisse. Ametist vabastamiseks saadab volituste ja valimiste eest vastutav parlamendi komisjon ametist vabastamise ettepaneku ning seejärel vabastab parlament presidendi esimehe ametist. **Slovakkia:** joonis kajastab riigihangete vaidlustusorgani, riigihangete ameti aseesimehe olukorda. Riigihangete läbivaatamisega tegeleb riigihangete ameti läbivaatamisosakond, mida juhib aseesimees, kelle ametisse nimetamiseks teeb ettepaneku valitsusasutuse juht ja kelle nimetab ametisse valitsus. Riigihangete ameti teise aseesimehe, kes vastutab strateegilise tegevuskava eest, vabastab ametist valitsus valitsusasutuse juhi ettepanekul. **Horvaatia:** joonis kajastab nii kolleegiumi liikmete kui ka riigihangete vaidlustusorgani (riigihangete riiklik järelevalvekomisjon) juhi olukorda. Valitsus teeb ettepaneku, parlament nimetab ametisse ja vabastab ametist.

Joonisel 62 on esitatud ametiasutused, kes osalevad ametisse nimetamise ja ametist vabastamise menetlustes liikmesriikide konkurentsiasutuste puhul.

Joonis .. Liikmesriikide konkurentsiasutused: ametisse nimetamine ja ametist vabastamine(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja liikmesriikide konkurentsiasutuste võrgustik)

(*) **Belgia:** majandusminister teeb ettepaneku ja nimetab ametisse. Minister nimetab ametisse liikmete valiku komisjoni. Majandusminister teeb ettepaneku ametist vabastamiseks ja riigipea (kuningas) vabastab ametist. **Tšehhi:** joonis kajastab ameti esimehe olukorda. Valitsus teeb ettepaneku ameti esimehe ametisse nimetamiseks ja vabariigi president nimetab ta ametisse. Valitsus teeb ettepaneku ametist vabastamiseks ja vabariigi president vabastab ametist. Ameti esimeest esindavad kolm aseesimeest, kelle nimetab ametisse ja vabastab ametist ameti esimees omal ettepanekul. **Taani:** tööstus-, ettevõtlus- ja rahandusministeerium teeb ettepaneku ja valitsus nimetab ametisse. Puudub asutus, kes teeks ametist vabastamise ettepaneku. Ametist vabastab valitsus. **Saksamaa:** Saksamaa konkurentsiameti otsuseid teevad organid on otsustusosakonnad. Otsustusosakondade otsuseid teevad osakonna liikmed (esimees ja kaks assotsieerunud liiget). Nad on eluks ajaks ametisse nimetatud ametnikud ja neil peab olema kohtunike või kõrgemate ametnike kvalifikatsioon. Amet teeb ettepaneku nimetada juhtumi menetlejad osakonna liikmeteks ning nad nimetab ametisse Saksamaa majandus- ja energeetikaministeerium. Puudub sõnaselge säte, mis näeks ette, millal otsustusosakonna liige tuleks tema ülesannete täitmisest vabastada. Ametist vabastamine on võimalik üksnes avaliku teenistuse üldnormide alusel, Saksamaa majandus- ja energeetikaministeeriumi korraldusel. Amet võib viia osakonna liikmeid osakonnast üle ameti mis tahes muusse osakonda. **Iirimaa:** avaliku teenistuse talitus teeb ettepaneku esimehe ja kahe kuni nelja liikme ametisse nimetamiseks ning ettevõtlus-, kaubandus- ja tööhõiveminister nimetab nad ametisse. Ettevõtlus-, kaubandus- ja tööhõiveminister vabastab esimehe ja kaks kuni neli liiget ametist. **Eesti:** Eesti Konkurentsiameti peadirektori nimetab ametisse ja vabastab ametist justiitsminister justiitsministeeriumi kantserleri ettepanekul. **Kreeka:** Kreeka konkurentsikomisjoni juhatus, mis on selle otsuseid tegev organ, koosneb kümnest liikmest, kelle hulka kuuluvad esimees, aseesimees, kuus raportööri ja kaks alalist liiget koos asendusliikmetega. Komisjoni esimees ja aseesimees valitakse arenguministri ettepanekul ministrite nõukogu otsusega, mis tehakse pärast nõusoleku saamist esindajatekoja institutsioonide ja läbipaistvuse komiteelt. Raportöörid ning kaks komisjoni alalist ja asendusliiget valib arenguminister pärast esindajatekoja institutsioonide ja läbipaistvuse komiteelt nõusoleku saamist kandidaatide nimekirja alusel, mille valikukomisjon koostab pärast avalikku konkurssi, mis hõlmab isikliku toimiku esitamist ja vestlust. Konkurentsikomisjoni alalised ja asendusliikmed ning raportöörid nimetatakse ametisse arengu ja investeeringute ministri otsusega, mis avaldatakse valitsuse ametlikus väljaandes. Viieliikmelisse valikukomisjoni kuuluvad: a) riiginõukogu esimees või aseesimees või riigi õigusnõustajate ameti esimees või aseesimees eesistujana, b) riigiteenistujate valiku ülemnõukogu (ASEP) esimees või aseesimees, c) loosi teel valitud konkurentsikomisjoni endine esimees või aseesimees, d) konkurentsioigusele spetsialiseerunud TSS HEI liige, kelle nimetab arenguminister, ja e) konkurentsimaajandusele spetsialiseerunud TSS HEI liige, kelle nimetab arenguminister. Distsiplinaarmenetluse esimehe ja liikmete suhtes algatab distsiplinaarnõukogus ministrite nõukogu, tuginedes arengu ja investeeringute ministri ettepanekule. Distsiplinaarnõukogu koosneb kahest (2) riiklikust nõustajast, ühest (1) kassatsioonikohtu kohtunikust ja kahest (2) üliskoolis töötavast või emeritprofessorist, kes on spetsialiseerunud konkurents-, äri-, kriminaal- või avalikule õigusele või majandusele, ning distsiplinaarnõukogu liikmete ametiaeg on viis aastat. **Hispaania:** majandus- ja konkurentsivõimeministeerium esitab ettepaneku riikliku turgude ja konkurentsi komisjoni (CNMC) kümne juhatuselise liikme, sealhulgas selle esimehe ja aseesimehe ametisse nimetamiseks ning valitsus nimetab nad ametisse. Parlament võib esitatud kandidaatide ametisse nimetamisele veto panna absoluutse häälteenamusega

(50 % + 1). Valitsus teeb ettepaneku juhatusse liikmete ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kohta. **Prantsusmaa:** vabariigi president nimetab ametisse kõik neli juhatusse aseesimeest (alalised liikmed) ning 12 ajutist liiget ja kaks spetsialisti, kes osalevad siis, kui riiklik konkurentsiasutus teeb otsuseid reguleeritud õigusalutustega seotud küsimustes. Riikliku konkurentsiasutuse juhatus teeb ettepaneku juhatusse liikmete ametist vabastamiseks ja vabariigi president vabastab ta ametist. **Horvaatia:** valitsus teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse liikmete ametisse nimetamiseks ja parlament nimetab nad ametisse. Valitsus teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse liikmete ametist vabastamiseks ja parlament vabastab nad ametist. **Itaalia:** asutuse juhatusse esimehe ja liikmed nimetavad ametisse saadikutekoja ja senati esimees. Parlamendi kodade esimehed teevad lõpliku otsuse ametist vabastamise kohta, kui kohtuniku otsus kohaldada avaliku teenistuse ametikohal töötamise keelust seisnevat lisakaristust on lõplik. **Küpros:** energeetika-, kaubandus- ja tööstusminister teeb ettepaneku ametisse nimetamiseks ja valitsus (ministrite nõukogu) nimetab ametisse. Valitsus (ministrite nõukogu) teeb ettepaneku ametist vabastamiseks ja vabastab ametist. **Läti:** majandusministeerium teeb ettepaneku konkurentsinsinõukogu esimehe ja nelja nõukogu liikme ametisse nimetamiseks ning valitsus nimetab nad ametisse. Majandusministeerium teeb ettepaneku nende ametist vabastamiseks ja valitsuse moodustatud komitee vabastab nad ametist. **Leedu:** peaminister teeb ettepaneku Leedu konkurentsinsinõukogu otsuseid tegeva organi liikmete ametisse nimetamiseks ja president nimetab nad ametisse. Peaminister teeb ettepaneku Leedu konkurentsinsinõukogu otsuseid tegeva organi liikmete ametist vabastamiseks ja president vabastab nad ametist. **Luksemburg:** avaldatakse avalik kandideerimiskutse ja ametisse nimetab konkurentsiameti president. Valitsus teeb ametist vabastamise ettepaneku ja riigipea (suurhertsog) vabastab ametist. **Ungari:** Ungari konkurentsiameti president teeb ettepaneku konkurentsinsinõukogu liikmete ametisse nimetamiseks ja Ungari president nimetab nad ametisse; konkurentsinsinõukogu tegutseb Ungari konkurentsiametis eraldi otsustusfoorumina. Ungari konkurentsiameti president teeb ettepaneku konkurentsinsinõukogu liikmete ametist vabastamiseks ja Ungari president vabastab nad ametist. **Malta:** avaldatakse avalik kandideerimiskutse. Malta konkurents- ja tarbijakaitseameti juhatajate nõukogu nimetab konkurentsiameti (konkurentsiküsimustes pädev riiklik haldusasutus) peadirektori ametisse pärast konkurentsiküsimuste eest vastutava ministriga konsulteerimist. Malta konkurents- ja tarbijakaitseameti juhatajate nõukogu vabastab peadirektori ametist. **Madalmaad:** valikukomisjon, kuhu kuuluvad riikliku konkurentsiasutuse (ACM) juhatusse liige, ministeeriumis riikliku konkurentsiasutuse eest vastutava poliitikadirektoraadi direktor, riikliku konkurentsiasutuse direktor, taotluse korral väline liige ja Madalmaade kõrgema avaliku teenistuse (ABD) konsultant, teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse esimehe ja kahe ülejäänud juhatusse liikme kohta majandusministrile, kes seejärel teeb omakorda ise nende kohta ettepaneku. Ministrite nõukogu nimetab nad ametisse. Majandusministeerium teeb ettepaneku liikmete ametist vabastamiseks ja vabastab nad ametist. **Austria:** valitsus teeb ettepaneku Austria konkurentsiameti peadirektori ametisse nimetamiseks ja president nimetab ta ametisse. Valitsus teeb ettepaneku Austria konkurentsiameti peadirektori ametist vabastamiseks ja president vabastab ta ametist. **Poola:** peaminister teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse liikmete ametisse nimetamiseks ja nimetab nad ametisse. Peaminister teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse liikmete ametist vabastamiseks ja vabastab nad ametist. **Portugal:** majandusministeerium teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse otsuseid tegeva organi liikmete ametisse nimetamiseks, Vabariigi Kogu esitab põhjendatud arvamuse, valitsus nimetab nad ametisse. Vabariigi Kogu või ministrite nõukogu teeb ettepaneku ametist vabastamiseks ja ministrite nõukogu vabastab ametist. **Rumeenia:** konkurentsinsinõukogu üldkogu üheksa liikme valimiseks avaldatakse avalik kandideerimiskutse. Saadikutekoja ja senati alalised bürood ning kodade õigus- ja majanduskomiteed esitavad kandidaadid ning saadikutekoda ja senat valivad liikmed ja nimetavad nad ametisse. Liikmete ametist vabastamine toimub de iure, kui kõrgeim kohus teeb otsuse rikkumise kohta. **Sloveenia:** valitsus ja majandusministeerium teevad ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse liikmete ametisse nimetamiseks ning parlament valib nad. Valitsus teeb ettepaneku liikmete ametist vabastamiseks ja parlament vabastab nad ametist. **Slovakkia:** monopolivastase ameti otsuste tegemine toimub kahes astmes: ametis ja monopolivastase ameti nõukogus. Esimeses astmes teeb otsuse ameti asjakohane osakond. Teises astmes teeb Slovaki Vabariigi monopolivastase ameti nõukogu (edaspidi „nõukogu“) otsused edasikaebuste kohta ja vaatab läbi ameti otsused. Joonis kajastab monopolivastase ameti nõukogu olukorda. Ameti esimees esitab ettepaneku monopolivastase ameti nõukogu liikmete ametisse nimetamiseks; nõukogu koosneb ameti esimehest endast ja kuuest nõukogu liikmest. Valitsus nimetab nad ametisse. Ameti esimees teeb ettepaneku ametist vabastamiseks, valitsus vabastab ametist. Nõukogu esimehe nimetab ametisse ja vabastab ametist vabariigi president. **Soome:** majandus- ja tööhõiveministeerium teeb ettepaneku konkurents- ja tarbijakaitseameti peadirektori ja konkurentsiosakonna juhataja ametisse nimetamiseks ning valitsus nimetab nad ametisse. Valitsus vabastab direktorid ametist. **Rootsi:** valitsus teeb ettepaneku riikliku konkurentsiasutuse peadirektori ametisse nimetamiseks ja nimetab ta ametisse. Valitsus teeb ettepaneku peadirektori ametist vabastamiseks ja kõrgemate ametnike distsiplinaarnõukogu vabastab ta ametist.

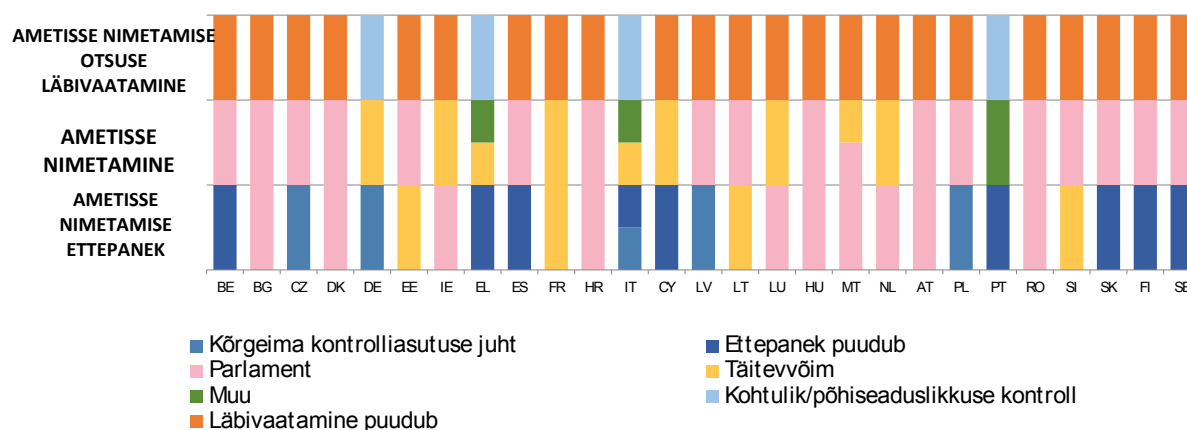
Kõrgeimad kontrolliasutused on avaliku sektori järelevalveasutused, mis kontrollivad avaliku sektori vahendite kasutamist. Nende peamine ülesanne on uurida, kas avaliku sektori vahendeid kasutatakse säästlikult, tõhusalt ja tulemuslikult kooskõlas kehtivate reeglite ja eeskirjadega.

Tulemuslik kontroll aitab suurendada riigi rahanduse usaldusväärsust ja võidelda korrupsiooni vastu. See aitab avastada rahaliste vahendite ebaseaduslikku kasutamist ja korrupsiooni ning tuua kuritegude toimepanijad kohtu ette. Kõrgeimad kontrolliasutused on ka osa riiklikest kontrolli- ja tasakaalustussüsteemidest, mis kaitsevad õigusriiki. ELi kõrgeimate kontrolliasutuste ja Euroopa Kontrollikoja vaheline koostöö toimub peamiselt kontaktkomitees⁽¹³⁸⁾.

Kõrgeimate kontrolliasutuste ülesehitus on ELis riigiti erinev ning puudub kõiki liikmesriike hõlmav ühtne mudel. Kõrgeimad kontrolliasutused võib jagada kahte liiki: kohtuvõimuga⁽¹³⁹⁾ ja ilma kohtuvõimuta asutused. Kõrgeimaid kontrolliasutusi juhib kas üks isik⁽¹⁴⁰⁾ või kollegiaalne kogu⁽¹⁴¹⁾. Kõrgeimad kontrolliasutused peavad olema nii oma tegevuses kui ka rahaliselt sõltumatud. Kõrgeimate kontrolliasutuste sõltumatust käsitlevates rahvusvahelistes standardites on ette nähtud, et kõrgeima kontrolliasutuse juht ja kollegiaalsete asutuste liikmed tuleb ametisse nimetada, uuesti ametisse nimetada või ametist tagasi kutsuda protsessiga, mis tagab sõltumatuse täidesaatvast võimust⁽¹⁴²⁾.

Joonistel 63 ja 64 on esitatud kõrgeima kontrolliasutuse juhi või liikmete ametisse nimetamises ja ametist vabastamises osalevad asutused sõltuvalt sellest, kas kõrgeimat kontrolliasutust juhib üks isik või kollegiaalne kogu.

Joonis .. Kõrgeimad kontrolliasutused: ametisse nimetamine(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja kõrgeimate kontrolliasutuste kontaktkomitee)

(*) **Belgia:** kollegiaalne kogu – kontrollikoja liikmed on kohtunikud. Kontrollikoja liikmeks valib nad esindajatekoda. **Bulgaria:** kollegiaalne kogu – kontrollikoja asepresidendid ja liikmed valib rahvuskogu kontrollikoja presidendi ettepanekul. Kontrollikoja presidendi valib rahvuskogu. **Tšehhi:** kollegiaalne kogu – esindajatekoda valib 15 liiget kõrgeima kontrolliasutuse presidendi ettepaneku alusel. Vabariigi president nimetab presidendi ja asepresidendi esindajatekoda ettepanekul. **Taani:** riigikontrolöri nimetab ametisse Taani Folketingi spiiker Folketingi avaliku sektori raamatupidamisarvestuse komisjoni soovitusel ja Folketingi kodukorra komisjoni heakskiidul. **Saksamaa:** kõrgeima kontrolliasutuse liikmed nimetab ametisse Saksamaa Liitvabariigi president kõrgeima kontrolliasutuse presidendi ettepanekul. Presidendi valivad kaks parlamendikoda Saksamaa Liitvabariigi valitsuse ettepanekul ja Saksamaa Liitvabariigi president nimetab ta

¹³⁸ Kontaktkomitee struktuur koosneb kontaktkomiteest endast, kuhu kuuluvad ELi kõrgeimate kontrolliasutuste ja Euroopa Kontrollikoja juhid, kontaktametnikest, kes tagavad kogu Euroopat hõlmava aktiivse ametialaste kontaktide võrgustiku, ning konkreetsete kontrolliteemadega tegelevatest töörühmadest, võrgustikest ja rakkerühmadest.

¹³⁹ Belgia, Prantsusmaa, Kreeka, Itaalia, Portugal, Hispaania.

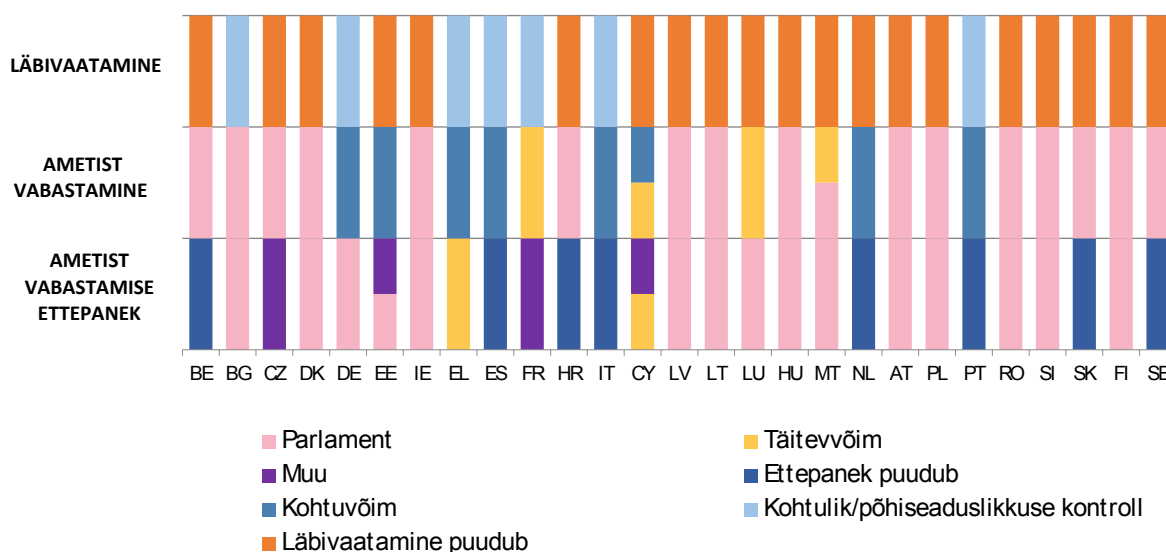
¹⁴⁰ Austria, Horvaatia, Küpros, Taani, Eesti, Soome, Ungari, Iirimaa, Leedu, Malta, Slovakkia, Rootsi.

¹⁴¹ Belgia, Bulgaaria, Tšehhi, Prantsusmaa, Taani, Kreeka, Läti, Luksemburg, Madalmaal, Poola, Portugal, Rumeenia, Sloveenia, Hispaania.

¹⁴² „Mehhiko deklaratsioon kõrgeimate kontrolliasutuste sõltumatuse kohta“, INTOSAI, 2019, 2. printsiip.

ametisse. **Eesti:** ettepaneku teeb vabariigi president (Eestis ei käsitata vabariigi presidenti täidesaatva võimu osana), otsuse teeb riigikogu. **Iirimaa:** riigikontrolöri nimetab ametisse Iirimaa president parlamendi esitatud kandidaadi alusel. **Kreeka:** kollegiaalne kogu – kontrollikoda on kõrgeim finantskohus. Selle liikmed on kohtunikud, kes nimetatakse ametisse presidendi dekreediga kõrgeima kohtute nõukoga otsuse alusel. Selle president ja asepresidendid nimetatakse ametisse presidendi dekreediga ministrite nõukogu ettepanekul pärast esindajatekogu ja kohtu täiskogu mittesiduvate arvamuste saamist. Presidendi/asepresidentide ametisse nimetamise otsuseid ei vaadata läbi. **Hispaania:** kollegiaalne kogu – nõunikud on kohtunikud, kelle nimetab ametisse Hispaania parlament (kongress kuus ja senat kuus). Kontrollikoja presidendi nimetab kontrollikoja nõunike hulgast ametisse Hispaania kuningas kontrollikoja täiskogu ettepanekul. **Prantsusmaa:** kollegiaalne kogu – esimene president ja kodade presidendid on kohtunikud, kes nimetatakse ametisse vabariigi presidendi dekreediga, mille on välja andnud ministrite nõukogu. **Horvaatia:** riigikontrolöri nimetab ametisse parlament kandidaatide valiku ja ametisse nimetamise eest vastutava komisjoni ettepaneku ning rahanduse ja riigieelarve eest vastutava komisjoni arvamuse alusel. **Itaalia:** kollegiaalne kogu – kontrollikojal on kesksed ja piirkondlikud bürood. Selle liikmed on kohtunikud, kes võetakse tööle avaliku konkursi teel. Pärast konsulteerimist kontrollikoja presidendiga on valitsusel õigus nimetada ametisse teatav arv kontrollikoja kohtunikke. Kontrollikoja president nimetatakse ametisse vabariigi presidendi dekreediga ministrite nõukogu ettepanekul (ministrite nõukogu peab konsulteerima kontrollikoja presiidiumiga). **Küpros:** riigikontrolöri ja riigikontrolöri asetäitja nimetab ametisse vabariigi president. Ametisse nimetamises ei osale ükski muu organ. **Läti:** kollegiaalne kogu – kõrgeima kontrolliasutuse liikmed nimetab ametisse seim riigikontrolöri soovitusel. Riigikontrolöri nimetab ametisse seim. **Leedu:** ettepaneku teeb vabariigi president, ametisse nimetab seim. **Luksemburg:** kollegiaalne kogu – kõrgeima kontrolliasutuse presidendi ja liikmed nimetab ametisse suurhertsog parlamendi ettepanekul, kes koostab kandidaatide nimekirja. **Ungari:** kõrgeima kontrolliasutuse president valitakse rahvuskogu liikmete kahekolmandikulise häälteenamusega pärast ettepaneku saamist rahvuskogu alaliselt komisjonilt, mis tegeleb kontrolliasutust puudutavate küsimustega. **Malta:** riigikontrolör on esindajatekoja ametnik, kes nimetatakse ametisse vabariigi presidendi otsusega, rakendades esindajatekoja (kahekolmandikulise häälteenamusega) resolutsiooni. Presidendil ei ole selles küsimuses kaalutusõigust. **Madalmaad:** kollegiaalne kogu – kontrollikoja liikmed nimetatakse kuningliku dekreediga parlamendi alamkoja koostatud kolmest isikust koosneva nimekirja alusel. Presidendi nimetab kontrollikoja liikmete hulgast ametisse riigipea valitsuse soovitusel. **Austria:** Austria kontrollikoja president valitakse parlamendi põhikomisjoni ettepanekul parlamendi kahekolmandikulise häälteenamusega. **Poola:** kollegiaalne kogu – liikmed nimetab kõrgeima kontrolliasutuse presidendi taotlusel ametisse seimi (parlamendi alamkoda) spiiker. Presidendi nimetab senati nõusolekul ametisse seim pärast ettepaneku saamist spiiikrilt või vähemalt 35st seimi liikmest koosnevalt rühmalt. **Portugal:** kollegiaalne kogu – kontrollikoja liikmed on kohtunikud, kes võetakse tööle avaliku konkursi teel. Presidendi nimetab ametisse vabariigi president valitsuse ettepanekul. **Rumeenia:** kollegiaalne kogu – ettepaneku kontrollikoja liikmete ja presidendi kohta esitab ning nad määrab ametisse seadusandja. **Sloveenia:** kollegiaalne kogu – selle liikmed on president ja kaks asepresidenti, kelle nimetab ametisse parlament (absoluutse häälteenamusega) vabariigi presidendi ettepanekul. **Slovakkia:** kõrgeima kontrolliasutuse juhi valib rahvuskogu. **Soome:** riigikontrolöri valib Eduskund. **Rootsi:** riigikontrolöri ja tema asetäitja valib ja nimetab ametisse Riksdag.

Joonis .. Kõrgeimad kontrolliasutused: ametist vabastamine(*) (allikas: Euroopa Komisjon ja kõrgeimate kontrolliasutuste kontaktkomitee)

(*) **Tšehhi:** esindajatekoda võib kõrgeima kontrolliasutuse liikmed ametist vabastada pärast kõrgeima kontrolliasutuse distsiplinaarvoja otsust, millega tehakse ettepanek ametist vabastamiseks. Kõrgeima kontrolliasutuse presidendi ja asepresidendi võib ametist vabastada vabariigi president esindajatekoja ettepanekul. **Taani:** riigikontrolör vabastatakse ametist Folketingi spiikri otsusega pärast avaliku sektori raamatupidamisarvestuse komisjonile esitatud kaebust ja asespiikritega konsulteerimist. **Saksamaa:** konkreetne ametist vabastamise menetlus puudub; tagasivalimise võimaluse puudumise tõttu vabastatakse kõrgeima kontrolliasutuse juht ametist tema 12-aastase ametiaja lõpus. Kõrgeima kontrolliasutuse liikmete suhtes võidakse siiski kohaldada distsiplinaarmenetlust, mis võib teatavatel juhtudel viia ametist vabastamiseni. Need menetlused toimuvad liitvabariigi kõrgeima üldkohtu spetsiaalses senatis (Dienstgericht des Bundes). Ettepaneku sellise menetluse kohta teeb parlamendi ükskõik kumma koja president. **Eesti:** riigikontrolöri võib ametist vabastada riigikohtu otsusega õiguskantsleri taotlusel ja riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul. **Iirimaa:** riigikontrolöri võib presidendi otsusega ametist vabastada üksnes parlamendi mõlema koja poolt vastu võetud resolutsioonide alusel, milles nõutakse tema ametist vabastamist. **Kreeka:** liikmed on kohtunikud. Ettepaneku ametist vabastamiseks / distsiplinaarmenetluse algatamiseks teeb justiitsminister; ametist vabastamise otsuse teeb kõrgeim distsiplinaarnõukogu. **Hispaania:** kontrollikoja liikmeid saab ametist vabastada üksnes nende kohustuste raske rikkumise tõttu, pärast kohtumenetlust. **Prantsusmaa:** ametisse nimetava asutuse distsiplinaarkolleegium teeb ametist vabastamise otsuse kontrollikoja kõrgema nõukogu soovitusel. **Horvaatia:** ametist vabastamise otsuse teeb Horvaatia parlament.

Itaalia: kontrollikoja kohtunikke saab ametist vabastada üksnes pärast distsiplinaar- või kriminaalmenetlust kontrollikoja kohtunõukogus. Kontrollikoja presidenti ei saa ametist vabastada, kuna ta lahkuv vabatahtlikult tagasi astudes või vanusepiirangu tõttu pensionile jäädes. **Küpros:** riigikontrolöri võib ametist vabastada üksnes raske ülestumise tõttu, pärast kõrgeima põhiseaduskohtu otsust. Vabariigi president ja peaprokurör võivad esitada ametist vabastamise taotluse. President teeb ametlikult otsuse riigikontrolöri ametist vabastamise kohta, kuid kohtuotsus on talle siduv. **Läti:** seim võib riigikontrolöri või riigikontrolli nõukogu liikme ametist vabastada üksnes kriminaalasjas tehtud kohtuotsuse alusel. **Leedu:** seim on pädev riigikontrolöri ametist vabastama. Ametist vabastamise alused on õigusaktides ammendavalt loetletud. **Luksemburg:** ametist vabastamine toimub suurhertsogi dekreediga parlamendi ettepanekul ja kõrgeima kontrolliasutuse eelneva arvamuse alusel. **Ungari:** riigikontrolli esimehe võib ametist vabastada rahvuskogu otsusega. Menetluse algatab rahvuskogu pädev komisjon. **Malta:** ametist vabastamine toimub, kui on tõendatud võimetus täita ametiülesandeid või väärkäitumine. Ettepaneku teeb esindajatekoda (kahekolmandikulise häälteenamusega). Otsuse teeb ametlikult vabariigi president, kuid esindajatekoja ettepanek on talle siduv. **Madalmaad:** kõrgeim kohus võib kõrgeima kontrolliasutuse liikmeid ametist vabastada või nende volitused peatada. **Austria:** ametist vabastamise otsuseks on vaja rahvusnõukogu kahekolmandikulist häälteenamust. **Poola:** ametist vabastamise ettepaneku võib teha seimi (parlamendi alamkoda) spiiker või vähemalt 35st seimi liikmest koosnev rühm; ametist vabastamise otsuse teevad seim ja senat, kellest viimasel on ametist vabastamiseks vaja seimi nõusolekut. **Portugal:** kõrgeima kontrolliasutuse liikmeid ei saa ametist vabastada, välja arvatud kõrgeimas kontrolliasutuses toimuva distsiplinaarmenetluse korral. Alaline komisjon, mida juhib president ning mis koosneb asepresidendist ja iga koja kohtunikust, kelle on valinud nende kolleegid, vastutab distsiplinaarvõimu teostamise eest, kusjuures

võimalik on edasikaebamine täiskogule. Riigipea võib kõrgeima kontrolliasutuse juhi ametist vabastada valitsuse ettepanekul. Praktikas ei ole seda võimalust kunagi kasutatud. **Rumeenia:** kõrgeima kontrolliasutuse liikmeid saab ametist vabastada ainult parlament oma kahe koja alaliste eelarve-, rahandus- ja panganduskomisjonide ettepanekul. **Sloveenia:** vähemalt 15 parlamendiliiget võivad teha ettepaneku kõrgeima kontrolliasutuse presidendi või asepresidentide ametist vabastamiseks. Lõpliku otsuse teeb parlament. **Slovakkia:** rahvuskogu võib presidendi/asepresidendid ametist vabastada seadusega ettenähtud tingimustel. **Soome:** Eduskund otsustab ametist vabastamise üle Eduskunna registrikomisjoni (spiker, kaks asespikrit ja veel neli Eduskunna liiget) ettepanekul. **Rootsi:** Riksdag võib riigikontrolöri ametist vabastada üksnes juhul, kui riigikontrolör ei vasta enam tema ametisse nimetamise suhtes kohaldatavatele nõuetele või kui riigikontrolör on süüdi raskes hooletuses (vajalikud on kolme neljandiku valijate ja enam kui poolte Riksdagi liikmete hääled).

3.2. Ühtse turu seisukohast oluliste näitajate kokkuvõte

Lisaks kohtutele, prokuratuuridele ja muudele õigusasutustele kirjeldatakse 2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis mitut muud avaliku sektori asutust, kes peavad kohaldama liidu õigust konkreetsetes valdkondades, nagu korruptsioonivastane võitlus, riigihanked ja konkurents.

Joonisel 59 ja 60 on näidatud, kuidas ettevõtjad tajuvad riigihangete esimese astme läbivaatamisorganite ja liikmesriikide konkurentsiasutuste sõltumatust.

2025. aasta õigusemõistmise tulemustabelis on esitatud ka sõltumatute asutuste tunnused, mis on olulised ühtse turu toimimise seisukohast. Joonisel 61 on näidatud, kuidas riigihangete vaidlustusorganite liikmed ja/või juhid ametisse nimetatakse ja ametist vabastatakse, joonis 62 kajastab sama teavet liikmesriikide konkurentsiasutuste kohta ning joonistel 63 ja 64 on esitatud kõrgeimate kontrolliasutuste juhtide või liikmete ametisse nimetamises ja ametist vabastamises osalevad asutused, sõltuvalt sellest, kas tegemist on ühe juhiga või kollegiaalse koguga.

4. JÄRELDUSED

2025. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis antakse varasemast põhjalikum ülevaade kohtusüsteemi tulemuslikkusest liikmesriikides. Näitajatest nähtub, et jõupingutused kohtusüsteemide tõhususe, kvaliteedi ja sõltumatuse parandamiseks jätkuvad. Lisaks näitavad need teatud struktuurilisi aspekte muude avaliku sektori asutuste puhul, kelle ülesanne on liidu õigust kohaldada. Endiselt on siiski probleemiks see, kuidas tagada üldsuse täielik usaldus liikmesriikide õigussüsteemide vastu. ELi õigusemõistmise tulemustabelis sisalduv teave aitab kaasa Euroopa õigusriigi tsükli raames tehtavale järelevalvele ning seda võetakse arvesse komisjoni iga-aastases õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes.